

עולם השקר

מי האיש החמץ היים,
אוהב ימים לראות טוב, —
נצור לשונך מדע,
ושפתיך מדבר מדמה. —
תהלים לד: טו.

חקר, דרש ומצא הרבה מהשקרים, שנוהגים
בחיים, ואספם בספר —

שלמה יצחק בן אהרן שיינפעלד

רב דמילוואקי, וויסקאנסין

אה"כ דאמעריקא

THIS LYING WORLD

By

S. I. SCHEINFELD

Rabbi of the United Orthodox
Congregations of Milwaukee

בית דפוס של אהרן שפיגל — 2469 וועסט ליסבאן
מילוואקי, וויס.

ה ק ד מ ה

רק בזה יש ערך להחיים,
כשהאדם מקדיש עצמו
לבקשת האמת ועשית הטוב.—
ערנסט רענאן.

שעלתה במחשבתי להתחיל לכתוב ספר על אודות ענין „אמת ושקר“, בקשתי למצוא חומר בדברי סופרים וספרים מחכמי אומות העולם, לדעת מה היא דעתם על ענין מוסרי-נכבד כזה; ידעתי כי חומר רב ישנו בהספרות שלנו: התנ"ך, התלמוד, הפחדש וספרי מוסר שלנו הרבים; אבל כולם הם, בתורת ספרים דתיים, מדברים רק מנקודת הדת ובדרך צווי ואזהרה: מצוה לדבר אמת, עבירה לדבר שקר, בלי הסברה ומעם, דבר שלא היה נחוץ לאנשים שמלפנים; אבל כימינו אלה, שכבר נמצאים גם בעמנו הרבה שאינם מסתפקים עוד בסתם צוויים ואזהרות: הם מבקשים גם מעם והסכם השכל לחם. ובאמת כאשר יצא לאור ספרי הראשון „ציונים בדרך החיים“ וכו כתבתי פרק אחד על אודות אמת ושקר, שאלוני איזו אנשים מהוגנים: מה הוא ההיזק אם אדם אומר דבר שקר לפעמים,

רק אם אינו מזיק לאיזה אדם בממונו או בכבודו? — *)
באמת אינו במציאות מין שקר כזה שאינו מזיק; אם השקר
אינו מזיק לאחרים, הוא מזיק לאומר השקר בעצמו; כאשר
אכאר בפנים הספר. —

ממעם שזכרתי למעלה בזה, שבקשתי למצוא חומר
בדברי סופרים וספרים מחכמי האומות, ספרים אידיתיים,
פניתי אני להספרן הזקן בהספריה הגדולה שבעירי, ושאלתי
לציין לי איזו ספרים כתובים מאנשים מפורסמים, בענין אמת
ושקר; ולתמהוני השיב לי, שכפי ידיעתו אינם נמצאים ספרים
מיוהדים לענין זה, רק ישנם מאמרים מפוזרים בעתונים,
בירחונים, וגם הם רובם ככולם הנם עוסקים בשקרי הילדים,
ומנקודת הפסיכולוגיא, שאין זה מגמתי בספרי זה. מגמתי
היא לדבר רק מנקודת המוסרי ותקון הנפש; כה הוכרחתי
להשתמש בהחומר המפוזר בהספרות שלנו: בהתנ"ך,
התלמוד והמדרש וכו', לבררם לחסבירם הכל מה שאפשר לפי
עניות דעתי ושכלי; השתמשתי גם כן הרבה ממה שלמדתי
מהנסיון משנים הרבות בתור רב, שפגשתי ונכשלתי
בשקרנים רבים ושונים. —

כלל גדול הוא בחכמת הנפש, אם אתה רוצה לעמוד על
אופיה של איזו אומה — צא ובדוק בספרותה, שמה היא
מתגלת בכל אופיה, בכל תכונותיה הטובות והרעות, היפות
והמגונות, ומספרותה אפשר למדוד מדרגתה התרבותית
והמוסרית.

והנה אנחנו היהודים, כפי שאמרנו, ספרותנו מלאה

לראובן לבי ראיתי רב אורטודוכסי מרבה למלפל בספרו
ז, ומעלה מתוך פלפולו שאין איסור לשקר כל זמן שאין
ניזק לאדם בממונו או בכבודו, — והיות שמחבר זה אינו
עוד חיים, לא חפצתי להזכיר שם ספרו ולפגוע בכבודו. —

וגדושה בפסקי תנ"ך ומאמרי חז"ל מדברים על אודות אמת ושקר; סימן טוב הוא לנו, כי אנחנו עומדים במדרגה יותר גבוהה משאר אומות במדת האמת, מדת האמת נבראת מחיינו המוסריים אלפי שנים. —

בהיפך הוא עם אומות אחרות, אפילו אומות אירופיות תרבותיות, לא די להם שאינם ממרידים מוחם לכתוב ספרים על אודות ענין אמת ושקר מנקודת המוסר, אלא עוד הם מבקשים להם היתרים לשקר בפרהסיא לפעמים, כאמתלא שהם רוצים רק לכדח עצמם לפעמים — כמו שחסרים להם תיאטראות, קונדסים, לצים ועוד, שהם צריכים עוד שחוק השקר. — כה נוהגים עצמם כל עמי אירופא ואמעריקא לשקר ביום ראשון לחדש אפריל*) והוא כמו 'ראש השנה' לשקרנים. אבל ישנם עוד „יחידי סגולה“ באירופא ואמעריקא שהם אינם מסתפקים עוד ביום אחד בשנה לשקר: יש להם חברות שקרנים קבועות, מלבד החברים שבעיר מושב הועד, יש להן הרבה חברים מפוזרים בערים ובמדינות אחרות; אחת בשנה מתאספים הרבה חברים במושב הועד ומרכים לשקר, והחברים הרחוקים שולחים שקריהם בכתב; חכרה גדולה לשקרנים ישנה בעיר קמנה בצרפת; שם מתאספים מדי שנה, והשקן היותר גדול זוכה לכתרו של „מלך השקרנים“. בעיר אחת במדינת וויסקאנסין באמעריקא ישנה גם כן חכרה לשקרנים בשם — „Liars Club“.

הקלוב הוא בעיר קמנה בשם בורלינגטאן, מספר חבריה הקבועים מעטים, אבל יש לה חברים מפוזרים בהרבה ארצות והם שולחים שקריהם בכתב לאסיפה השנתית. בחדש דעצעמבער 1884 נשלחו להועד 5000 שקרים שונים מהארצות

(*) ההספוריים עוד לא הצליחו לנלות סקוד המנהג, טעמו חמנו, ומי הם היו מתקני המנהג הזה בראשונה.

האלה: אימאליא, אנגליא, צרפת, אלאסקא, אויסמראליא, קאנאדא, קיובא, מעקסיקא, אפילו מכינא, ומאמעריקא בודאי, ומי שאמר או כתב השקר היותר גדול זכה לשם הכבוד הגדול Champion Liar of the World — כלומר השקן היותר גדול שבעולם. —

המעם הפסיכולאגיי הוא שעוד לא נעקרה מהאדם הנמיה הסבעית לדבר שקרים כהילד והפרא; אלא שאצל האדם התרבותי בדרך התפתחותו הארוכה נחלשה ונרדמה אצלו הנמיה הסבעית הזאת, אבל לא מתה עוד לגמרי; עודנה היא מפרפרת מתפרצת לצאת, רק היא כבושה אסורה על ידי החוק, הדת והבושה; כה אנשים מתחכמים, מבקשים היתרים לשלח לפעמים טבעם חפשי ולדבר שקרים כאות נפשם. —

והנה אנחנו היהודים, חניכי מוסר היהדות אלפי שנים, אצלנו נחלשה הנמיה לשקר הרבה יותר מבשאר האומות, אם גם כי לא מתה לגמרי, אבל לפחות אין אנחנו מעיזים ליסד חברות לשקר בפרהסיא ברוב עם בשמחה ויום טוב, אפילו באמתלא שהוא רק לבדח עצמנו. —

ידעתי מראש, כי רבים יתמהו ואפילו ילעגו עלי, ישאלו: מה ראה הרב שיינפעלד לשמות זו, לכתוב ספר מיוחד על אודות השקר? — בדורנו זה שהוא כולו שקר, כלום אינו לוחם עם הרוח? — על זה אשיב: כבר, כבר לפני אלפי שנים בארץ ישראל, כשהארץ היתה אז מלאה אליילים, כשקם אז איזה איש לתגור מלחמה באיליות, גם אז כולם לעגו עליו, אמרו „משוגע איש הרוח“, לוחם הוא עם הרוח, אי אפשר לבער את האיליות שממלאת את כל הארץ, — בכל זאת בהמשך השנים עלה בידי „המשוגעים“ האלה לבער את האיליות מהארץ עד תומה. —

מאשרים היו האנשים בימים ההם, שנמצאו אז משוגעים כאלה לאלפים; לא שמו לב להמלעינים ולא נסגו

אחזר מכל הרדיפות; לא פסקו מדבר, מלחוכיח ימים ושנים
עד שהשלימו מלאכתם. — אומללים הם בני דורנו, שאינם
עוד במציאות משוגעים מוסרי-נפש, מתגרים מלחמה עם
השקר הגדול, שפרש את כנפיו השחורים על הארץ וכסה את
עין האמת. —

לספרי זה קראתי בשם „עולם השקר” — כמדומה לי,
כי שם זה מתאים באמת לעולמנו זה שאנו חיים בו; אם נבוא
לבקר, להפריד את החיים שלנו לחלקיו, נמצאם כי הם
מורכבים מעשרה חלקים שקרים פרטיים: כלומר אנשים
שקרנים שונים: כל אחד משקר, כאופן אחר ומטעם אחר
ואחרים מפמפטים, משקרים סתם בלי שום כונה וטעם,
כאשר אבאר בפנים הספר; אבל תשעים חלקים מאנשי
העולם, משקרי העולם הנם שקרים מוסכמים: כלומר מיליאני
אנשים ביחד מדברים אותם שקרים עצמים; כמה נכונים הם
דברי המשורר שלנו: „אני אמרתי בחפזי כל האדם כזב” —
תהלים קמ"ז.

ספרי זה הוא דבר חדש במפרותנו הישנה. אמנם, כמו
שאמרנו למעלה, התנ"ך, התלמוד והמדרש ועוד מלאים
מאמרים על אודות ענין השקר; אבל ספר מיוחד רק לענין
זה אינו, כפי ידיעתי, והוא דבר הצריך לכל נפש, לרבות
אפילו להיהודים החרדים. —

שלמה יצחק בן אהרן שיינפעלד

רב דמילוואקי, וויסקאנסין.

ארצות הברית דאמעריקא

ב' סבת ה'תרצ"ו

מ ב א

אמת אמר אל יבא, הכביכול, את האדם;

מפני שהוא כלו שקר. —

מד' בראשית פ"ח

מת ושקר הגם שני כחות מתנגדים קצוניים
בטבע האדם; בבחינת שתי רשויות: פועל טוב,
ופועל רע. האמת הוא עמוד האש התולך לפני אדם,
מאיר ומראה לו את דרך החיים והטוב, הדרך
העולה למעלה למשכיל; השקר הוא עמוד הענן, המחשיך
ומכסה את דרך הטוב, מפעה ומתעה את האדם, מוליכו
ארחות עקלקלות ומורידו שאול תחתית. — רעה חולה הוא
השקר באדם; מכיון שהתינוק מתחיל לפטפט ולדבר עד כי
יזקין וירד קבר אינו פוסק מלדבר שקר; שקרים שהוא מפטפט
מתוך ילדות ותמימות, מתוך חסרון שכל, מתוך חסרון למוד
וידיעת החיים, שקרים שהם באים מתוך דמיון ושמות,
שקרים ששמע מאחרים, שקרים שבדא מעצמו בכונה, כדי
להשיג כסף, להשיג כבוד מדומה ועוד, שקרים שהוא מדבר
מתוך אהבה, מתוך יראה, מפני הבושה, שקרים כדי לעשות
נחת רוח לרעהו, לחנוף למי שהוא צריך לפונתו, שקרים
מפני כבוד הבריות, מפני שלום בית, שקרים ליחיד, שקרים
לרבים, שקרים מוסכמים, שקרים מדיניים, שקרים
הימפוריים; שקרים גמורים, שקרים למחצה, לשליש ולרביעי.
הטבע והרגילות לדבר שקר תמיד הכה את האדם בתמהות,
בשנעות, בעוררן, בקחות החושים, בקלקול השכל ובמסמסום
המוח, עד שרוב אנשי העולם אינם שומעים, רואים, מרגישים

ומכירים עוד את הכחשת החושים וסתירת הכולמות שבשקרי החיים; והכל אצלם מבעי, פשוט ואמת.—

הא לך רשימה קצרה מהשקרים השונים הנתונים בעולם ותווכח לדעת כמה מסוכנים מזיקים הם להחיים. החברותיים והמוסריים.— אונאה וכל מיני רמאות שבמסחר הכל נעשה על ידי שקרים שונים, אונאות דברים, שבועות שוא, מבטיח ואינו מקיים, הכל הוא שקר; לשון הרע, חניפה, צביעות — הוא שקר; השקר יכל להאמר על ידי תרי אפי:*) על ידי מבטא הנגינה, על ידי תנועת הראש, על ידי תנועת היד, על ידי קריצות העין ועוד. ובכלל כל מתעי אנשים שונים: נביאי שקר, דיפלומטיים, פלימאים, דעמאגוגים — כולם משתמשים באמצעי שקר. — כל מיני כשפים, כל מיני עבודות זרות ואמונות מפלות, נעשה הכל על ידי השקר.**) אפילו סתם שקרים מסוכנים הם להחיים המוסריים, כמו שמוכיח הנביא ירמיהו: „למדו לשונם לדבר שקר" (1) האדם הלמוד לדבר שקר, אפילו סתם שקר, סופו לבוא לדברים שקרים המזיקים; הוץ מזה, דבור השקר מעוות את ההגיון הבריא, משחית את רגשי הלב, ועושה את האדם לבעל-מום רוחני. השקר, כמו שאמרנו בהקדמת ספרנו זה, הוא עוד שריד תקופת האדם הפרא הקדמוני, כמו שאנו רואים תינוקות ופראים, שעוד לא התפתח שכלם, משקרים לתומם ואינם יודעים שהם משקרים.—

לפיכך אנו רואים, כי כל מה שהאדם הוא מפותח בעל

*) תרי אפי — צווי באדימונג.

**) עיין אע"ז פ' וישראל, וברמב"ם הלכות עכו"ם פ"א שאומרים שהמעם שהתורה אסרה כשפים ועבודה זרה, מפני שהוא שקר.—

(1) ירמיה מ:ד.—

שכל יותר גדול, הוא יותר ממעט לשקר; (2) השכל והשקר נשאים יחד במאזנים: כשכף השכל מתרוסס ועולה, כף השקר ישפל וירד. — אין לך צרה, אסון וחורבן בעולם שאין יד השקר באמצע. עתה בימינו לעינינו נפל כל בנין עולם התרבותי, הכלכלי, החברותי, וביותר המוסרי. שנאה וריב אחים הולכת ומתגברת, ואחריתה מי ישורנת. — לא נגזם אם נאמר כי הכל בא לנו מהדיפלומאטיא הכוזבת, מאדירי הבירוא, הסוחרים ובעלי חרשת המעשה הגדולים, שכולם נהוגים על ידי שקר וכזב. —

וכה אמר הפילוסוף ההודי בודהא: „אל תכזב, השקר עושה שמות בארץ, ואחרית הכזב שערווריה“ (3)

כאב נצח ומכה אנושה הוא השקר בגוף חברת האדם, לפיכך אנו רואים, שאדם מתמלא עברה וכעס, כשקוראים לו שקרן, כנראה, כמו שמרגיש האדם במבעו, שננע לו במקום היותר אנוש בצרת האדם. —

וכל זמן שלא יפסקו השקרנים בעולם, אין העולם בא לידי השלמות צדק עולמיים, שחוו וחלמו נביאי ישראל וכל בעלי רוח הקדש שבכל דור ודור. —
ויפה אמר המשורר שלנו: „חסד ואמת נפגשו, צדק ושלום נשקו“ — בעת שיקוים „אמת מארץ תצמח“ — תהלים פ”ה: יא-יב.

-
- (2) ואם אנו רואים לפעמים אנשים בעלי שכל משתמשים בשכלם להרע ולהזיק: הם הנם יוצאים מן הכלל, הם הנם פושעים מלידה ויצדם להרע נזכר על השכל, כופתו ומשעבדו לעזור לו להרע.
(3) תורת בודהא — תרגום זליקאוויץ.

אמת

בכל כחך הלחם בעד האמת, —
וה' ילחם בעדך. — בן סירא ד'

 פרק הקודם הארכנו לדבר בגנות, כאמת, בהיזק שגורם השקר להשקרן בעצמו בפרט, ולכל העולם חברת האנושית בכלל. — עתה נדבר במעלת, בתועלת ואושר של ה„אמת“. — האמת היא המתנה היותר גדולה שנתנה לאדם, מבחר היצורים: היא מזקקת, מזככת, מטהרת את נשמת האדם מכל חלאת החיים המשחתים; ממלאת את מוחו ולבו רוח קדושה, מאצלת עליו הדרת קדש ויראת הכבוד; גדולה היא כוחה של אמת שממלת אימה על הכל: אין אדם מעיז לפגוע לרעה באיש האמת; ובוזה ממיר הסוד שלא העיזו לפניו בישראל לנגוע לרעה בנביאי האמת. — (*

הנביא ייחס להכביכול את מדת „האמת“. „וה' אלהים

(* כדי הוא להעיר על דברי הנביא ירמיה ד: איך שעמד בשער בית ה' בשעה שבאו היהודים להתפלל ואמר: „הנה אתם בטחים לכם על דברי השקר לבלתי הועיל וכו'“ כל הקפיטל. על דברים חריפים כאלה היה אפילו בימינו נסרע לגורים מהמון המתפללים. או בקפיטל כב' איך שבא אל המלך יהויקים והוכיח אותו בדברים נמרצים על אשר בנה לו פלמין והעביד את הפועלים ולא שלם להם שכרם. אפילו מלך בימינו היה הורג אדם שהעיז לבוא בתוכה כאלה — אבל כאמור, יראים היו לפגוע לרעה בנביא האמת. —

אמת" 1) וחז"ל אמרו, "חותמו של הקב"ה אמת" 2) הנביא זכריה שחזה ברוח קדשו את המדרגה הגבוהה שתעמוד ירושלים באחרית הימים, בטא ביותר: "ונקראת ירושלים עיר האמת". 3) חכמי המדות שלנו אמרו בצדק, שקיום העולם עומד: "על הדין, על האמת ועל השלום", 4) אבל גם "הדין" וגם "השלום" צריכים ל"האמת" — צריך להיות דין אמת ושלום אמת. —

בכלל בלי האמת אין שום דבר טוב ומועיל לקיום העולם יכול להעשות, כל העולם התרבותי עומד על האמת; מאמינים אנחנו במה שחברנו מניד לנו, מבטיח אותנו, מספר אותנו מה שראה בעצמו, מה ששמע מאחרים, מה שהוא מוסר לנו בכתב, ואנחנו מוסרים דבריו לאחרים, ואחרים לאחרים; הנני חוזר ומבטא עוד הפעם מה שאמרתי זה עתה: "בלי "האמת" אין שום דבר טוב ומועיל לקיום העולם יכול להעשות". — לדאבון לבנו רבים הם עוד יותר מדי השקרנים השונים בעולם, וכיותר בין הגדולים, מסכי אופני המלוכה, הדיפלומאטיא, הכלכלה והעתונות: במקום לתקן עולם, הם מקלקלים אותו. — 5)

בודאי קשה הוא מאד לאיש האמת לחיות בדרך האמת, בעולם מלא שקרנים; אבל איש האמת אינו צריך לעשות חשבון: אם ירויח או יפסיד על ידי חיי אמת; האמת בעצמה הוא האושר והרכוש היותר גדול שיכול האדם לרכוש לו בחיים. ומי שהוא סובל אפילו בעד האמת מרגיש בנפשו מעין

1) ירמיה י"ז

2) שבת נה'

3) זכריה ח"ג

4) אבות פרק א'.

5) כדחז"ל: לא חרבה ירושלים אלא מפני שפססו בה אנשי

אמנה. שבת קי"ט.

קורת רוח של הקדושים, שמוסרים את נפשם על קדושת איזו דעה רמה. — ורק בזה יש ערך להחיים במובן המלה הרחבה, כשאנשים מקדישים עצמם לבקשת האמת ועשיית הטוב הם זוכים, ומזכים את הרבים. —

מה שאמרנו בזה שאדם מחויב להחזיק בדרך האמת, לדבר אמת, אין זה פירושו שצריך לבקש חמאי אנשים ומומיהם הרוחניים וללך להגיד להם. (6) לפיכך אנו שומעים כסדר פתגמים אלה: אם אתה רוצה לאמר את האמת, לא תוכל להתקיים בעולם; בעד האמת מכים, ועוד הרבה פתגמים כאלה. —

חכמה גדולה היא לדעת להגיד האמת; צריכים לכוון לדעת לאיזה אדם, באיזה מקום, באיזה זמן, ובאיזה אופן להגיד את האמת; אין צריכים להגיד את האמת לאדם שאינו רע וחבר שלו, שאינו שואל ממנו עצה, שאינו מזיק לו בשקריו; צריכים להגיד את האמת לחברו שלכו גם בו, ורוצה לגלות לו חסרונותיו לטובתו, וגם אז יהיה מתון וזהיר בדבריו: שלא יאמר לו האמת בפני רבים, בפני בני משפחתו, ולא בשעה שהוא שרוי בצער, בכעס, בדאגות, ובשעה שהוא רעב; ולא יגיד לו בקול רם, בקול מפקד וגוער, מזהיר, מגדף ומבוה. — אלא הכל בנחת, בדברים היוצאים מן הלב, כאב

(6) כמו שמסופר מחסיד שוטה, שפעם אחת בלילה קרא בספר מוסר שאדם מחויב להגיד האמת, ורצה לקיים מצוה הבאה לידו תכף ומיד; היה לו דוד שהיה „פרח“ בראשו ומום בסתר — כה רץ ודפק על פתח דודו וצעק: „דוד, הנני מחויב להגיד לך האמת, כי יש לך כזאת וכזאת.“ —

ישנם עוד מיני מגידי אמת (?) אחרים, אשר אם גם אין שואלים אותם, — כאשר אנו שומעים אנשים אומרים: „אוהב אני להגיד את האמת“ — אנשים אלה רובם ככולם הנם עזי פנים, אוהבים לפגוע בכבוד אנשים. —

טוב מדבר אל בנו; יאמר לו שרק טובתו הוא דורש, מבקש
ללמדו, להעירו על מעותו, להעמידו על האמת, להצילו מהיזק
חמרי, רוחני או לעג חבריות, שהוא גורם לו לעצמו במה
שמדבר שקר לפעמים, שעושה עולה פלונית; אין לו חלילה
שום סינא בלבו, אינו רוצה חלילה להשפילו, להתכבד
בקלונו: כל חפצו הוא רק להעמידו על האמת. —

טובן הדבר: בכדי שחברו יאמין בו ויקבל את האמת
ממנו, צריך הוא המוכיח המלמד לדבר אמת לחברו, שיהיה
הוא מוחזק לאיש אמת, בכדי שחברו לא יאמר או יחשוב
בלבו: „קשום עצמך ואחר כך קשום אחרים“ — (7)

מה שאמרנו זה עתה, שאין אדם מחויב לבקש חטאי
אנשים, וללך להגיד להם האמת, כל זה נאמר באדם הרגיל,
ובאנשים יחידים: ראובן אינו מחויב ללך לשמעון להגיד לו
האמת, כי הוא חטא ואשם; אבל אדם גדול מוחזק לצדיק,
לאיש אמת שדבריו נשמעים, ולהוכיח לרבים, בודאי הוא
מחויב להוכיח ולהגיד את האמת. —

כמו: „קרא בגרון, הרם כשופר קולך והגד לעמי פשעם“
וכו' (ישעי' נח:א) וזאת קימו כל נביאי ישראל במסירות
גפש. וכן בכל דור נמצאו בישראל מוכיחים מגידי אמת
בדרשות ובספרים. אבל בשנים האחרונות גברה כחה של
חנפה ואהבת הבצע, השקר הרים ראש, ומוכיחים מגידי
אמת מטפוס דור הישן נעלמו מעולם הישראלי. —

וְעוֹלָם

(7) מנהדין יט'.

שמות נרדפים לשקרים בתנ"ך

נחננו היהודים, כמו שאמרנו למעלה בהקדמת ספרנו, הננו עם עתיק לימים, ובדרך התפתחותנו הארוכה אלפי שנים התפתחו אצלנו חיים מוסריים נעלים; ביותר במדה גדולה אהבת האמת ושנאת השקר, מפני שהם הכסים והיסוד להחיים המוסריים ותיקון העולם. — והנה „האמת" אחת היא, כלומר, אין במציאות מיני אמת שונות; לפיכך אמרו: „חותמו של הכביכול אמת" מפני שהוא אחד, ושמו „אמת" שהיא גם אחת. — אבל מיני שקר ישנם מינים רבים הרבה; והיות שהיהודים הקפידו הרבה על איסור השקר, היו צריכים לכרוא שמות וגדרים, וחלוקים דקים, לבטא בהם כל מיני השקרים השונים, הנוהגים בין אנשים; וכה אנו מוצאים שהשתמשו בתנ"ך בנדרי מיני שקר אלה: רופאי אליל, בדא, טופלי שקר, כזב, כחד, כחש, לזות שפתים, לשון תהפכות, עקשות פה, שלה, שפת חלקות, שקר, כאשר נבאר אותם אחד אחד לאחד. —

— א —

„אליל" — שם ממשט נרדף לשקר, מונח ביותר על קוסמים, רופאים רמאים, רופאים באמצעים שאינם מועילים, כמו: „חזון לבם שקר וקסם ואליל, ותרמית לבם המה מתנבאים לכם" ירמיה יד:יד. וכמו שכתוב בפסוק הקדם: „הנה הנביאים אומרים להם: לא תראו חרב, ורעב לא יהיה לכם, כי שלום אמת אתן לכם". —

ובאיוב יג:ד' „רופאי אליל כלכם" (1) כלומר, אתם רוצים

1) Fake Doctors

לרפאות היסורים שלי כדברים, כתירוצים של שוא ושקר —
וכן בזכריה יא:ז „רועי האליל” כלומר, רועי שקר.

— ב —

„בדא” — הוא מין שקר שאין בו אף משהו של אמת,
שאדם מבדא וממציא דבר שקר מלכו לצרכו ולהנאתו; כמו
שכתוב אצל ירבעם בן נבט. אחרי מות שלמה חסית את
ישראל למרוד ברחבעם בן שלמה, ועשרת שבטי ישראל
המליכו אותו למלך עליהם, ולרחבעם נשאר רק שבט יהודה
ובנימין ועיר המלוכה, ירושלים ובה”מק: פחד ירבעם, כאשר
יעלו ישראל לרגל לירושלים, וביותר בחג הסוכות, שאז באו
כמעט כל ישראל: הביאו המעשרית אז ואכלו ושתו שם, ואז
תהית שעת הכושר לרחבעם לפעול על העם שימרדו בו;
לזאת התחכם ירבעם בדא ועשה חג הסכות בבית אל בחמשה
עשר יום בחדש השמיני — חשון: „בחדש אשר בדא
מלכו” (2) ובנחמיה ו:ח’ „כי מלכך אתה בודאם”.

— ג —

„מפלי שקר” — „מפלי שקר כלכם” איוב יג:ד „מפלו
עלי שקר, זדים”, תהלים קיט:סח; והוא שקר שאין בו מעם
וריה, סתם פטפוטי מלים, כמו: „נביאים חזו לך שוא ומפל”
איכה ב:יד — דברים שאין בהם מעם. וביחזקאל יג:ט
„ונביאיה פחו להם מפל” והוא ממש כמו: „היאכל מפל מבלי
מלח” איוב ו:ו, ותפל ומפל היינו תך.

— ד —

„כחד” — הסתר דבר מרעהו; כמו: „אם תמתיק בפיו

(2) מלכים א יב: עיין שם כל הענין.

רעה, יכחידנה תחת לשונו" איוב כ:יב, כלומר, אם הרעה שהוא חושב לעשות כבר לעומה, מתוקה ונמורה בפיו, אבל אינה עוד שעת הכושר לעשותה, יכחידנה תחת לשונו, ידבר בלשון ערומים אודות הרעה שהוא חושב לעשות, כדי שלא ידעו אנשים להזהר ממנו.—

— ה —

„כזב“ — מונח ביותר על הבטחה שאין מקיימין אותה, מפני שאין יכולים או אין רוצים לקיימה, והמובחם נכזב (3 כמו: „הן תוחלתו נכזבה“ איוב טא:א. ובמשלי ט:כב, „טוב איש רש מאיש כזב“, כלומר, טוב איש רש, שאין לו מה להבטיח, ואינו מבטיח, מאיש עשיר שמבטיח ומכזב ואינו מקיים הבטחתו — והרבה במקרא.

— ו —

„כחש“ — הוראתו לכפור, כגון כופר במלוח, במקדון; „וכחש בעציתו במקדון או בתשומת יד“ ויקרא ה:כא, או „כחשו בה, ויאמרו לא הוא“ ירמיה ה:ב.—

— ז —

„עקשות פה“, „לזות שפתים“ משלי ד:כד — „מעקש“ „מעוות“, מליז פיו או שפתיו לסימן של שקר, כשאינו רוצה להוציא השקר מפורש מפיו. —

— ח —

„שפת חלקות“ — כמו: „שוא ידברו איש את רעהו, שפת חלקות“ והרבה במקרא; מונח על החונף, מדבר לרעהו

3) Dissatisfied.

שהוא מקוה להשיג ממנו דבר; מחליק לשונו ואומר אליו,
כי הוא חכם, נדבן ועוד. —

— ט —

„שוא” — דבר שאין בו ממש במציאות; השקרן ממציא
דבר זה לאמצעי לרמאות, כמו: „הנביאים החוזים שוא”
יחזקאל יג:ט. —

— י —

„שקר” — פירושו הוא היפך „האמת”, והוא שם הכולל
לכל מיני שקרים; ונמצא בתנ”ך יותר ממאה פעמים. —

— יא —

„שלה” — פירושו שגגה, תעיה: אדם שמשגה, מתעה
אחרים בהבטחה שקשה לקיימה מאיזו סבה, ואפילו אינו
מכוון לשקר, כמו המעשה באשה השונמית, שאלישע הבטיח
לה בן בשנה זו, אם גם אישה היה זקן, והיא לא האמינה לו
ואמרה „איש האלהים, אל תכזב בשפחתך” וכאשר ילדה בן
והוא מת הלכה ואמרה אל הנביא: „השאלתי בן מאת אדני,
הלא אמרתי לא תשלה אותי”. עיין כל הענין
מלאכים ב' ד:טז—כח.

— יב —

„תהפכות” — „לשון תהפכות” משלי ו:לא; „מדבר
תהפכות” משלי ב:יב וכמה פעמים כאלה במשלי; מובנו
המוסרי הוא, איש המדבר דברים מעוותים ומקולקלים שיש
להם פנים לכאן ולכאן (4), כדי שלא יתפוש בשקרו, ישתמם

(4) צווי באדיימונג.

ויאמר: אנכי כוונתי אחרת בדברי, והוא לשון הדיפלומאטים
והפאליטיקאים, כמו שנבאר הלאה. —

באירופא היו הננבים ממציאים להם מין לשון שהיו
מהפכים האותיות שבמלים, כדי שלא יבינו אותם אחרים,
והיו קוראים לזה „קיסלער-לשון“.

עתה אנמה לרשום ולהאיר מעט מהרכה מיני שקרנים
ושקרים שנמצאים בעולם, והאדם הישר, הנמוסי והמוסרי
ידע להזהר מהם. —

שקר א

שקרי ההסתוריה

חללו של עולם ישנה תמיד מדמנה
גדולה קבוץ ספורים על דבר מלכים אדירים,
צדיקים וחסידים, שרי צבא גבורים מנצחים,
משחררים את המדינה מעול זרים; קדושים עושי
נפלאות, עשירים גדבנים, פורנים, ובהיפך, ספורים לגנאי:
על דבר מושלים עריצים, שרי צבא בוגדים, כופרים מחרפי
אל, וסתם ספורי בדים, ספורי ילדים, הגדות, וחלומות,
והזיות אין מספר.—

אפילו מי שאינו מבקר מומחה יחזה בהם, אם שהם
שקרים בדוים לגמרי, או מגוזמים הרבה מאד; רובם ככולם
נאמרו, נכתבו במתכוון להחניף את הגדולים התקיפים בשביל
כצע כסף, מובת הנאה לקבל מאלה בעת שהשעה שחקה
להם, ולפעמים באונם, שנצטוו מנבוהה מהתקיפים לכתוב
מה שהוגד להם; ובהיפך, נאמרו או נכתבו במתכוון, להשפיל
את ערך אנשים שירדו מגדולתם או חכמים מסכנים, בשביל
שנאה וקנאה, צביעות ופניות ועוד. —

מהחומר הרקוב הזה באים אנשים מוחזקים לחכמים
וסופרים ולוקחים ויוצרים מהם ספרים בעלי חלקים רבים,
וקוראים לזה „היסטוריה“.— ובצדק קרא אחד החכמים
להיסטוריה בשם „ספר כל-בו הכזבים“, (1) אבל עוד לא די

(1) ענציקלופדיע.

להם להחכמים הסופרים האלה מה שלוקחים את השקרים והגוזמאות, שמוצאים מן המוכן ומכניסים בספריהם, אלא עוד הם מינעים את מוחם ומוצאים בהם רמזים, מודות ושיטות פילוסופיות, והם מכניסים בספרי היסטוריה שלהם. והנה מחברי הספרים מודים בעצמם, שאנם יכולים להיות ערכים עבור אמתיות המקורים, שלקחו מהם את החומר לספריהם, והם מתנצלים ואומרים. אם אתה רוצה לכתוב היסטוריה לית ברירה אחרת, אלא לקחת מהחומר „שבהמדמנה העולמית” — „אמתיות ודאות לא תמצא בעולם”. — טוב מאד, סופרים טובים. אבל שואלים אנחנו: מי מבקש זאת מכם, לקחת את כל החומר כמו שהוא בכל שקריו, גוזמאות ושמותיו ועוד הוספות משלכם, ולחבר ספרי היסטוריה בעלי עשרה חלקים? מדוע לא תפריחו עצמכם לזרות ולהכר, ולהוציא גרעיני האמת מתוך ערמת השקרים, ולחבר ספר היסטוריה מעט הכמות ורב האיכות, כדי שיהיה ראוי למסוך עליו. —

שקר ב

שקרי כותבי תולדות עצמם *

ב פרק שקרי היסטוריה הכללית בארתי, שכותבי ההיסטוריה רובם ככולם כתבו השקרים במתכוון, ומעומם כתבו באונם, או שנכשלו במקורים כוזבים. — עתה אכתוב שקרי היסטוריה ממין אחר; דהיינו, אנשים כותבים „תולדות עצמם” בעצמם; או שוכרים אחרים לכתוב, ומוסרים להם החומר לתולדותם; הצד השווה שבשני האופנים, שספרי התולדות האלה מלאים גוזמאות ושקר. —

קשה הוא מאד אפילו לאיש אמונים, נקי הדעת לכתוב תולדות עצמו בעצמו, לספר כל דרכי חייו, מדותיו ומעשיו הכל בדיוק; אין אדם רואה חסרונותיו, מרגיש פעותיו ושטותיו שהוא עושה בחיים אם במזיד או בשוגג; ואפילו אם רואה ומכיר בהם, לא יבקש להודות עליהם אפילו בלב, כל שכן לגלותם לאחרים; הוא מבקש תמיד ללמד עליהם זכות, לתרצם, לתקנם, ולתן להם פנים אחרות, פנים יפות וטוב; מטעם זה היו יחידי סגולה, נקיי הדעת באמת, שמנעו עצמם מלכתוב „תולדות עצמם” לא בעצמם ולא על ידי אחרים; (1) כמו שאנו אומרים, שאפילו אנשים ישרים אינם יכולים לעמוד בנסיון ולכתוב הכל באמת ובדיוק מחייהם; ומה נאמר עוד באנשים חלושי הדעת, בעלי גאווה, רודפי כבוד, שנכוננים לכמות על כל פשעיהם, ולייחס לעצמם כל המעלות, המדות ומעשים טובים; כה הם כותבים תולדותם בעצמם

AUTOBIOGRAPHY *

(1) כמסופר על החכם ר"שי פין, שלא רצה לפרסם

תולדותיו מהטעמים שאני כותב. —

או על ידי אחרים, וממלאים ספרם בגוזמאות ושקרים, מתהללים במעלות, בכשרונות טובים, בהרבה חכמה שלמדו, מפני מורים, מתוך ספרים, היו לו ידידים אהובים חכמים גדולים, הרבו לספר בשכחו; היה פרנס, מנהיג, והרבה עשה למובת האנשים שחי בהם. —

כדאי הוא להביא בזה מה שכתב הגאון ר' אייזק הירש ווייס, מחבר ספר „דור דור ודורשיו“, בספרו „זכרונותי“, אודות כותבי תולדות עצמם בעצמם או על ידי אחרים. — פעם אחת בא אליו איש צעיר והביא לו ספר תולדות חכם אחד, שהוא כתב, והפציר בו שיקרא אותו; והיה בקראו בו רק חלק ממנו עמד משתאה לראות כמה מלא הוא גוזמאות ושקרים; בשגם הוא ידע חכם זה שנים רבות ומה שיבו של איש זה; וכל השבחים והמעלות שייחס לו המחבר נראו בעיניו כבדויים מלבו; אבל היות כי הכיר את המחבר הצעיר לאיש תמים, לא היה יכול לחשוך אותו לבדוא שקרים ומפרסמם ברכים; לזאת אמר לו: הלא תודה, כי לא ידעת את האיש הזה מה שיבו, ומאיך לקחת את כל החומר הכוזב לחבר מזה את „תולדות החכם“ שלך? הצעיר התמים השיב לו: חלילה! אנכי לא בדיתי מלבי אף דבר אחד ממה שכתבתי בחבורי, החכם בעצמו הגיד לי הכל, אנכי לא הוספתי על דבריו מאומה; ואם הוא לא הגיד לי את האמת, אין בי האשם. — והגאון מר ווייס מוסיף לאמר: מזה למדתי לדעת, כי הרבה ספרי תולדות חכמים, אם הם כתובים בידי החכם עצמו, או על ידי אחרים, אבל החכם בעצמו הגיד להם דברים מגזמים ומלאים שקר. —

הרב מר ווייס עוד מוסיף שם בספרו „זכרונותי“ לדבר בגנותם של כותבי התולדות הכוזבות; אנכי לקחתי רק העיקר מזה. —

שקר ג

שקרי כותבי צוואות

בפרק „כותבי תולדות עצמם” הארכנו לדבר בנגותם של הכותבים האלה, שרובם ככולם הנם מרבים לשקר, ליחס לעצמם מעלות ומעשים טובים שכולם כוזבים; רע מהם הנם הרבה כותבי צוואות לבניהם; כשכבר עומדים על פתח קברם אינם מתביישים לשקר, לייחס לעצמם דברים טובים שלא היו בהם; בודאי, הרבה מכותבי הצוואות היו צדיקים, חסידים, וכל הפצם בצוואותיהם — ללמד מוסר ומדות לבניהם שיחזיקו בהם; אבל ישנם הרבה שהיו ידועים בחייהם לאנשים בלתי מהוגנים כלל, ומה שכתבו בצוואותיהם אינו אמת, וכל הפצם היה כבוד מדומה, שגם הם בין כותבי הצוואות, והדורות הבאים יעמידו אותם בין הגדולים; איש שיש לו עין של בקורת יכול לראות בהן שבין שורותיהן מבצבצות פה ושם גמות הרוח ושקר. —

בדרך אנב הפצתי לאמר, שמעות היתה בידי הצדיקים התמימים, שכתבו צוואות לבניהם וליוצאי חלציהם; לדאבון לבנו, בארצות אירופא הרבה מהבנים וביותר מנכדיהם נתערבו בין הגוים. —

ובימינו אלה בודאי אינו מהראוי לכתוב צוואות; כמעט כל הבנים מתרחקים והולכים מדרכי אביהם, אינם רוצים ואינם יכולים ללכת בדרכיהם; „וכשם שמצוה לאמר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לאמר דבר שאינו נשמע” — יבמות סח.

שקר ד

שקרים בעד המתים

קרים בעד המתים, כלומר: כיון שמת אדם אינו יכול לדבר שקרים בעצמו; נמצאים קרובים, אחים טובים, שאומרים שקרים בעדו, בחנם או בשכר. — כוונתי על מנהג ההספרים שנתפשט בימינו, ביותר פה באמעריקא. — אדם חי, עבד, אכל, וגם חמא במקצת; כיון שמת, באים הבנים, הקרובים, מזמינים, שוכרים אדם מקונן, שקוראים היום ספדן 1). כל זה היה לפנים פרם היו עוד עתונים מצוים, אז הסתפקו בשקרי הספדן, ששמעו רק המלויים; עתה הולכים הקרובים ומודיעים לעתוני העיר כי מת אביהם, קרובם, ומרבים לספר מעלותיו, מוסיפים שקרים כאות נפשם, והעתונים כידוע אין עסקם לחקור ולדרש, מדפיסים הכל כמו שאומרים להם. — כל זה נאמר באדם פשוט, שלא היה מלומד, לא היה פרנס ולא התערב בצרכי צבור, רק עבד, אכל והלך לדרכו. — אבל אוי לו למת שהיה מלומד במקצת או עסקן בצרכי צבור, נשיא.

1) עסק זה הוא גם היום בארצות אוזיה עסק של נשים, וגם לפנים בארץ ישראל היה זאת בידי הנשים, שנקראו אז „נשים מסוננות“, ביותר היו מומחיות מפורסמות במקצוע זה „נשים דשכנציב“ עיר בבבל — מו"ק כח'. ומי שקבר את אשתו, אפילו עני שבישראל היה חייב לשכור לפחות שני חלילין ושתי מסוננות. כתובות מו.

גזבר בחכרה ועוד — אותו פשוט טובעים בים השקרים (2)
כה מלויים ומקברים את המת כרוך בחבילות של שקרים;
אבל אין עוד די בזה להחיים, להיורשים; כמו יראים הם כי
שקרי הספדן ישתכחו במהרה; כה מעמידים על קברו מצבה,
אבן גדולה, חקוק עליה עוד הפעם שבחים ושקרים, למען
ישארו חקוקים זכורים גם לדורות הבאים.—

יפה העיר חכם אחד בבקרו בית הקברות עתיק לימים,
זעבר בין שורות הקברים וקרא מעל המצבות: פ"נ הצדיק
פלוני ופ"נ החסיד פלוני, העסקן במצוות, הנדבן, הפזרן ועוד,
וישאל ויאמר: ואים הם כל הרשעים, הננכים, הגזלנים,
העזי פנים וכל הבריות היפות? כלום עלו כולם למרום כשהם
חיים, וקבורה לא היתה להם פה בארץ? —

(2) והנה רבנו הקדוש, הירוע לנפש זכה, יפה וטהורה,
נפשו סלדה בחילה, בזכרו כי אחרי מותו יהיה הפקר לכל ספרן,
פטפטן שוטה בכל עירה בארץ ישראל, כל אחד יתאמץ להרבות
לספר בשבחיו, לגנום, להפריז על מדת מעלותיו וליחס לו כל השקרים
והשטותים שבעולם; לפיכך צוה ואמר: „אל תספרוני בעירות” —
כתובות קג. רק יחירי סגולה נמצאים עתה, שאוחזים מעשה דרבנו
הקדוש, ומצויים גם הם שלא יספידו אותם.—

שקר ה

שקרי דיפּלומאטיא

5 חכמת הדיפּלומאטיא עומדת על השקר: לדעת לדבר אחת כפה, ואחת בלב, בלשון ערומים, בדברים נאמרים בשני פנים, או בהרבה פנים, כדי שהדיפּלומאט לא יתבדא, לא יתפש בשקרו; ובכדי שיוכל להשתמט ולאמר: אנכי אחרת כוונתי בדברי.— דיפּלומאטים הם כל פקידי המדינה; כמובן, כל מי שתופש מקום יותר גבוה צריך להיות דיפּלומאט, כלומר, משקר יותר גדול; הדיפּלומאטים זהירים הם מלדבר דברים ברורים. כדי שלא יתפשו בשקריהם, כמו שאמרנו, כדי שלא יהיו צריכים לקיים הבטחתם, לשמור שיטתם שהבטיחו להעם בעת בחירתם.— ישנם פקידים דיפּלומאטים ממין אחר, והם צריכים להיות יותר ערומים, יותר זהירים בדבריהם, בלשונם; דהיינו, דיפּלומאטים, צירים הנשלחים למדינות אחרות בבירת כל מדינה ומדינה; הם באים שם בלזית מגניהם, מזכיריהם, וחבר פקידי צבא; הם יושבים שם בקביעות זמן מה.— דיפּלומאטי המדינות משחקים את שחוק השקר הגדול, שקוראים בלשון נקיה דיפּלומאטיא; מדברים איש את רעהו בנמוס, בחכה ורעות, אוכלים ושותים ומשחקים בקוביא ביחד; ובסתר כל אחד אורב לרעהו, (1) שומר צעדיו, מרגל אותו, משתמש בכל אמצעים מגונים לחפור ולמצוא מה שרעהו עושה, זומם למוכת מדינתו ולרעת מדינות אחרות.— כל אחד יודע שמה שחברו מדבר אתו הוא שקר, אבל מפני הנמוס, כאמור, עושה עצמו כאינו מכין,

(1) כדברי ירמיה: „בפיו שלום את רעהו ידבר, ובסרבו ישים ארבו” ירמיה ט"ז.

כאינו יודע מה הוא עושה; אומר בלבו: מה איכפת לי; אותי לא יונה, הנני שקרן ורמאי יותר גדול ממנו. — כל זה נאמר, כמובן, כל זמן שמשחקים ברמאות סתם ואינו נוגע למעשה בפועל, — אבל אחרת היא כשאחד מוצא באמת שרעהו רוקם בסתר מזימות, מתנכל לגרום היזק לעסקי מדינתו; אז אינו עושה עצמו עוד כאינו יודע, ומדבר אתו דברים ברורים: שמע נא, אדון פלוני, נגלתה לפני מזימתך להרע ולהזיק לעסקי מדינתך; איה היושר, המשפט וברית השלום הכרותה בין מדינתך ומדינתך? — מזימתך זו תוכל להביא סכסוכים רציניים בינינו. —

הציר, כמובן, שמח להראות שהוא ציר נאמן לשולחיו, עומד על המשמר, אורב ומרגל מה שהצירים האחרים עושים; ומציאה מצא ציר מלכות פלונית רוקם בסתר מזימה לגרום היזק למלכותו, ובכן הוא מודיע כל הענין, גם מגזום מעט, למלכותו. — דיפלומאטיא המלכות מעיינים בדבר בכובד ראש ומחליטים: כנראה אין ממש בידיעת הציר, אבל משום ספק-ספיקה צריכים לשלוח מחאה אל מלכות זו; באמת שתמיד כל הידיעות אין בהם ממש, מפני, כמו שאמרנו, שהכל באים על ידי חשדים ורגול ואמצעים כוזבים; בכל זאת פעמים רבות ידיעות הצירים מביאות לתוצאות נוראות. —

בשעה שאני כותב מאמרי זה, כבר נהגות כשני חדשים פרעות בארץ ישראל; העם הערבי קם נגד אחינו היהודים שם בכל פראותם; הורגים אנשים, מדליקים בתים, מדליקים תבואת הארץ, עוקרים עצי פרי, זורקים כדורי-שרפה. (2) כבר נהרגו כשלושים יהודים, וההיזק עולה לכמה מיליאנים. —

הכל יודעים כי העם הערבי בארץ ישראל עודנו עומד במצב הפראי עני בדעת ועני בכסף; ופתאום אנו רואים

2) BOMBS.

אותם מסודרים בוועדים, במנהיגים, מסודרים כחילים במלחמה, מזוינים בכלי-נשק חדשים, פורעי הפרעות, שמניעים להרבה אלפים, ניוונים וגם מקבלים שכרם בכסף; בתחילה הכל תמהו ושאלו: מאין באו להם להערכים כל הכסף, והנשק וההנהגה המסודרת והעוזות ללחום נגד המשטר האנגלי, שיש לו הממונות (3) על ארץ ישראל? — אבל מיד נתגלה הסוד: מלוכה אחת, שיש לה סכסוכים מדיניים עם אנגליה שכנתה באפריקא, ותפחד שלא תצא למלחמה נגדה, וכה הסיתה את הערכים לפרוע פרעות בארץ ישראל, כדי שאנגליה תהיה טרודה שם להשקיט את הפרעות. — מלוכה זו מסיתה את הערכים ביהודים, מסייעים את פורעי הפרעות ברבבות כסף, בכלי הנשק, בעצות רעות, — גם זו היא דיפלומאטיא, כביכול, להסית פראי אדם באנשים נקיים, פליטי רעב ורדיפות מאירופא להרוג אותם, לשרוף יבול אדמתם ולעקור עצי ארצם, שעלתה להם בזיעת אפם ובמסירות נפש ובעזרת הכסף מכל אחיהם היהודים. —

אבל אין יושר ורחמים בהדיפלומאטיא; וכבר אמר דיפלומאט זקן: דיפלומאטים אינם נמלכים בבעלי המוסר, אין שואלים מה שהוא מותר ומה שהוא אסור, ואינם יודעים רחמים; הם עושים מה שהם חושבים שצריכים לעשות, ודי בזה. —

3) MANDATE.

שקר ו

שקרי מלחמה

לחמה מתחלתה ועד סופה, עשויה על ידי שקרים, לולא השקרים לא היה אפשר לעשות מלחמה. — העם בכלל אינו רוצה במלחמה, אינו רוצה להוציא להרג בניו היקרים; אינו מבין, אינו מרגיש לצאת למלחמה, להרוג בני עם אחר, שלא נגעו בהם לרעה, ואפילו לא ראו אותם מעולם. — העם בכלל אינו מרויח מהמלחמה. עוד מפסיד הרבה, מלבד שמאבד את בניו היקרים; הוא מחויב להספיק כל הוצאות המלחמה; ואחר המלחמה — אם הם המנוצחים, צריכים לשלם להמנוצחים הרבה מיליארדים תשלומי נזק; ובאופן היותר טוב, אפילו כשהם המנוצחים, צריכים לכלכל לשנים רבות הפצועים, החולים והיתומים שהשאירה המלחמה אחריה; מרויחים בהמלחמה הנם רק שרי הצבא הגדולים, באופן כשהם מצמיינים במלחמה בנצחונם, הם מקבלים מטבעות של כבוד, ועולים למדרגה יותר גבוה בצבא; — מרויחים במלחמה גם כן הנם העשירים הגדולים, שהם מספיקים מזון, כלי נשק וכל צרכי המלחמה, ואם המדינה תהיה המנוצחת, תשיג להם שווקים ומסחר במדינה המנוצחת, שזאת היא תכלית כל המלחמות בימינו, כידוע.

בין כה וכה, העם אינו רוצה במלחמה, ולכופ מיליאני אנשים שיצאו בעל כרחם למלחמה, זהו דבר שאי אפשר, — מה הם עושים קברניטי ספינת העם הרוצים במלחמה, מהמעמים שזכרנו? הם מתנכלים „ובוראים רצון” — עושים את העם „שירצו”, באמצעי שקר אלה: מרמוזים, מלחשים,

מפיהים רוח שקר בפי העתונים, בפי הדרשנים הפוליטיים ובפי „כהני הדתות” — אהה! גם כהני הדתות בין השקרנים ... — והם מבדאים, ממציאים עלילות על הצד השני: אומרים שהוא התחיל במלחמה, מחוייבים הם לעמוד על נפשם, להגן על ארצם, לנצח את האויב; חלילה להם להיות המנוצחים, לאבד חלק מארצם ולשלם מיליארדים תשלומי נזק; המלכות מבטחת את הצעירים היוצאים למלחמה שישארו בחיים, מטוב הארץ, והכהונה מבטחת את המתים במלחמה, שיכנסו מיד לגן עדן ויתענגו מטוב השמים, — כה מפעים ומבלבלים את מוחות העם בתכסיסי שקר, והם מובלים כצאן לפבח. —

בעתותי המלחמה עוד מוסיפים לכדאות שקרים להסית את העם „בהשונא” (?). מספרים באיזו אכזריות השונא מתנהג עם הפצועים, השכויים; והגזילות, הרציחות, והחורבנות שעושה בהערים שהוא כובש לפי שעה; משקרים מגזמים מספר הרוגי השונא, וממעיטים מפחיתים מספר הרוגי עמם, * — ועוד הרבה שקרים כאלה. — דברים אלה הם גלויים וידועים לכל; ועוד הרבה שקרים יותר שממציאים קברניטי המלחמה, ונשאר בסוד גדול אצלם. —

האסון החומרי הגדול שהביאה לעולם מלחמת הדמים עוד הכל זוכרים ומרגישים, אבל האסון הרוחני שהביאה

* בשעת מלחמת הרוסים עם היאפאנים, כתב עתון בדחני אחד: הקיסרית יעקאטערינא הצנועה יושבת על פתחו של גן עדן, וכל איש חיל רוסי שנהרג במלחמה, פותחת היא לו שערי גן עדן; פעם אחת באו כמה אלפים אנשי חיל בפעם אחת ואמרו כי הם הנם הרוגי מלחמה רוסיים, ותנער בהם: „שקרנים אתם, איך אפשר כי מספר גדול כזה נהרגו מהרוסיים, הלא קראתי בעתוני רוסיא כי רק כשלושים איש נהרגו”. —

המלחמה, כבר נשתכחה מהתמון הגדול, או ביותר טוב, התמון הגדול לא חלה ולא הרגיש בכלל את האסון הרוחני; רק יחידי סגולה, במסגרים תבכה נפשם לראות בחורבנו של עולם הרוחני. — צא וראה: החוק, הדת והמוסר, שכל עולם הקולטורי עומד עליו; והמלכות והכהונה, שהם הנם האפומרופסים, המשגיחים על העם שיחזיקו בהם, — הם בעצמם באו והתירו להם לשפוך דם נפשות נקיים, לפרוע כל חוקי משפם, דת ומוסר; המלכות הכפיחה להם ממוב הארץ, והכהונה — לפתוח שערי גן עדן. כה היו מיליאני אנשים כמה שנים חיי הפקר, פרוע מכל חוק, דת ומוסר, — כלום אפשר היה להם לשובי המלחמה לשוב מיד בפעם אחת למצבם המוסרי שמקודם המלחמה? — ותמלא הארץ חמס, שוד ורצח וכל מיני נבלה: מדה כנגד מדה, באותם האמצעים שהתירה להם המלכות והכהונה להשתמש בהם נגד „שונאיהם” המדומים, הם משתמשים עצמם נגד אחיהם בני ארצם, שמסרו את נפשם להצילם „מהשונא”. — סוף דבר, אי אפשר לעשות מלחמה בלי עזרת השקר; וכאשר יפסק השקר מהעולם, ממילא תפסק גם המלחמה. —

וְיָשׁוּבֵנוּ

שקר ז

שקרנים מפירי ברית

נריתות ברית 1) בין יחידים או עמים שלמים, הוא דבר שנוהג עוד משנים קדמוניות; תוכן כריתות הכרית הוא, שלא לנגוע לרעה או לתגר מלחמה איש ברעהו, ומלכות כחברתה. — כריתות הכרית לפנים היתה בצירוף שבועה, ואיזה אות גלוי לסימן קיום הכרית, כמו: אברהם כרת ברית עם אבימלך, ואבימלך בקש: „השבוע באלהים אם תשקר לי ולניני ולנכדי“ 2) ואברהם, נוסף על השבועה, הציג אות לסימן קיום הכרית „שבעת כבשות הצאן“ — בראשית כא. —

יצחק כרת גם כן ברית עם אבימלך — בראשית כו:כה; יעקב כרת גם כן ברית עם לבן, ולסימן קיום הכרית העמיד „גל אבנים“ 3). היהודים כרתו ברית עם בבל בצירוף שבועה יחזקאל ז:יג. שמעון החשמנאי כרת ברית עם מלכות רומי — חשמנאים יד: יד. כריתות הכרית היתה תמיד דבר קדש, אנשים לא העיזו להפר ברית; אפילו מלכות לא העיזה להפיר בריתה לחגר מלחמה ברעותה; הממלכה שכקשה להפר בריתה, בקשה איזו תואנה ועלילת שקר בדויה להאשים את רעותה, כי התחילה בריב ראשונה. —

1) מאבען א בונד —

2) ולכן כאשר יצאו בני ישראל ממצרים, לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, מפני שעדיין נכדו של אבימלך קיים. — ילקום א רמז:צה. —

3) הערבים בא"י ובסוריא נוהגים גם עתה, כשכורתים ברית שלום שוחטים כבש. —

הממלכה הראשונה שהעיזה להפיר ברית בימינו היתה מלכות אשכנז, כשהתנפלה על מלכות בעלגיוס בשנת 1914 ולא בקשה, או לא יכלה למצוא עלילת שוא, שבעלגיוס התחילה בריב תחילה, בעת שמלכות אשכנז היתה חתומה יחד עם כל מלכות אירופא, שאסור לתגר מלחמה במדינת בעלגיוס, ולא די שלא בקשה אפילו עלילת שוא, עוד לעגה ובטלה קדושת „בריתות הברית" ואמרה, כי הברית שהיא חתומה עליה היא: „חתיכת ניר בלוי" (4). מה שעשתה עתה ליהודים נורא הוא: הפירה ובטלה את הברית שמלכותה נתנה ליהודים שווי-זכויות זה כמאה שנה, עשקה ולקחה מהם כל זכות אנושית, אפילו לחיות ולהתקיים חיי צער.—

ברית העמים (5) שנתיסד אחרי המלחמה הנוראה שהיה בימינו, שכל הממלכות חתמו עליה: שאחת לא תפיל, לא תתגר מלחמה בחברתה, וכל סכסוך יובא לפני שופטי הברית, שהכל קוו שהברית הזאת תביא קץ וסוף למלחמת דמים בעולם, — לדאבון לבנו הולכת מתפוררת ומתפורדת: העמים החזקים — אשכנז, איטאליא ויאפאן כבר הפירו את בריתם ועזבו אותה יאפאן התנפלה על חברתה כינא, הממלכה הזקנה החלושה, וקרעה חלק גדול מארצה. איטאליא התנפלה על חברתה עטיאפיא, עם קטן ודל, חסרים לה כל כלי הנשק המחבלים החדשים, הרבו חללים, כבשו ולקחו את כל ארצה; וציריה עומדים עתה לפני שופטי הברית וצועקים על החמס הנורא שנעשה להם; אבל אין דן דינם, ואין להם מושיע; העמים חזרו להמאטץ הרומית. „החזק הוא הצדיק בריבו".

4) Scrap of Paper.

5) Treaty.

שקר ח

שקרים לאומיים

כל אומה ואומה יש לה ספורים בדויים, כוזבים אודות מלכיה, גבוריה, קדושיה, חכמיה וגדוליה ההיסטוריים; הרכה מהשקרים נבראו בטעות ודמיון על ידי ההמון הנבער מדעת, והרכה על ידי מנהיגי האומה הפוליטאים החונפים, שהשעה היתה צריכה לכך, להגדיל כבודם בעיני העם, גם להתפאר בפני שאר האומות: ראו נא איזו מלכים, גבורים, חכמים, קדושים הולידה אומתנו, גם בכדי לרמאות את ילדי בית הספר להשפיע עליהם, כי יחקו מעשי הגדולים האלה. — כה מיחסים היאפאנים את מיקאדא - הקיסר שלהם, שהוא נצר מגזע האלים הקדמונים, היונים מספרים נפלאות מהמלך אלכסנדר מוקדון שלהם; האמעריקאנים מספרים לילדיהם, שהנשיא הראשון וואשינגטאן לא הוציא מעולם דבר - שקר מפיו; קדושים עושי נפלאות ישנם לכל אומה לאלפים; כן מבדאים, ממציאים אנדות ושקרים שקדוש פלוני, חכם פלוני צוה, אמר קודם מותו כזאת וכזאת, שהדבר הוא שקר גמור: לא אמר מאומה, או דבר מתוך קדחת, חולשת הגוף והמוח; רעיונות קטועים מתבלבלים במוח האדם, והם נפלטים מאליהם בלי כוונת האדם; מעטים הם האנשים שזוכים למות במנוחה ובדעה מיושבת, וכח הדבור לא פסק מהם —

שקר ט

שקרי בעלי דינים

מעט כלל הוא, כששני אנשים באים לדין; אם ששניהם שקרנים, או אחד בודאי; כל אחד רוצה לזכות בדין והוא פוען מענות שקר, (1) אנשים ישרים אינם באים לדין; ביניהם אינו נופל הכחשה וסכסוך; יכול היות שנופל מעות בחשבונם, וזאת הם מתפשרים בדרך שלום ופטורים מזילותא דבי-דינא. (2)

בתור רב, מדי באים לפני שני יהודים לדין, במרם יתחילו למעון, רגיל אנכי להקדים ולאמר להם: יהודים שלי, בבקשה מכם, במחילה מכבודכם, יגיד כל אחד את האמת; ואז יהיה אפשר לי להוציא דין ופסק אמת; ואתם תשבעו רצון.—

לפני איזו שנים ספר לי יהודי אונגארי מעשה שקרה בעירו. שני יהודים באו לדין במשפט מצוין ויפה, דהיינו, ש"התובע" לדין רצה לתן והנתבע לא רצה לקחת.— כיצד? התובע מען שהוא חייב להנתבע מאה זהובים, שנשאר לו חייב מהלואה, והנתבע מען שהוא יודע שסלק לו כל החוב, ואם חברו מסופק בזה, הרי הוא נותן לו הכסף במתנה; השיב 'השני: אינו רוצה לקבל מתנות, „שונא מתנות" (2) אנכי.—

-
- (1) והיטב אמרו חכמי האבות: כשיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיין יהיו בעיניו כרשעים — אבות פ"א. ובגמרה אמרו: „לא אברו סהדי אלא לשקורי" — קדושין סה' כלומר, אם לא היו בעלי דינים שקרנים בעולם והכל אמרו את האמת, לא היה נחוץ לעדים.—
- (2) כמו שכתוב. „ושונא מתנות יחיה" — משלי טו:כו.

הרב הציע לפניהם שיתנו הכסף לצדקה, ומי ששייך לו הכסף באמת יקח שכר המצוה בעולם הבא אחר מאה שנה שלו; ושניהם התרצו מפסק דין זה. —

שקר י

עדי שקר

אין אני בא לדבר אודות עדי שקר במלא מוכן המלה, כלומר, עד שמשתכר עצמו — עבור כסף או שאר מוכת הנאה — להעיד עדות שקר למוכת בעל דין זה, כדי שיזכה בדין נגד חברו; דבר זה כבר נאמר בסיני: „לא תענה ברעך עד שקר“ ואין לחדש בזה מאומה; אבל כחפצי לדבר אודות עד איש ישר שחלילה לו להגיד עדות שקר במתכוון עבור כסף; בכל זאת יכול להכשל ולהגיד עדות שקר שלא במתכוון; דהיינו: ידוע הוא שאנשים רובם ככולם אין כח שמיעתם וראייתם חזקים כל כך, שיכולים לתפוש בדיוק הכל מה שהם שומעים או רואים, וגם יכולים למסור זה לאחרים; זאת ועוד אחרת: בשעה שראה או שמע דבר זה לא עלתה על דעתו שבזמן-מה יהיה צריך להיות עד בדבר זה, וכה הוא שוכח במקצת פרטי הענין; (1) כה אם העד אינו מוסר עדותו להשופט הכל בדיוק בכל פרטי הענין, מקבל כל

(* זכרני באירופא כה היה באמת; שני אנשים ישרים שהיה להם סכסוך ביניהם אמרו: מיר וועלען גיין ביים רב דעריבער; מיר וועלען זיך אויסגלייכען.

(1) כמו שאמרו בנמרה. „מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה“ — שבועות לר פירוש: דבר שאינו צריך לזכור, „לאו אדעתיה“ — אינו מחזיק בזכרונו ואין זוכרהו. —

מהלך המשפט אופן אחר ממה שהיה צריך להיות באמת,
ובעל-הדין האחר מתחייב בדינו שלא בצדק.—

לפיכך מהראוי להאדם הישר להשתמט עצמו מהגדת
עדות כל מה שאפשר לו, אם הבעל-דין מוצא עד אחר,
שיודע להעיד לו; אבל אם אינו מוצא, והוא מוכרח להעיד,
ימסור העדות שלו בדרך זה: כפי מה שאני זוכר, ראיתי או
שמעתי כך וכך, אבל לא אוכל להבטיח שזוכר אני בדיוק
ולא שכחתי מאומה.— אבל ישנם אנשים שהלילה להם
להזכיר עצמם להעיד עדות שקר, אבל בטבעם להתערב
בכל דברי ריבות ומסמוכי אנשים והם „עדים תמידים”
בבית המשפט.—

שקר יא

שקרנים שאומנתם בכך

שקרנים שאומנתם בכך, רצוני לאמר, היינו
„העורכי דינים”; להעורך דין הנאשם צריך וגם אומר לו את
האמת; ובכן העורך דין יודע היטב, כי המערף 1) שלו נגב,
גזל, רצח ועשה נבלה פלוגנית, ומהראוי הוא שיקבל עונשו
כפי הדין לטובת החברה — גם לטובת עצמו — בכדי
שאנשים יזהרו עצמם מנגוע לרעה איש ברעהו; אבל העורך
דין בא על שכרו, וזו היא פרנסתו — וכל מה שפשע הנאשם
הוא יותר גדול, מקבל שכר יותר גדול; כה העורך דין
משתמש עצמו בכל מיני אמצעים שקרים. מזהיר את הפושע
שלא יודה על האמת כל זמן שלא יצוהו הוא. — מלמדו

1) CLIENT.

טענות; אחרים מלמדים גם את העדים לשקר; משתמש הוא בכל מיני ערמומיות להום את העדים שכנגד הפושע ולבטל עדותם; משתמש עצמו בכל מיני פלפולים מעוקמים, בשאלות ותשובות, טענות ומענות ערמומיות כדי לפעול על השופט שיטה את המשפט משורת הדין האמתי; וביותר כשהמשפט בא לפני חבר-שופטים משבעים, (2) שהחברים הם תמיד אנשים פשוטים; אז הוא משתמש בתכסיסים אחרים: מעורר רחמים, מבקש תחנונים עבור הפושע; לפעמים רבות יצליח בידו לבלבל את מוחות השופטים המושבעים, לפעול עליהם לזכות את הפושע, שהוא החייב באמת.—

הערה —

לפיכך הזהירו חכמי המדות שלנו לדיין ואמרו: „אל תעש עצמך „כעורכי דינים“, וכשיהיו בעלי הדין עומדים לפניך, יהיו בעיניך כרשעים“ — אבות פא'; כלומר, שני הבעלי דינים יהיו שווים בעיני הדיין, שניהם רשעים, ולא יטה בלבן אחר האחד לחשוב שהוא הצדיק בריבו, אז לא יוציא משפט אמת, ולא יעשה כמעשה „העורכי דינים“, שהם מבקשים תמיד למצוא זכות — בכל מיני ערמומיות — להצד ששכרו ומשלם לו; ולוא הקדים הבעל דין השני, שהוא מבקש לחייבו, ושכר לו בראשונה, אז השתדל לזכות אותו.—

שקר יב

שקרים בדפוס

 דבר שקרים בפה עוד נמצאים אנשים שאינם מעיזים לשקר, מתביישים הם להכיף בפני אנשים לשלח לשונם ולדבר שקר; אבל בדפוס, כשהמשקר אינו מדבר פנים אל פנים עם הקוראים, אינו ירא, מתביש ויכול לשקר ככל חפצו. — העתונים הם הנם השקרנים היותר גדולים; כל עמקם הוא לעשות מפעמים להמון; הם מכדאים שקרים מוחלטים או חוטפים איזו הכרה (1) או איזה מקרה, שיש בו משהו של אמת, מרחיבים, מגזמים, מקשמים אותו במליצות נאות, בחידודים, ועושים מפעמים להמון. — בעתותי בחירות בעיר, במדינה, הפוליטיים המחותנים מכל המפלגות, העומדים מצד החתנים - הקאנדידאטים משתמשים בהעתונים או בחוברות מיוחדות; כל צד מכדא שקרים על הקאנדידאט של הצד השני, ומרכיבים שבחים להקאנדידאט שלהם, מבטיחים הבטחות טובות ועוד, הכל

הערה — כדאי הוא להעיר בזה, כי עוד לפני אלפים ושבוע מאות שנה כבר ידעו הפוליטיים להשתמש באותם האמצעים כמו הפוליטיים בימינו: למצוא חסרונות או לבראות בהנהגת מחזיקי רסן הממשלה כירם ולהכטיח, אם תמסר להם הנהגת הממשלה ינהגו באמת, משפט וצדק. — כה מסופר באבשלום בן דוד, כשרצה לנזול את הממשלה מאביו, שעמד תמיד על שער בית המלכה, וכל איש שהיה לו ריב ובא אל המלך למשפט, נכנס אבשלום אתו בדברים ואמר לו: „ראה דבריך טובים ונכחים, ושומע אין לך מאת המלך; מי ישימני שופט בארץ, ועלי יבוא כל איש אשר יהיה לו ריב ומשפט, והצדקתיו“ עיין שמו"ב טו.

(1) קלוג.

כידוע 1). מלוכות מדפיסות ספרים מנוונים, ספרים לבנים, כחולים ועוד לברר להעם סכסוכי המדינה מכפנים או מכחוצ, גם שם מעורב מקצת שקר.—

מחברים מדפיסים כתבי-פלוטר 2) כנגד איזה איש מפורסם, כנגד עם, וכיותר כנגד לנו היהודים, שאין בכחנו לתבוע הכותב לדין ולענשו; מחברים מדפיסים ספרים בהסכמות מזויפות, מכתבים מחתן לכלה, מבעל לאשתו, מכתבי ידידות, מכתבי התנצלות ועוד שכמעט בכולם מעורב הרכה שקר. —

שקר יג

מחברים שקרנים זייפנים

ד חברים זייפנים, אין אני סוכר אלו שגונבים ספר שלם, או חלק מאיזה ספר ישן נדפס או בכתב יד, והם חוזרים ומדפיסים אותו בתור מחברי הספר; כמו שקוראים לזה באנגלית גנבה ספרותית; 1) אלא בהיפך, הם הנם מחברי הספרים באמת, אבל מיחסים ספריהם לחכמים קדמונים מפורסמים, כדי שהספר יקובל בעולם. — לפנים כשמסלת הברזל, אנית הקימור, המעלעגראף וכל האמצעים שלנו, שעשו את העולם לחמיכה אחת, מרם יהיה בעולם: כל מחוז וגליל היה עולם בפני עצמו, אנשים שבמקום זה לא ידעו מהנעשה במקום אחר; הספרים היו ביוקר, והיו מעטים; ספריות היו רק בערי הממלכות הגדולות, — תחת תנאים כאלה היה קשה לתפוש

1) Plagiary.

2) פאסקוויל.

את מזייפי הספרים, או נקל היה לכל רמאי לכתוב איזה ספר, ולאמר כי מצא באיזה מקום רחוק, מגולגל כתביד של איזה קדמון מפורסם. — כוונת הזייפנים היו משונות: רובם היו רמאים פשוטים, כוונתם היתה להרויח כסף. ידעו כי ספר מיוחס לקדמון מפורסם ימצא קופצים קונים; היו מחברים שקרנים שלא רצו להרויח כסף: כוונתם היתה להפיץ דעותיהם החפשיות, המרידות נגד המלוכה או נגד הכהונה, נגד הדת, בימים ההם שהיתה סכנה במאסר או ברדיפות — לפיכך יחסו ספריהם לחכמים קדמונים מפורסמים, ראשית, כדי שיקובלו דבריהם, שנית, שאי אפשר לענוש את המתים. —

אבל היו עוד מין מחברים שקרנים, שכוונתם היתה טהורה ורצויה, רצו להכחיש עלילות שוא, ולכסל שנאת חנם, ולהביא צדק עולמים בעולם. — בהיסטוריה היהודית נמצאים מחברים שקרנים מכל השלושה מינים שזכרנו. — מטעם הכמוס, מדלג אני על מחבר ממין ראשון. —

מחבר שקרן ממין שני, שחבר ספר לא לשם כסף, אלא להכניס בהספר דעותיו עצמו, היה ר' שאול לעווין, בנו של הרב ר' הירש לעווין מבערלין, שהיה למדן גדול, רב בפראנקפורט דאדר; אבל המחבר התרועע עם דוד פרידלנדר נפגע מהשכלת בערלין; כה זייף וחבר ספר בשם „כשמים ראש" ויחסו להרא"ש, באמרו כי מצא את הכתב יד, ושם בפי הרא"ש דברים הראויים לרוח משכילי בערלין; אבל הרבנים הכירו את זיופו. —

מחברי ספרים שקרנים מזייפים, שכוונתם היתה טהורה ורצויה, נכתבו בארץ ישראל בימי הבית השני הרבה. — עוד כשתי מאות שנה ויותר קודם החורבן, כבר היה החלק הכי גדול מהיהודים מפוזר במדינות אזיה ואפריקא, ביותר במצרים; דרכי היהודים, מנהגיהם והליכותיהם היו מזרים בעיני העמים עובדי האלילים, עם

פרוש ומובדל מכל שאר אנשים — במאכלו, משקלו ומלבושיו, אינו אוכל בשר החזיר, שובת ביום השבת, אינו מתערב בשמחת כל האזרחים, וביותר אינו מתחתן בהם וכו' ויחשבו אותם לגאים שונאי אנשים, ויכוזו וישנאו אותם. בכדי להסיר את שנאת העמים מעליהם, רצו להראות את יקר תפארת היהדות, כל המוסר והמדות טובות הרצופות בה, צריכים היו לכתבם בספרים, להפיצם ולפרסמם בין העמים שכניהם; אבל בידעם היטב, אם הספרים יכתבו בידי יהודים עצמם, שומע לא יהיה להם מהגויים, לזאת עשו בערמה, כתבו ספריהם בלשון יונית וייחסו אותם למשוררים ומליצים יונים מפורסמים, שחיו עוד לפני כמה מאות שנים, ואחרים לא חיו מעולם; בדאו אשה נביאה רומית, „סיבילה“ נביאה ברומית; כולם הרבו לשבח לפאר את תורת ישראל וחייה היהודים המוסריים; לעומת זה הרבו לגנות את דת האלילית וחייה הגוים המשחתים. — אבל כל ספריהם עם דבריהם המחוכמים לא הועילו להסב לב הגוים לאהבה אותם. — (2) כוונתם היתה רצויה, אבל לא הועילו מאומה; לפי דעתי, מוטב היה להם לכתוב הספרים בשם עצמם, ולא ללכת בשקר; נאמן הוא פתגם העולם: האמת — הוא השקר היותר טוב, בהאמת פועלים יותר מבהשקר. —

ישנו עוד מין ספרים ממחברים שקרנים: ספרים שהמחברים בקרו את המלכות, הכהונה, ופחדו מעונש; כה בדאו להם שמות מחברים שלא היו בעולם; אצל אומות העולם ישנם הרבה ספרים ממין זה; אצלנו היהודים ידוע

(2) עיין כל זאת היסטורי גרעץ העתקת שפ"ר צד 31-32

ועוד שם.

מחבר ממין זה — ר' יהודה אריה די מדינא באימאליא. (3)
הוא היה גדול בתורה וחכמת העולם, היה גאון במכעו, אבל
כדרך הרבה גאונים שהם קרובים לפעמים אל השגעון, היה
הפכפך, איש זר בכל דרכי חייו, איש שאין בו נכונה, אמונה
וכפירה התרוצצו בו. (4) היום כתב ספר לחגן על התלמוד
וספרות הרכנות, ומחר כתב בהיפך ספר וכמל את התורה
המסורה; כה כתב ספר בשם „קול סכל" וכו' הוא מתנגד
גדול לתורה שבעל פה, וייחס את ספרו זה לאיש בשם בדוי:
ר' אמתו בר' ידעיה בעיר אלקלעה, שנת ר"ס. —

מחבר ממין זה היה הפילוסוף הסופר וואלמער, שחי
במאה השמונה עשרה בצרפת. הוא היה איש ריב ומדון
עם המלכות והכהונה; ישב בבית האסורים, אבל לא חדל
לתגור מלחמה בהמלכות והכהונה; כה היה כותב ספרים
בשמות בדויים, וכשנתפשו והוצאו לשרפה ברחוב העיר,
הוא היה בא עם ההמון למצות שרפה זו, ועזר גם הוא
להשליך ספריו בתוך האש. —

(3) חי 1648—1571.
(4) עיין נרעץ — שפ"ר צד 173 והלאה, חלק ח'.

שקר יד

שקרי מראה מקומות *

„מראה מקומות“ — הרבה מחברים נוהגים, כדי לחזק דבריהם, הם לוקחים מאמרים ממחברים מפורסמים בני-סמך, מציינים „המראה מקומות“, מראים את המקום ותדף שבספרו. — מחברים ישרים מדקדקים להביא דברי המחבר הכל בדיוק: בלשונו, מלה במלה, בלי שום חסר ויתר, ושום שנוי בדברי המחבר. — (1) אבל ישנם מחברים אי-ישרים, שקרנים, שנוהגים מנהג רמאות בה „מראה מקומות“ בדברי המחברים; בכדי שתהיינה המראה-מקומות מתאימים, מסכימים לדבריהם, הם מעוותים אותם. משנים הלשון, מוסיפים, גורעים תבות, מקצרים המאמר, ועוד זיופים כאלה; וברכות הימים באים מחברים אחרים ומשתמשים בהמראה - מקומות המזויפים שלהם; גם הם מזויפים אותם, כדי שיתאימו לדבריהם עצמם. — כה הולכות ומשתבשות דעות אנשים גדולים, וערכן הולך לאבוד — והקוראים מאמינים באמת, שגדול פלוני אמר דברים שאין בהם שחר; אינם מטריחים עצמם למצוא את הספר, שממנו לוקחו המראה - מקומות ולראות אם לא נזדייפו.

חפצתי לאמר לקוראי ספרים מלאים „מראה-מקומות“ שרשאים לחשוך אפילו במחברים כשרים; לחפש „המקומות“ ולראות אם העתקו הכל בדיוק. —

QUOTATIONS — * ציטטמען

(1) וזה הוא מה שאמרו: „חייב אדם לאמר בלשון רבו“ — עדיות א'. כלומר, שלא ישנה את לשון רבו בחסר ויתר ועוד, ויכניס בו בוונות אחרות מכוונת רבו במתכוון, או כדי שלא יסעו בהם אחרים. —

שקר טו

שקרים שנוהגים בהם היתר

שנם כמה שקרים, שכבר נעשו להיתר גמור, ולא עוד שאנשים חושבים זאת למצוה; והיות שהם עתיקי ימים, כבר נשתכח שהם שקרים, אפילו אנשים צדיקים נכשלים בהם, והם חושבים זאת למצוה — למשל, התירו לשקר „משום שלום בית“, כלומר, בכדי לעשות שלום בין איש לאשתו, אנשים משקרים לחולה מסוכן, לאמר לו שאינו מסוכן חלילה, ומצב בריאותו הולך וטוב. — וח"ז התירו לשקר בשלושה דברים אלו. מפני עניויות, מפני הבושה, מפני מניעת היזק לאיש — (1)

בחפצי לדבר בזה אודות „שקרים מותרים“ אחרים, שנוהגים בהם היתר וגם חושבים למצוה: דהיינו: המנהג שנהג אצל היהודים בעולם — וכודאי נוהג זאת גם עתה —

(1) בהני תלת מילי עברי רבנן דמשני במילייהו: במסכת, בפוריא, באכסניא — ב"מ כג. ודש' פירש שם: „במסכת“ — אם שואלים לצורבא מרבנן, אם הוא בקי במסכת פלונית, יאמר לאו, משום ענוה; „בפוריא“ — אם ישן במטה זו, יאמר לאו, משום צניעות, „באכסניא“ — אם פלוני קבל אותו בסבר פנים יפות, יאמר לאו, כדי שלא יתרבו האורחים לבוא אצלו. —

לפי עניות דעתי, לא כווננו חז"ל לאמר שבשלושה דברים אלו מותר פשוט לשקר; אלא אמרו „לשנות במילייהו“ — כלומר, „לשנות הלשון“ באופן שלא יהא בולט יותר מדי; דהיינו „במסכת“, אם שואלים אותו אם הוא בקי במסכת פלונית, יאמר בשינוי לשון: כלום יש שעור לבסיעות, ישנם יותר בקיאים ממני; „בפוריא“ יכול להשיב: מאי נפקה מינה? אם ישנתי בה או לאו; „באכסניא“ יאמר: הבעל הבית מסבל כל אורח, הכל לפי ערכו. —

לפסוק לחתן נדוניא, ארוחה ועוד, ומקיימים רק במקצת, ולפעמים אין מקיימים כלל. מנהג זה עתיק לימים הרבה, הוא נהג כבר קודם חורבן בית שני — (2) אפילו רבנים חרדים היו תמיד נוהגים להתיר עצמם לשקר, להבטיח נדוניא לחתניהם ושלא לקיים, ועזרו גם לאחרים להבטיח לחתניהם ושלא לקיים. — שקר זה גרם הרבה פעמים ריבות, זילותא, די בדינא ואפילו עגון; הבטחת נדוניא וארוחה היתה תמיד לבחורים לומדי תורה, שלא היתה להם מלאכה, או פרנסה במה לפרנס אשה ובנים, והיו צריכים לאיזה סכום כסף ומזונות להתחיל איזה עסק קטן; נורא היה מצבו של בחור כזה אם רמזוהו, ועול אשה ובנים עליו. — והנני להביא בזה שני ספורים מחתנים שנהגו בהם מנהג שקר להבטיח נדוניא ושלא לקיים — האחד מעורר בכיה, והשני מעורר צחוק —

הספור הראשון ספר לי החתן בעצמו דהיינו קודם החופה השליש המחותן בידי הרב דעירו, שמר על סך חמש מאות רובל. השמר היה כתוב רוסי, והוא לא ידע לקרוא אותו, וסמך עצמו על אמונת הרב הצדיק, שכודאי לא ירמה אותו; אחר החופה מסר לו הרב את השמר. והוא הראה לאיש שידוע לקרוא רוסי, ויקרא ויתפרץ בצחוק, ויאמר: שומה, שמר פרוע הוא מכמה שנים, המחותן היה חייב לפני איזו שנים למלוה חמש מאות רובל, ואחרי שפרע לו, החזיר לו את השמר. — הלך אצל הרב, צעק ובכה, יותר לא היה יכול לעשות, שב הביתה בפחי נפש, קלל קללות נמרצות את המחותן, שפך כל חמתו לאשתו העלובה, שידעה את סוד הרמאות, והיתה נכונה ליום איד. —

הספור השני ספר לי זקן אחד איש ישר, מה שקרה

(2) עיין בכתובות קח: הפוסק מעות לחתנו, ומשם לו את הרגל, ומה שפוסק שם אדמון שחי קודם החורבן. —

בעירו בפולין: בחור אחד מעירו הלך ונשא לו אשה מעיר הסמוכה, וכאשר שב מתתנתו עם אשתו, הלך אחד ממכיריו לקבל פניו ולברכו בברכת המז"ט, ובדרך אנב שאלו, אם חותנו שלם לו קודם החופה כל הנדוניא שהבטיח לז? — ויאמר: נתן לי שתי מאות רובל מזומן, ושטר על מאה אחת; והוא לתמו אמר לו — הראיני את השטר. ויושט לו את השטר ויקרא ויתפרץ בצחוק: „זמן הפרעון" בשטר היה כתוב — „וכשיבא מלך המשיח". — האברך נרגז, פניו אדמו מכעס וכושה. חיש מהר אסר את עגלתו ונסע למחותנו לשפוך עליו כל חמתו; כאשר בא לבית חותנו התחיל לצעוק, לדבר בכעס: הנשמע נבלה כזאת, לרמות אותי ולשימני ללעג וקלס אצל בני עירי! חותנו השיב לו בנחת: אין אני יודע מה אתה סח, איזו רמאות ואיזה לעג וקלס גרמתי לך? הוא נתמלא עוד יותר עברה, הושיט לו את השטר והראה לו באצבע על „זמן הפרעון". — חותנו השיב לו: אוי לי! כי נתתי את בתי לאיש „כופר בעיקר". — בודאי לא תאמר: אני מאמין באמונה שלמה „בביאת המשיח", ואף על פי שיתמהמה, עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא — ומה לך כי נזעקת? „מלך המשיח" יבוא עוד היום, או למחר, ואפרע לך חובך —

מנהג רמאות אחר, עוד יותר רע מאונאת הנדוניא נהג לפנים ברוסיא. דהיינו: כמעשה לבן עם יעקב. — מקרים כאלה שמעתי בנערותי מזקנים שבדור העבר; לאחד היו שתי בנות. אחת בריאה ויפה, והשנית חולנית ומכוערת; הסתירו את המכוערת, וכתבו תנאים עם הבת היפה, והכניסו לחופה את המכוערת מכוסה פניה בחינומא, וקדש אותה, ואחר החופה כשראה את הרמאות, הרעיש עולמות. תוצאות מקרים כאלה היה רע. אחד גרש את אשה זו, ואחר

ברח ועיגן אותה, ולעתים רחוקות, אחרי הפצרות, פיוסים
והוספת נדוניא סבר וקיבל בדיעבד. — 3).

עוד שקר אחד ישנו שכמעט אפילו כל האנשים הישרים
נוהגים בו היתר. דהיינו: שהורים, מורים, מורים להם היתר
לשקר, להכביח לילדים מתנות כסף או צעצועים, ואינם
מקיימים אותם; הילדים מרגישים בשקרי הוריהם, ומלמדים
מהם לשקר גם הם. —

וכה הם דברי ר' זירא — סוכות מו': „לא לימא אינש
לינוקא דיהיבנא לך מידא, ולא יהיב ליה, משום דאתי
לאגמוריה שיקרא. — שנאמר: למדו לשונם דבר שקר —
ירמיה מ'; בעברית צחה — לא יאמר אדם לילה, אתן לך
דבר מה, ולא נתן לו, מפני שמלמדו לשקר גם הוא. —

3) בצדק אמרו חז"ל: אסור לאדם שיקדש אשה עד
שיראנה, שמא ימצא בה דבר מגונה — קדושין מא'. וכה מספרים
על החסיד המפורסם בעיר קעלם בליטא, ר' לייבעלע, שקודם שקדש
את אשתו תחת החופה, גילה את ההינומא שלה והסתכל בה.

תמה אני, מדוע לא נתבטלו הקדושין, אם הכניסו לאיש תחת
החופה כלה מכוערת וחולנית, במסום הכלה הבריאה והיפה שדאח
הכל קודם החופה? הלא משנה מפורשת היא — כתובות עב'. —
'המקדש את האשה על מנת שאין בה מומין, ונמצאו בה מומין,
אינה מקודשת; בנמה סתם מקודשת. — כנמה סתם ולא פירש,
אפשר לאמר סבר וקיבל, לא איכפת ליה אפילו תהיה לה מומין;
אבל בנידן דירן, שדאח כלה בריאה ויפה, כלום היה צריך להתנות
עוד „על מנת שאין בה מומין"? — אם ימצא רב או למדן ויקח
לו הסודח לתרץ קושיתי ויודיעני, אהודנו מאד —

שקר מזו

שקרים על ידי שליח

דָם בָּא לְרֵאוֹת אֶת חֲבֵרוֹ, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מוֹכַח, הַלּוֹאֵה, נִדְבַח לְצִרְכֵי צָבוּר, אוּ לְקִרְוֵא אוֹתוֹ לְדַבֵּר מַצּוּה, וְהוּא רוֹאֵה אוֹתוֹ דֶּרֶךְ הַחֲלוֹן שֶׁהוּא בָּא, וְאֵינוֹ רוֹצֵה לְרֵאוֹתוֹ וּלְשִׁמוֹעַ בְּקִשְׁתּוֹ, אוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְמִשְׁרַתּוֹ שִׂיאֲמֵרוּ. „אֵינְךָ הַבֶּעַל, אֵינְךָ הָאֲדוֹן בְּבֵיתוֹ” — וּפְלוֹנֵי הוֹזֵר וּבָא עוֹד הַפֶּעַם, וּמִקְבֵּל אוֹתָהּ תְּשׁוּבָה, עַד שֶׁמִּבִּין הַסּוּד, כִּי פְלוֹנֵי אֵינוֹ רוֹצֵה לְרֵאוֹתוֹ לְמִלְאוֹת בְּקִשְׁתּוֹ; יִשְׁנֵם אִפְּיֵלוֹ אֲנָשִׁים מֵהוֹגְנִים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים בְּאִמְצָעֵי שִׁקְרָה זֶה; תִּמְהָ אֲנִי, מֵאֵינְךָ לִקְחוֹ לָהֶם הֵיטֵר זֶה? — שְׁתֵּים רַעוּת הֵם עוֹשִׂים בְּזֶה: אַחַת, שְׁגוֹרְמִים לְהַאֲשֶׁה, לְהַמְשִׁרַת שִׁישְׁקָרוֹ; שְׁנֵיתָ, שְׂאִינֵם רוֹצִים לְשִׁמוֹעַ בְּקִשְׁתֵּי הָאִישׁ, אוֹלֵי אֲפֻשֶׁר לָהֶם לְמִלְאוֹת בְּקִשְׁתּוֹ, וְאֵם אֵי אֲפֻשֶׁר לָהֶם, יִבְאֵרוּ לְאִישׁ בְּדַבְרֵים מוֹכִיחִים מֵאִיזָה מַעַם אֵינְךָ יִכּוֹלִים, אוּ לְפַחוֹת לֵאמֹר „מֵאִיזָה מַעַם סַתֵּם” אֵינְךָ הֵם יִכּוֹלִים לְמִלְאוֹת בְּקִשְׁתּוֹ, וּמָה לָהֶם עוֹד לְנִרוֹם לוֹ לְאָדָם זֶה לְכַתֵּת רַגְלָיו וּלְכַוֵּא עוֹד הַפֶּעַם, וּלְשׁוּב בְּפַחֵי-נַפְשׁ וּבְזִיווֹן? —

לְמַחְבֵּר הַסֵּפֶר קָרָה מְקָרָה מַעִין זֶה. לְפָנַי אֵיזוֹ שְׁנַיִם הֵיטֵה בְּעִירֵי מְגִבֵּית (1) לְשׁוֹבֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בְּעִירֵי הֵיטֵה אִישׁ עִשִׂיר זֶקֶן בְּלִתֵּי צִיּוֹנִי כְּנֶהוּג אֲזִי; זֶקֶן זֶה הֵיטֵה תְּמִיד מִמְּכַבְּדֵי; כִּי מְנַהֲלֵי הַמְּגִבֵּית שְׁמוֹ עֵינֵיהֶם בִּי, כִּי אֲנִכִּי אֲלֶךְ אֶל עִשִׂיר זֶה, בְּאִמְרָם, יוֹדְעִים הֵם שִׁישׁ לִי הַשְּׁפֵעָה עֲלִי; קִרְאוֹתֵי אוֹתוֹ עַל יְדֵי הַמַּעֲלָעֶפְאָן, אִמְרַתִּי רוֹצֵה אֲנִי לְרֵאוֹתוֹ, וְהַשִּׁיב: מוֹכֵחַ מְאֹד, אוֹכֵל לְכוֹא; כֹּאשֶׁר בְּאִתִּי וְאִמְרַתִּי לוֹ לְאֵיזוֹ מִפְרָה

(1) מְגִבֵּית — קְאֻמְפִּיין.

באתי, מבקש אני נדבה של איזו מאות שקלים, הציע לפני לקבל נדבה קטנה לפי ערכו, אנכי לא קבלתי. כה נעשה נרגז וצעק: לוא ידעתי לאיזו מטרה אנכי רוצה לבוא, אמרתי להנערה משיבה הטעלעפאן שתאמר: „אין אני בבית מסחרי” — אנכי אמרתי לו: כלום אינו חושב זאת לעבירה לצוות לאחרים לאמר שקר? —

הנערה משיבת הטעלעפאן היא רגילה בשקרים, שמצוה לה האדון להשיב; פעמים רבות שהוא יושב בטל, מנרד צפרניו, ואדם קורא לו, והוא מצוה להנערה להשיב: האדון עסוק הרבה עתה, קרא אותו אחרי שעה; רוצה הוא להונות, שיחשבו שהוא מוחר עסוק הרבה. — רע מזה הוא, כי הורים מוסרים שליחות של שקר לילדיהם, כידוע לי מהנסיון, שילדים באים אלי בשליחות שקר של הוריהם, והילדים מלמדים לשקר —

שקר יז

שקרים על ידי תירוצים

ת

ירדן בארמית הוראתו תקן וכאר דברים מוטעים או בלתי מובנים, שנאמרו או נכתבו, או דברים מוזרים שנוהגים בחיים. — (1) אבל כמו שמתרמים להרבה מלים בכל לשון, שבהמשך השנים הרבות הוראתן העקרית משתכחת, והן מקבלות פירוש אחר לגמרי, כן אירע גם למלת „תרץ” — אנשים הכניסו בו פירוש אחר וזר, דהיינו: אדם מתנצל עצמו לחברו

(1) „והוא יישר ארחתיד” משלי ג:ו, מתורגם שם „והוא יתרץ שבילך”. — או תרץ קושיא, דבר שאינו מובן, הרבה בנמרא ובספרי ראשונים ואחרונים. —

להסיר ממנו תרעומות וכעס, מדוע לא קיים הבטחתו, מדוע לא פרע לו חובו בזמנו, מדוע לא הזמינו לשמחת בנו או בתו, מדוע לא השיבו על מכתבו, ועוד ועוד — ואומרים „תירוץ“ על זה; רובם של התירוצים חנם שקרים גמורים, אנשים מתביישים להודות על האמת, כה הם רוצים לסבב את רעיהם בכחש ושקר, לנקות את עצמם מהחטא והעול שעשו לרעיהם באיזה תירוץ של שקר.

אין אדם צדיק אשר לא יכשל לפעמים באיזה „תירוץ“ כוזב; אבל הרבה בני אדם שפרוצים בתירוצים, אינם מקיימים הבטחתם, אינם עומדים בדבורם, אינם נוהרים בחוקי דרך ארץ, ועוד, ותמיד יש להם תירוצים מן המוכן; כמה יפה וחריפה היא ההלצה שהמציאו חוכשי בית המדרש על אנשים אלה, בקראם עליהם את הפסוק: „אם ראית גנב ותירץ עמו“ תהלים ג:יח'. לגנב יש תמיד תירוץ מן המוכן עמו. —

האדם הישר אינו צריך להתנצלות ותירוצים; אם מכטיח הרי הוא מקיים, אם הוא חייב, פורע חובו בזמנו, נזהר בחוקי דרך ארץ, מראה אהבתו לרעו, מזמנו לשמחתו. אם במקרה אנוס היה, לא היה יכול לקיים הבטחתו לפרוע חובו בזמנו, להשיבו על מכתבו וכו', אינו מבקש להשתמט עצמו בתירוצים כוזבים: הוא מברר לרעהו את המכה שהפרעתו מלעשות זאת; ואם קרה כי עשה דבר זה במתכוון, אומר לו, כי רצה להחזיק חובו עוד איזו שבועות, התרשל להשיבו על מכתבו וכו', ומתקן מה שעוות, הכל מה שאפשר. —

לבעלי התירוצים צריכים לקוראם בשמם הראוי להם — פשוט: „שקרנים“, ולסרב לקבל תירוציהם, או אז היו אנשים נזהרים לקיים הבטחתם וכו', אבל עתה הם סומכים על התירוצים שימציאו. —

שקר יח

שקרי איום

שקרי איום כיצד? האב מאיים על הילד, אומר לו: אם תעשה דבר זה, שאני מזהיר אותך „שלא תעשה“, או אם לא תעשה מה שאני מזהיר אותך „שתעשה“ — תקבל עונשך בכך וכך, אם גם שאינו עולה על דעת האב לענשו באמת, רק מאיים הוא עליו; כה הוא מוציא דבר שקר מפיו. — כן פעמים רבות אדם הגון יש לו עסק עם איזה רמאי ושקרן: רמה אותו, הזיק אותו, לזה ממני ואינו משלם לו, אינו יכול להתפשר אתו בדרך שלום, כן הוא מאיים עליו שיתבע אותו לדיון, יושיבהו בבית האסורים ועוד; ובאמת לא יעלה על דעתו לעשות זאת: אינו הפץ בזילותא דבי דינא, להיות לו עסק עם אדם שפל זה, או שיודע שקבצן הוא, ואפילו אם יזכה בדיון, אין לו מה לשלם. —

מחבר ספר זה, בתור רב ועוסק בצרכי צבור, לבושתו, גם הוא נכשל בשקר זו; פעמים רבות יש לו עסקים עם קבצנים רמאים ושאר בריות משחתות; ואם כל דבריו הרכים הטובים, שהוא מרבה לפעול עליהם לא יועילו, אינו יכול לבוא לידי גמר אתם, סבלנותו מתפקעת ומרוב התמרמרות וכעס אומר: דעו נא, כי אמסר אתכם בידי השופרים, אם גם כי אינו עולה על דעתו לעשות זאת; בין כה וכה שקר הוא; וביותר צריכים להזהר מלאיים על הילדים, ולא לקיים; וראוה שהאב משקר, כה משקר גם הוא; מוטב לקיים העונש, ולא ללמד את הילד לשקר. —

שקר יט

נשים משקרות

וַיַּן בְּמַה שֶׁנִּגְנַע לְמַסְתֵּר וּפּוֹלִימִיקָא, שֶׁהַנְּשִׁים
עוֹסְקוֹת בְּזֶה מֵעַט—נְשִׁים מִשְׁקֵרוֹת יוֹתֵר מֵאֲנָשִׁים;
הַסְּבוֹת לִזֶּה הֵנּוּ רַבּוֹת, כֹּאֲשֶׁר אֲבָאָר בְּזֶה; רֵאשִׁית:
לְפָנִים בְּכָל הָעוֹלָם וְעַד הַיּוֹם בְּמִדְיָנוֹת אֲזִיָּא וּאִפְרִיקָא
שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד עוֹד בְּמִצַּב הָאָדָם הַקְּדָמוֹנִי הַפְּרָאִי, הָאִשָּׁה
הֵיטָה נִחְשַׁבְתָּ כְּשִׁפְחָה אֲצֵל בַּעֲלָהּ; הוּא קָנָה אוֹתָהּ מֵאֲבִיהָ
בְּמַחִיר גָּמֵל אוֹ חֲמוֹר, גִּזְלָה אוֹ נִשְׁבָּה בְּמִלְחָמָה; כִּה הָעֶבֶד
אוֹתָהּ בְּכָל עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, רָדָה בָּהּ בְּמִקְל וּבִאֲגָרוֹף; עַל כָּל
חֲסְרוֹן קָל בְּעֲבוֹדָתָהּ, עַל כָּל הַיּוֹק קָמָן בְּבֵית הַכָּה אוֹתָהּ
מִכּוֹת אֲכֹזְרִיּוֹת; כִּה הִפְחָד מֵאֲגָרוֹף בַּעֲלָהּ לְמַד אוֹתָהּ לְכַחֵשׁ,
לְשַׁקֵּר, לְהַעֲלִים מִבַּעֲלָהּ כָּל נֹק קָל שֶׁעֲשִׂתָּה בְּשׁוֹגֵג, אוֹ דָבָר
שֶׁלֹּא כִרְצוֹנָהּ; כִּה דָבָר זֶה לְשַׁקֵּר הִיָּה בָּהּ לְפָעַם, וּשְׂרִיד מִזֶּה
נִשְׁאָר בָּהּ עוֹד אֲפִילוֹ עֵתָה וּבְמִדְיָנוֹת הַקּוֹלְטוֹרִיּוֹת, שֶׁקְּבִלָּה
כָּל הַזְּכוֹיּוֹת כֶּהֱאִישׁ— מִלְּבַד זֹאת, אֲפִילוֹ עֵתָה כְּשִׁישׁ לְהֵן כָּל
הַזְּכוֹיּוֹת, יִשְׁנֵם הַרְּבָה בַּעֲלִים קְפֹדִיִּם, רְגֹזִיִּם שְׂמַחְרָפִים,
מִקְלָלִים נִשְׁוֹתִיהֶם, שֶׁהִתְבַּשִּׁיל לֹא יִטְעֵם לוֹ, מְדוּעַ לֹא בִשְׁלָה
מֵאֲכָל אַחֵר, מְדוּעַ קִנְתָּה חֲפִיץ זֶה, מְדוּעַ עֲשִׂתָּה הַיּוֹק זֶה,
מְדוּעַ הִלַּכְתָּ לְמִקּוֹם פְּלוֹנִי וְעוֹד קְפִידוֹת כֹּאֲלָה; כִּה הָאִשָּׁה
הָאוֹמְלִלָה צְרִיכָה גַם הַיּוֹם לְכַחֵשׁ וּלְשַׁקֵּר, לְהִתְנַצֵּל בְּתִירוֹצִים
כּוֹזְבִים, כְּדִי לְשַׁכֵּךְ כַּעַם בַּעֲלָהּ הַקְּפֹדִין— יִשְׁנָה עוֹד סִבָּה
אַחֶרֶת שֶׁמֵּבִיָּאָה אֶת הָאִשָּׁה לְשַׁקֵּר: הָאִשָּׁה תִּלְוִיָּה בְּכִלְכֵּלַת
בַּעֲלָהּ; הַבַּעַל הוּא סוֹחֵר, עוֹבֵד, וְהוּא הַמְּפָרְגֵם, הִיא צְרִיכָה
לְקַבֵּל מִיָּד בַּעֲלָהּ כָּל צְרִכֵי הַבַּיִת: צְרִכֵי אֲכִילָה, כֵּלִים, לְבָנִים,
מִלְּבוּשִׁים וְכָל צְרִכֵי הַבַּיִת הַשּׁוֹנִים; עַל פִּי רוֹב בַּעֲלִים אֲפִילוֹ
אֲמִידִים אוֹ עֲשִׂירִים הֵנָּם קְמִצָנִים בְּמִקְצַת, יוֹדְעִים הֵם כְּמָה
קִשָּׁה הוּא לְהַרְוִיחַ אֶת הַכֶּסֶף, אֵינָם נוֹתְנִים לְהָאִשָּׁה הַכֹּל מֵהַ
שֶׁהִיא צְרִיכָה אוֹ, יוֹתֵר טוֹב, חֲפָצָה, כִּה הִיא מְרַמָּאת, מִשְׁקֵרַת

לבעלה. אומרת ששלמה עבור המזון, כלים, מלבושים ועוד יותר מהמחיר ששלמה באמת, והעודף היא מקמצת לצרכי הבית, לצרכי עצמה, לתיאמור, לשחוק הקלפים, לתכשימים, ולפעמים לעזור לקרוב עני או לתן צדקה ועוד. — (1) וכבר היה למשל בפי כל: „כל אשה יש לה צרור-כסף—קניפעל“.

עוד מבה אחרת ישנה שאפילו הנשים בימינו משקרות; האיש טרוד תמיד במסחרו, בעבודתו, ואין דעתו ועתו פנויה לדבר דברים במלים, רכילות, לשון הרע, אבל האשה במלה מעבודת מסחר ומלאכה מבחוץ, יושבת היא בביתה, ורק הנשים היותר עניות טרודות בעבודת הבית, בבשול, אפייה ורחיצה; אבל כל הנשים אינן משועבדות כל היום; השתיקה, הישיבה בבית זה הוא דבר קשה מאד, כה הנשים הנן יוצאות — יוצאות לקנות בחנות, נכנסות בבית-מגדים (1) פונשות שם אשה רעותה, הולכת לבית מכירה, מכירה באות לביתה, אינן עוסקות, כמובן, בדברי חכמה, רק מפטפמות מסכסוכי משפחה, נשואין, גרושין, אשה פלונית מכוורת, פלונית מתלבשת כקבצנית ועוד הרבה רכילות, לשון הרע (2) כמובן, שהחלק הכי גדול מכל הפטפומים הנם שקרים. — בצדק אמרו חז"ל: „עשרה קבים שיחה ירדו לעולם, תשעה נמלו נשים, ואחד כל העולם כלו“, קדושין מט.

(1) למשל, ספר לי יהודי מחזיק חנות-מכולת (גרמסערי) בשכונת עשיריים; אשה עשירה אחת, שבעלה היה רגיל לשלם עבור המכולת בכל חודש; האשה קנתה, למשל, מכולת עבור שמונים דאללארים, והיא בקשה ממנו, כי הוא ישלח לבעלה חשבון על מאה דאללארים, ועשרים דאללארים יתן לה; וכפי ששמעתי עושות זאת הנשים העשירות בהרבה חנויות.

CONFECTIONERY. (1)

(2) האנגלי קורא לזה GOSSIP

שקר כ

שקרי שרזכים

אין שום זוג שאין בו חסרונות בכל הצדדים, חסרונות בהחתן, בהכלה, בהמחותנים, חסרונית הגוף, חסרונות השכל, חסרונות השכלה, יחוס, משפחה, חסרון כים ועוד, — כה צריכים תמיד לעזרת השקר, שיחפה, שיכחש, שיסתיר, שיתרץ כל אלה. —

לפנים בישראל, שהבחורים והבתולות היו ביישנים, לא היו יוצאים במחול, לא הלכו לתיאטראות, נשפי-חשק ועוד, כה היו פוגשים זה את זה לעתים רחוקות, והיו מתביישים לדבר, לשדך עצמם; אז היה עסק השדכנות מסור לאיש שפרנסתו בכך; היות שהשדכן חייו תלויים בהשדכנות, למד לשונו לדבר שקר, והיה ידוע לאיש שאין בו נבונה. — השדכן היה חוזר בעירות, מבקש חתנים וכלות; בכיסו היתה תמיד רשימה מחתנים וכלות; כה היה הולך אל החתן ומספר ומגזם ומשקר לו, במקום פלוני ישנה עבירו כלה יפהפיה, זורחת כשמש, מיוחסת ועשירה ועוד מעלות, לא חשך דברים ושקרים, כדי לשכות לב החתן; כמו כן הלך אל הכלה וספר ושקר, כי יש לו עבורה חתן בכל המעלות, תוארו כתואר מלך, למדן, משכיל, מיוחס, עשיר, הכל כפי שהענין היה דרוש לאפשר לזוג הזוג ולקבל שכרו. —

בדורנו זה, שהבחורים והבתולות פסקו להיות צנועים, ביישנים, הם יוצאים במחול, כתיאטראות ועוד, פוגשים זה את זה בבתי הוריהם, בבתי קרוביהם, בבתי ספר ועוד; עתה הבחורים והבתולות לקחו ענין השדכנות בידי עצמם; הם יודעים לשקר, לרמאות איש את רעותה עוד הרבה יותר מאשר השדכנים שמלפנים. —

כה בחור וכתולה „יוצאים ויוצאים” — שנה או שנתים תמיד כסדר, מרכים כזבים, משתמשים בכל לשונות של חבה, כל אחד מתחפש, מכסה מומיו, אוהז עיני רעהו; מאושרים הם שניהם אם השחוק הכוזב מתפקע, השקרים מתגלים עוד טרם שנכנסים לחופה, והם מתפרדים והולכים לשלום. — רע מזה הוא, שהשחוק מתארך עד אחר החופה, ותשקרים, ואחיזת עינים מתגלים אז. — ואחר החתונה מתחילים קפדות, תרעומות, חיכוכים, סכסוכים, זילותא דכי דינא וגירושיין. — כלום לא היה מוטב לשניהם להשתמש בדרך האמת, כל אחד מהצדדים יגיד לרעהו הכל כמו שהוא: מצב השכלתו, פרנסתו ויחוסו; כה כל אחד ידע במה שהוא בוחר ובמה שהוא מתרצה, ולא תהיינה להם אחר החתונה מענות ומענות זה על זה, כי הטעו זה לזו. —

שקר כא

שקרי מקלקלי שדוכים

מקצה רגליו שולח דבריו ביד שקרן שומה. — יהודים באירופא בעירות הקטנות, כידוע, הנם עניים מרודים, ורק חמשה, ששה יהודים הנם עשירים, שהונם עולה לאיזו אלפים רוכ' או גולדען וכו'; העניים מתקנאים בהם, שונאים אותם, כנהוג. —

כה היה לדבר הרגיל תמיד; כשהעשיר מתחתן עם מחותן בעירה אחרת — השונאים מבקשים לבטל השדוך (1);

(1) וכבר המציאו מבטאים מיוחדים לבטול השדוך: מכולה מאכען דעם שדוך, אַנריידען רשעות על המחותן, על החתן או על הכלה. —

הולכים בעצמם או שולחים שליח לחצד השני בעירתו, מספרים שקרים, חסרונות, מומים בהחתן או הכלה, וממציאים פסולים בהמשפחה כדי לבטל השדוך; כה שמעתי ספור נאה מזקן אחד; העשיר שבעירתו התחתן עם מחותן בעירה הסמוכה; שונאיו שלחו איש שומה לבטל השדוך; הוא הלך ובא אל המחותן בתור עני מבקש נדבה; המחותן שאלו מאין הוא היהודי? והשיב מעירה פלונית; המחותן חשב — זו היא הזדמנות טובה לחקור ולמצוא מה הוא מיבו של המחותן והחתן; הוא התמס כשואל סתם אודות פלוני המחותן שלו, השליח לבטל השדוך השומה פתח את פיו והרבה לשקר, לספר עליו כל הרעות הפסלניות, עד כי פקעה סבלנותו של העשיר, ויגער בו. — חצוף, רשע, כלום אינני מכין שהנך שונא לו, ובודאי שונא חנם, וכל חפצך לבטל את השדוך!

הוא שב לשולחיו בידיים ריקות; והם גערו בו שקלקל את כל העסק — לשנה הבאה השתדך עשיר זה עוד הפעם, עם מחותן בעיר אחרת, ובפעם הזאת התנכלו שונאיו ושלחו איש ערום; והוא כשבא אל המחותן והוא שאלו אודות המחותן והחתן, הרבה להלל ולרומם אותם עד לשמים, רק הוסיף מאמר קצר. רואה אנכי, כי הנך מרבה לחקור אחרי האיש הזה, בודאי שמעת הלעז שאנשים רעים הוציאו עליו, כי יש לו דוד משומד במוסקבה, זה הוא שקר; הוא בטל השדוך. —

שקר כב

שקרי סעודות יובלים 1)

דורנו זה, וביותר באמריקא נתרבה המנהג לעשות סעודה לכבוד אדם שמלאו לו יובל שנים, עובד עבודת הכלל, רב, מנהיג, מורה, מופר, מחבר ספרים, מיסד מוסדות, נדבן גדול ועוד. מנהג זה, לוא היה נשמר בטהרתו, לכבוד אדם הראוי לכך כאמת, ובשעור הראוי, בלי הפרזה ומפלת שקרים, בודאי היה טוב ויפה; אדם שהביא טובה וברכה בחייו, במעשיו הטובים, בדבריו, בספריו, בכספו והשפעתו ועוד, מחויבים להכיר לו טובה, לבטא לו חיבה ותודה בפועל, לכבדו נגדה כל, למען יראה עולמו בחייו, ירגיש וידע כי לא עבד וחי בחנם. —

אבל מנהג זה נשתבש ונתקלקל הרבה, ועל פי רוב היה למנהג של שקר וחנופה; אנשים שלא הצטיינו באיזו פעולה ומעשה, שיש לה ערך ממש, כשהם רוצים להתפרסם, להתכבד ולהנות מסעודת יובל, — אז הם מרמזים, לוחשים, או אפילו אומרים בפירוש לאיזו מכיריהם החונפים, כי נפשו חשקה בסעודת-יובל, והם מבטיחים לגמול להם חסד, לעשות גם להם סעודת-יובל בזמן מה. — הם מעבירים קול, מכריזים ברבים, מפרסמים בעתונים, כי פלוני עשה גדולות במקצוע שלו; אל החונפים הכוזבים מתחברים לאונסם עוד איזו אנשים ישרים, שיוודעים אפילו מה סיבו של בעל-היובל, ומי הם המחותנים עורכי הסעודה, אבל אינם רוצים שבעל-היובל יהיה להם לשונא; כה גם הם בעל כרחם משתתפים בשמחה כוזבת זו —

1) Banquet.

אבל עיקר השקר והחניפה מתחלת בשעת הסעודה;
אז כל המקהלה של החונפים פותחים את פיהם בהתלהבות
ובצביעות, ומברכים ומשבחים ומספרים את כל הגדולות
שעשה בעל - היוכל בעבודתו בחייו, ואשרנו שאנשים כאלה
חיים בקרבנו.—

ממעם זה נמצאים יחידי סגולה שהצטיינו, שעשו הרבה
גדולות וטובות בחכמתם, בפעולותיהם לטובת הצבור
וטובת הכלל, ושהם ראויים באמת שנכבדו נגד כל העולם,
אבל הם מסרבים בזה. יראים שלא ישתתפו בחנם אנשים
שאינם מהוגנים, שלא ישקרו, שלא יגזמו בשבחים מגוזמים,
שמותים וחניפה. —

שקר כג

שקרי מאספי אסיפות

בארצנו אמעריקא, שאסיפות מצויות בכל יום,
אנשים מתרשלים ללך; לזאת, למשוך קהל רב אל האסיפה,
מבקשים תחבולות ונוהגים הרבה מנהגי רמאות; כה משקרים
מודיעים בעתוננים, במכתבי-חוזרים (1)—על האסיפה הזאת
תגנן מנגנת פלונית, תזמר מזמרת פלונית, דברן מפורסם
פלוני ידבר, מבטיחים שקבוץ כספים לא יהיה ועוד; פעמים
רבות לא שאלו אפילו את האנשים הגדולים שפרסמו או שהם
לא הבטיחו להם לבוא; כה משקרים: בעת האסיפה קוראים
סלגרמה בדויה, או אומרים שנתקבלה סלגרמה, שדברן

(1) סירקולארס.—

פלוני, גדול פלוני שהיה נכון לבוא, אבל ברגעים האחרונים נקרא לבוא למקום פלוני לדבר נחוץ מאד. — אינם מקיימים הבטחתם שכסף לא יקובץ: ממציאים איזו אמתלא כוזבת אחר כך מודיעים בהעתונים שהאסיפה היתה מוצלחת מאד. מספר האנשים היה הרבה עד שהאולם הגדול היה צר מלהכניס את כל הנאספים, והרבה היו צריכים לחזור לביתם.

מנהג כוזב זה נוהגים גם גבאי בתי-הכנסיות כשמגיעים הימים הנוראים: מודיעים בהעתונים, במכתבים-חוזרים גדולים, האיך שכרוב עמל הצליח בידם להשיג את החזן המפורסם, מי שהיה חזן באדעססא, במוסקבה, בווארשא, וויען ועוד ועוד, הוא יתפלל במקהלה של עשרים וארבעה משוררים, הכרטיסים כמעט נמכרו כולם, רק מספר קטן עוד נשאר, וכל מי שרוצה לחנות תענוג רוחני ימהר לבוא לקנות כרטיסו. כמובן, כל שבחי החזן והמשוררים מופרזים מאד. —

שקר כד

מתת שקר

נשיאים ורוח, וגשם אין, —

איש מתהלל במתת שקר. —

משלי כה: יד.

תנה של שקר כיצד? מחבר הספר יודע הרבה מעשי שקר כאלה; אדם בעל גאווה רמאי רוצה לפרסם שמו בתור נדיב, ולא יתן אף פרומה אחת; מה הוא עושה? מפרסם ברכים, בצבור, וכיותר, בעתונים שנדבה לבו כמה אלפים ליסד מוסד חדש כזה וכזה, אבל בתנאי שיבואו אחרים ויתנו המותר; יודע

הוא שלא יבואו אחרים; והיות שאחרים לא באו באמת, ממילא אין אדם תובע אותו, והיה פסור מלתן; אנשים לא התענינו אם נכנה מוסד כזה או לאו, והכל נשכח; אבל הוא בתוך כך נתפרסם לנדבן גדול, „מתהלל במתת שקר“ — רמאים מתהללים אחרים אינם מכביחים אפילו מפורש; די להם באמרם. לוא נכנה מוסד כזה, אזי הייתי מסייע, נתן אלפים, עשרת אלפים וכו' למוסד זה; ואנשים פשוטים, תמימים מחליפים „היה נתן“ לנתן באמת. — רמאים מתהללים אחרים מכביחים וחוזרים ומכביחים אותה מתנה, היום למוסד זה, ומחר למוסד אחר, ולכסוף אין נותנים לשום מוסד. —

ישנה „מתת שקר“ בדרך רמאות, והיא המצאה אמעריקאנית; דהיינו, פה באמעריקא נעשה המנהג, כשצריכים לגבות כסף לאיזה מוסד, עורכים סעודה, ומזמינים עשירים שבכחם לתן, ובשעת הסעודה מכריזים על הנדבות, ומכריזים פלוני נדב סך כזה; זכורני לפני איזו שנים, על סעודה שנעשתה לאיזה מוסד, הושיט אדם אחד שטר — משעק — על מאה דאללרים; דבר זה היה פלא בעיני היתכן כי פלוני... ינדב סכום גדול כזה? לכסוף נתודע לי הסוד, שהנדבן הגדול לא חתם את שמו על המשעק; נבאי המוסד הרגישו בהשקר, אבל לא גלו את הסוד: רצו שיבואו אחרים ויחקו מעשה הנדבן ויתנו באמת נדבות גדולות; אבל רוב המזומנים אל הסעודה חשבו, שבאמת נתן פלוני מאה דאללרים; לפעמים משתתפים נבאי צדקה ברמאות זו; מבקשים מאחד או שנים שיכביחו סכומים גדולים, ויתנו מחצה או שליש מזה; וצריך אני להודות, כי אינני בקי בכל הערמומיות שגבאי צדקה משתמשים בקבוץ הכספים על הסעודות. —

שקר כה

שקרי מבטיחים

ישנם אנשים קלי-הרעת מהירים להבטיח, אינך צריך להפציר בהם הרבה, יבטיחו לך מה שתשאל מהם: יבטיחו לך לתן הלואה, נדבה, ללך בשליחות לדבר מצוה, לבוא לאסיפה, לבוא לביתך; אבל על פי רוב אינם מקיימים הבטחתם; הם הנם בכחינת „כל נדרי אנשים” — כלומר, מבטלים בלבם הבטחתם עוד למפרע; לפיכך אינו כדאי לדרוש מהם הבטחות: הם גורמים רק דאבון-לב וגם היוזק; הלוח היה יכול להשיג הלואה אצל אחר, גבאי צדקה היו יכולים לקבל נדבה מאיש אחר, ואיש אחר היה ממלא השליחות במקומו, וגורמים אכזבה לבעלת הבית שעשתה הכנות לקבל אורח זה, ולהמכטיח גורמים שיעבור על „מוצא שפתיך תשמור” (1).

במדה זו, להבטיח ושלא לקיים, לקויים במקצת אפילו אנשים מהוגנים, מבטיחים ואינם מקיימים, כל זמן שאינם מרגישים שאינם גורמים היוזק גדול בזה שאינם מקיימים הבטחתם; מלבד שהם עוברים על „מוצא שפתיך תשמור”, כאמור, עוד גורמים דאבון לב להמובטח; לכותב המאמר קרה כמה פעמים, שאיש אחד הבטיח לו לבוא, וכותב המאמר היה צריך ללך לאיזה מקום, אבל חכה לאיש זה, והוא לא בא.

(1) דברים כג:כד.

שקר כו

שקרנים בעלי דמיון

שנם אנשים בעלי דמיון והזיה חזקים במכעם: אצלם מתחלפים דברים שהם רק בדמיונם, במחשבתם, בדברים שהם בפועל ממש; אנשים אלו אין מכוונים לשקר, אלא נדמה להם שאותו דבר שהיה במחשבתם, כאלו ראו אותו בחוש באמת. —

כה מספרים משקרן אחד ממין זה; פעם אחת ישב בחוץ, באו ילדים צחקו, צעקו ורקדו והרגיזו את מנוחתו, ובכדי להפטר מהם אמר: ילדים, שם בבית פלוני ישנה חתונה, לכו מהרה, תקבלו שם מגדנות; הילדים התחילו לרוץ אל החתונה, והוא רץ אחריהם גם כן אל החתונה. נדמה לו כי מה שאמר אל הילדים הוא אמת. יכול היות כי חשב באותה שעה אודות חתונה. שקרנים בעלי דמיון, לוא למדו לשון וספר, היו יכולים להיות משוררים באיזה שעור, כפתגם הידוע: „מיטב השיר כזבו“.

ממין זה היו הרבה מנביאי השקר מלפנים בישראל; הנביאים האלה לא נבאו לשקר במתכוון להטעות את העם בשביל איזה תועלת והנאה להם, אלא מה שחשבו בהקיץ, או חלמו על מצב עם ישראל המר בימיהם, חשבו ובקשו למצוא תחבולה להושיעם, נדמה להם כאלו באמת בא דבר ה' אליהם ומסר להם נבואתו. — וזאת היתה טענת ירמיה נגד הנביאים ממין זה: „הנביא אשר אתו חלום יספר חלום, ואשר דברי ה' אתו ידבר דברי אמת, מה לתבן את הבר“ ירמיה כג:כח. — עיין שם כל הענין בפסוקים הקודמים.

ממין זה היו גם כן כמה ממשיחי השקר הרבים, שעמדו לישראל בדורות שעברו: לא כוונו להונות את ישראל להשיג

איזו טובת הנאה לעצמם, אלא היות שחיו בזמנים שעם ישראל היה סבוך בצרות וברדיפות, העם חכה לגאולה על ידי איש אלהים, על ידי משיח שיגאלם בנסים למעלה מהטבע, אז נמצאו בעלי דמיונות, שצרות עמם נגעו אל לבם והשקיעו כל מחשבתם בגאולת ישראל על ידי איזה משיח, עד שנדמה להם כי הם הנם המשיחים. —

שקר כז

שקרים מפני הגמום

שקרים מפני הגמום רבים הם; האמעריקאני קורא להם *White Lies* למשל, אדם פוגש חברו בשוק ואומר לו בסבר פנים יפות, „ישמח לי מאד לראותך” — ובלבו חושב: — הלואי שלא פגשתי, לא אוכל להביט בפני סכל, או רמאי ונוכל זה. — פוגש באדם אחר ואומר לו: — ידאב לי מאד, שמעתי כי יצאת מחנותך, — ובלבו חושב: — הרמאי הזה רוצה לפטור עצמו מחובותיו, ובעוד איזו שבועות יפתח חנות אחרת —

פוגש אדם אחר בשוק ואומר לו בשפת חנף: „כמה פניך נראים יפים” — ובלבו חושב: — נפשי תגעל להביט בפני המנוול הזה — פוגש באשה זקנה בפנים קמומים, ואומר לה: „הגך נראה כבת שלשים”, ובלבו חושב: — אין זה פלא, כי זקנה האשה, הרבה צרות עברו עליה בימי חייה. — הולך אדם אל אסיפה, או אל ביה"כנס, שומע איזה דרשן פטפטן ואומר לו: — כמה מחוכמים, חריפים, מבודחים היו דברך, ממש פנינים יקרים, ובלבו חושב: — הלואי שחסם את פיו הפטפטן הזה, שומע קול מנגן נוער כחמור, ואומר לו: — כמה מתוק הוא קולך! ועוד הרבה מיני אמרים מפני הגמום; אין אנשים מכוונים לשקר — נמום הוא; אבל בכל זאת שקרים הם, ונפש הנקי ירחק מהם כמה שאפשר —

שקר כח

שקרנים מפני הבושה

ישנם אנשים ישרים במוכח הרגיל, מלומדים באיזה שעור, אבל אינם שלמים בתכלית השלמות; כה אי אפשר להם שלא ישלחו באיזה חטא, בעון לשון הרע, או שלא יטעו בדבריהם, בהרצאותיהם, במפריהם באיזה ענין, או שלא יחליפו שם חכם זה בשם חכם אחר, או שלא יטעו בזמן איזה מקרה; וכשהם נתפשים בטעותם, בעונם הם מתביישים להודות על האמת ולאמר — אמנם, טעיתי בדברי, או דברתי ועשיתי כזאת וכזאת; והם מתאמצים להפוך, לעקם את דבריהם בפולנים ריקים, בתירוצים כוזבים, כדי להצדיק דבריהם ולטהר עצמם מעונם. — הטעות, החטא הוא אנושית, אין אדם שלם בתכלית השלמות, שלא יטעה, שלא ישגה באיזה ענין, שלא ישל באיזה חטא, וכמה טוב ונאה הוא, אם אדם אינו מתבייש ומודה ואומר. אמנם טעיתי (1) או נכשלתי וחטאתי; וכמה היטיבו חכמי האבות שלנו, שמנו באחת משבע מדות שכחכם היא זו — „שמודה על האמת“ — אבות פ'ה —

(1) ר' אושעיא אמר: „דברים שאמרתי לפניכם פעות הן בידו“ — חולין נז. —

שקר כח

שקרנים מפחד עונש

עבדים, שפחות, משרתים, פועלים, חילים — כולם משקרים מפחד עונש, כשעשו איזה היזק, לא עשו מלאכתם כראוי, לא מלאו שליחותם: יראים הם מגערת הבעל הבית, שלא יפחית משכורתם, שלא יפטרם ממשמרתם, (1) וביותר איש החיל שמדקדקים אתו בכל חומר דין המשמעת (2) בצבא ועל כל שניאה קטנה יובא כמשפט ויענש; ילדים קטנים משקרים להוריהם אם עשו היזק או עול יראים הם מעונש הגוף של הורים קפדנים, ילדים גדולים משקרים להוריהם אם עשו דבר רע ומכוער, אינם רוצים לגרום להם דאבון לב, יראים שלא יקפחו תמיכתם כשהם צריכים להם, יראים שלא יעבירו מנחלתם ועוד, מכאן הערה להורים. הרבה הורים הנם גרמים שילדיהם נעשים שקרנים, אם הם מתנהגים אתם בקפדנות, בזלולים, בעונשי הגוף; הילדים ביראם מפני זלולי, עונשי הוריהם, הם מתלמדים לשקר; הורים חכמים אם הם חושדים בילד שעשה היזק, דבר רע ומכוער, צריכים לדבר לו בדברים רכים, לאמר לו מוטב שיודה על האמת ויבטיח להזהר להבא, והוא יסלח לו. — בני אדם עלולים לחמוא, ובני אדם צריכים לסלוח, הסליחה היא אחת מעקרי החיים התרבותיים, צריכים לסלוח לגדולים, כל שכן לקטנים.

(1) כזה מובנה האגדה, שאחד מחמשה דברים שצוה כנען בן חם את בניו הוא „שנאו את האמת” — לפי שנה קלל ואמר: „עבד עבדים יהיה כנען לאחיו”, והעבד מפחד מפני עונש אדיניו וצריך לשקר; עיין זאת בגמ' פסחים קיג' ובראג' שם. —

2) DISCIPLINE

שקר 5

שקרים בתנועת הראש או היד

שקר בתנועת הראש ולא בדבור פה כיצד?
שואלים לאדם אם ראה, שמע, עשה דבר זה? והוא מנענע בראשו מלמטה למעלה, ומלמעלה למטה לסימן „הן” — והוא שקר, לא ראה, לא שמע; או בהיפך — הוא מנענע בראשו מימין לשמאל ומשמאל לימין לסימן „לאו”, והוא שקר — באמת ראה או שמע דבר זה. — רעה מדה היא השקר בהרמת יד לסימן „הן”, זה הוא כשבועת שוא. — 1) הטעם שאדם משקר בתנועת הראש ולא משקר מפורש בפיו, הוא מפני שאדם זה עודנו טירון בשקרים, עוד לא למד לשונו לשקר, והוא מפחד שסא יכשל בלשונו ויתפש בשקריו.

אבל צריך אני להעיר שלא כל המנענים בראשם הנם חלילה שקרנים; ישנם אנשים רמי המעלה גדולי תורה, גדולי חכמה שקועים תמיד במחשבות בענינים עמוקים, חיים בעולם האצילות, וכשהם נשאלים לאיזה דבר חולני קשה להם להפסיק מחשבתם וללקט המלים להשיב מפורש בפה, הם משיבים בתנועת הראש או היד; ישנם גם כן אנשים פשוטים, שהם הנם בטבעם עצלנים לדבר, הם מדברים תמיד מעט, ולפעמים הם מסתפקים בתנועת הראש או היד.

1) כמו: „אשר פיהם דבר שוא, וימינם ימין שקר” — תהלים קמד. הרמת יד היא לסימן שבועה, כמו שאמר אברם אל מלך סדום: „הרמותי ידי אל ה' וכו' אם אקח מכל אשר לך” — בראשית יד. כנ"כד. ובנתי המשפט בארצנו כשמשיביעים אדם שיאמר האמת, הוא צריך להרים ידו הימנית.

שקר לא שקרנים במעשה

ישנם אנשים שהם יודעים לקרוא בקושי בספר פשוט, והם רוצים שיהזיקו אותם למלומדים גדולים; כה הם מהזיקים תמיד על שולחנם ספר חכמה, ספר פילוסופיא פתוח לפניהם להטעות את באי ביתם; ידעתי, למשל, איש שספרי שעקספיר היו תמיד פתוחים מונחים על שולחנו; אדם זה ידע בספרי שעקספיר „כהתרגול בכני-אדם”. — ישנו עוד שקר ממין זה: אנשים יוצאים לשוק נושאים תמיד ספר חכמה תחת זרועותיהם, שאנשים יחשבו שאינם הולכים, חלילה, דלת אמות בלי ספר.

ספור נאה ממין זה קראתי; מעשה שהיה באמת: עשיר בור בנה לו פלמין; וכפי הנהוג בין העשירים, כשהם בונים להם פלמין בונים בו גם כן מקום לספריה; ובכדי לקמץ בשטח החדר, עושים חלל בעוכיו של הכותל ומעמידים שם הספרים, מעמידים בו דלתות, ונראה כארונות של ספרים; כשנגמר בנין הפלמין, קנה לו עשיר זה הרבה ספרים יקרים מכורכים כריכות עור, גבותיהם מוזהבים, הכל פיד עשיר לקשט בהם את הספריה; אבל כשבאו להכניס את הספרים בארונות, והנה מתלאה! — האדריכל (1) שנה ברישומו בתכנית הבנין, לא רשם שיהיה עוכיו של הכותל די כשיעור רחבם של רוב הספרים המצויים.

והיות שעשיר זה היה בור, לא ידע לקרוא, והספרים קנה רק לפנים, לחקות מנהג כל העשירים, מה עשה? צוה לחתוך חלק מרחבם של הספרים מצד שנפתחים, העמידם בארונות עם גבותיהם המוזהבים הנאים מול חלל החדר, סגר את דלתות הארונות, לקח את המפתחות, כדי שלא יפתחו לשום אדם ויהיה ללעג. — בכל זאת צריכים להחזיק

(1) ארכיטעקט.

מוכה לאנשים בורים קוני ספרי חכמה; לפחות ירויחו מהם
המחברים, המדפיסים ומוכרי הספרים.—

שקר לב שקר בלב

נקי הרעת איש המוסרי אינו מסתפק בזה, במה
שאינו מדבר שקר בפיו, אלא אינו מדבר שקר אפילו בלב;
כלומר, די לו אם רק חשב בלבו לעשות איזה דבר, אפילו
עוד לא הוציא זאת מפיו מפורש, הוא מקיים אותו, מתבייש
הוא מעצמו לשקר בנפשו; מחזיק הוא בהעיקר, שהשקר הוא
שקר בכל אופן; וכשם שצריכים לקיים מה שמבטיחים בפה,
כך צריכים לקיים מה שגומרים לעשות בלב. — (1) לפיכך
איש המוסרי לא יחליט בלבו לעשות איזה דבר מקודם
שחשב, אם יהיה אפשר לו לקיים זאת, או כמו שנוהגים
היהודים החרדים לצרף לכל מה שאומרים — כמו כן מה
שחושבים — „בלי נדר“.—

(1) „אף בלב עולות תפעלון“ — תהלים נח; רדש על זה
ילקוט תהלים: הלב הזה לא נברא אלא לאמת, שנאמר ודובר אמת
בלבבו.—

נקי הרעת, דובר אמת בלבבו היה רב ספרא; הגמרה מביאה
אותו למופת, מי הוא הדובר אמת בלבבו? רב ספרא היה חפץ
למכור, והוא החליט בלבו למכרו במחיר כך וכך; בא אדם לקנות
והציע לתן לו המחיר שגמר בלבו למכרו, אבל אירע שרב ספרא
קרא אז טריאת - שמע ולא רצה להפסיק, כסבור היה אדם זה שהוא
דוצה יותר, והציע לו מחיר יותר גדול, לאחר שסיים ק"ש אמר:
סה לך החפץ במחיר שאמרת לתן לי בתחלה, מפני שהיה בדעתי
למכרו במחיר זה; זאת מובא בר"שי במס' מכות כד בשם שאלתות
דרב אחא, עיין שם. —

שקר לג

מסכים אל שקרי חברו

מסכים אל שקרי חברו כדובר שקר דמי; כשאדם שומע שחברו מרבה לספר בשכחו בפניו ברבים, והוא יודע שהרבה מהם אינם בו בהחלט, או הרבה מהם הנם מגוזמים הרבה, והוא שומע ושותק ואינו מכחישו, „שתיקה כהודאה דמי” — דומה כמו שהיה אומר בפיו: אמת יש בו כל השבחים האלה; ומסמיע לשקרן גם הוא שקרן. —

וכזה נכשלים אפילו הרבה אנשי אמת, שהם שומעים מיחסים להם מעלות ומדות שאין בהם, ואינם מכחישים זאת; מורים להם היתר, חושכים בלבם: ומה איכפת לי, אם פלוני הוא משקר, ולא עוד שהם נהנים מזה, מפרסמים אותם שהם אנשים חשובים, גדולים ועוד, מרויחים מדברי השקר והחונף.

ידעתי איש ישר, בעל מדות באמת, מדי שמעו אנשים מרבים לספר בשבחם ברבים, היה עומד ואומר: במחילה ממך, מר פלוני: הרבה מהמעלות שייחסת לי אינם בי בכלל, ואחרים — מגוזמים הרבה; ואתם, השומעים, אל תאמינו לו. — (1)

(1) בצדק אמרו ח"זל: „מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו, וכולו שלא בפניו” — ערובין יח. — הטעם הוא, כשאדם אומר כל שבחו של אדם בפניו הוא חשוד על החניפה והשקר, — כך פירש רש"י שם. —

שקר לד

שקרנים נשבעים

שקרנים נשבעים, כלומר, מדי אומרים שקר, הם מצרפים לזה שבועה, כמו מרגישים הם בנפשם שאומרים שקר, הם מבקשים לחזק דבריהם בשבועה, כדי לפעול על אנשים שיאמינו להם; זכורני לפניכם ברוסיא לא היה מחיר קצוב לסחורה בחנות; כלומר, הקונה לא רצה לשלם המחיר שקצב החנוני, היה רגיל לעמוד על המקח 1); החנוני היה צריך תמיד להוריד מהמחיר שבקש, והיה טוען ונשבע כי הוא מפסיד עוד מהקרן, הוא שלם יותר; מספרים כי היו חנונים חרדים שיראו לשבע פשוט לשקר; עשו הערמה, החזיקו בכיס שלהם ראש דג-מלוח והיו נשבעים: „כה יהיה לי הראש שלי“ 2) כי עוד מפסיד אנכי מהקרן, וכיוון בלבו לראש של דג-המלוח.—

ידעתי לפנים שקרן אחד; מדי אמר איזה שקר צרף לזה שבועה, ונשבע: „אם משקר אני, אקבור את אשתי“— וכאשר שאלתיו כלום אינו ירא שהשבועה תגרם מיתה לאשתו באמת? צחק ואמר. — הלואי, אקח אשה אחרת.— לפיכך מדי אבוא לידי אדם כזה, שמצרף שבועה למה שאומר ומספר, חושד אנכי אותו, כי שקר הוא אומר.— 3)

(1) זיך דינגען — Bargaining

(2) זאל איך אזוי מיין קאפ האָבען.

(3) בזה אפשר לפרש הפסוק בקהלת: „כחטא הנשבע,

כאשר שבועה ירא“ — קהלת ט:ב. כלומר, „כחטא“—בשקר— „והנשבע“ מצרף מיד שבועה לשקרו — „כאשר שבועה ירא“, ירא ושבע לחזק דבריו אפילו כשהוא אומר אמת, למה ישבע — בחנם. —

שקר לה

שקרי תניפה

ניפה הוא מין שקר כולל; הוראתו: הדבור בשפת חלקות לגנוב לב איש, להשיג על ידי זה דבר מה; החונף משתמש עצמו בכל מיני שקרים שהוא מוצא לנחוץ להשיג מבוקשו; הכל לפי האיש שהוא צריך לחנוף; אם הוא איש אמיד או עשיר גדול, פרנס, מנהיג, שר ושופט; והעיקר מודד הוא את מדת גדול „העונה“ שהוא מצפה לקבל מאיש זה. — 1)

החונף היה שגוא מאד בעיני העם, עד שחשבו אותו לאיש מתועב, ואמרו: „כת חונפים אינם מקבלים פני השכינה“ (2) בצדק יאמר החכם: „כפה חנף ישחית רעהו“ (3) לא די שאינו מוכיחו, אינו מלמדו להיטיב, אלא עוד משחיתו בזה שמחניף לו, משבח, מכדא לו מעלות טובות, מיחס לו מעשים טובים, אומר לו, כי הוא אדם כשר וישר, ואם הוא נותן לפעמים איזו פרומות לצדקה, מחניף לו כי הוא נדבן גדול. — וזה היה תלונת הנביא ירמיה: „גם כהן, גם נביא חנפו“ (4) בעת שחובתם להוכיחם, להגיד להם פשעם, הם מרשיעים, משחיתים אותם עוד יותר. —

החונפים היו לדראון ולקללה בפי העם, כמו שכתוב: „אמר לרשע צדיק אתה, יקבהו עמים“ (5) החונף אין לו

-
- 1) כמו שכתוב: „בחנפי לעני מעוג“ תהלים לה: טז. חז"ל קראו לאיש זה: „מלחך פינכי“ — מעלער לעקער, פסחים מט'.
 - 2) סוטה מב.
 - 3) משלי יא: ט.
 - 4) ירמיה כג: יא.
 - 5) משלי כד: כד.

תרופה; מי שנלקה במדה רעה זו לא יעזבנה לעולם. — בעת שהשקרן אינו מקבל שכר על שקריו, ואין שומע לו בכלל — החונף מוצא תמיד אזנים קשובות וגם מקבל שכר על זה; הכל אוהבים לשמוע דברי חונף, מבקשים לרמאות עצמם, להאמין שהשכחים שהחונף משבח אותם הכל אמת, חלילה לגעור בו ולאמר לו שהוא שקרן; וכצדק אמרו חז"ל: „אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכולו שלא בפניו.“ — (6)

נאים הם דברי חכם אחד, שמביא הדר. רובין בסהמ"ד שלו: יודע אנכי, אישי החונף, כי כל דבריך הנעימים והדברים היפים שאתה מיחסם לי, הנם שקרים גמורים, בכל זאת מתוקים המה לי; אנא, אישי החונף, הוסיפה לחנוף אותי עוד יותר, מתענג אנכי הרבה בזה, ואם תחפוץ טובת הנאה או מתת כסף, בודאי תקבל ממני. —

ישנם כמה אנשים שהחניפה אצלם הוא עסק, החניפה היא פרנסתם; אבל לא כל אדם מוכשר לפרנסה זו; זה הוא דבר שאי אפשר ללמוד, צריכים להולד בסבע זה, בסבע של הכלב המלקק את רגלי אדוניו. —

בדורנו זה כל העסקים נעשים במדה מרובה, בפרסום בדפוס, בהודעות על ידי מודיעים כתבנים מומחים, והעסקים מביאים רוחים גדולים, אשר לא שיערו דורות הראשונים. — לפנים שהסופרים היו מעטים, הדפוס בקושי וביוקר, העתונים היו קטנים, רק מודיעי חדשות, — אז נהגה החניפה עסקיה בחשאי, במדה קטנה בין איזו יחידים, ושכרה היה מועט — „מעוג" או שירי פנכי כנזכר למעלה; אבל בדרנו זה משנתרכו הסופרים, הדפוס היה בזול, ועתונים מתערכים

(6) ערובין יח: „מקצת שבחו" זה הוא מנהג דרך ארץ, אבל „כולו" זה הוא חניפה. כך פירש רש"י שם, וכל שכן כשהוא בולו שקר. —

בכל עניני הכלל, היתה החניפה לעסק גדול שמביא שכר טוב; סופרים, מחברים, עתונים התחילו לחנוף את הרכים; חונפים לעומדים בראשי כתות, חונפים לממציאי שמות זרות, למלמדי דעות נפסדות, חותרים צוללים בספריהם, בספוריהם ומעלים בהם פנינים, פילזסופיה ושירה ודברים העומדים ברזומו של עולם; לא אחסא בדברי באמרי: „כי השחד יעור עיני חכמים" אלה.—

שקר לו

שקרנים נאה דורשים

שנם הרבה נאה דורשים, דורשים בפה, בכתב, ועתה נתוספו עליהם הרבה דרשנים על ידי „הראדיא“; כולם הם דורשים, כותבים, מדברים בלשון חסידים, מלמדים מוסר, מדות, מבקשים להיטיב, לשפר את החיים, ולתקן עולם במלכות שדי. — בכל זאת הם אינם רואים סימן ברכה בעבודתם, עולם כמנהגו נוהג, אנשים אינם חוזרים בתשובה, ועוד מוסיפים לחטוא. — בודאי, בודאי ישנן די סבות המעכבות את קץ השלמות וצדק עולמים לבוא; אבל הרבה, הרבה יש לתלות בהדרשנים, הכתבנים ומגידי המוסר עצמם: רובם של הדרשנים, רק נאה דורשים לאחרים — הם בעצמם אינם מקיימים מה שמורים לאחרים; הרבה מהם פרנסתם על הדרישה, על הכתיבה, מבקשים ביותר להיות נאה דורשים, נאה כותבים: כלומר, להשתמש בלשון למודים, מתוכל

בפתגמים, בספורים נאים, כדי שיהנה העם, ויקבלו שכרם
כל מה שאפשר יותר.—

כלל הוא בהגדות, בפתגמי העמים, שהם נבראים ובאים
מרגשותיו, מנשמתו של העם, רק איזה חכם מאסף נצוצות
היוצאות מרגשותיו, והוא בורא מהם הנדה או פתגם, והעם
חוזר ומקבלם, והם הולכים ונאמרים בין העם דורי דורות.—

ישנו פתגם ישן נושן המתהלך בין היהודים, והכל
משתמשים בו.— „דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל
הלב” (1) העם בכלל יש לו חוש ורגש להכיר אם דברן זה,
כתבן זה מאמין בעצמו, מקיים בעצמו מה שהוא דורש,
מורה לאחרים; כאמור, אם דבריו הם יוצאים מתוך רגשי
לבו, או רק מהשפה ולחיון, משום פרנסה או כבוד מדומה.—
מה נאמנים הם דברי החכם: „שפת אמת תכון לעד, ועד
ארגיעה לשון שקר” (2) — מי שמדבר בשפת אמת מאמין
בעצמו, מקיים בעצמו מה שהוא מדבר, כותב לאחרים „תכון
לעד” — יכנסו, יקבעו בלבות השומעים, הקוראים ויתקיימו
לעד, „ועד ארגיעה לשון שקר” — המדבר „בלשון שקר”
אינו מרגיש, מאמין בעצמו בדבריו, נכנסים בלבות השומעים
רק לרגע אחד, או כפתגם העולם: „דבריו נכנסים דרך און
אחת, ויוצאים דרך און השנית”.—

-
- (1) מאמר זה שהכל סוברים שהוא מחו"ל, לא נמצא בנמרה
או מדרש, אלא פתגם ישן מתהלך בין היהודים, מי יודע מתי
הוא נולד. —
(2) משלי יב:יח.—

שקר לו

שקרי צבוע

הצבוע הוא מין שקרן, משחק ערום, שמתחפש, מצביע עצמו בצורות שונות. היום בצורה זאת ומחר בצורה אחרת, הכל לפי המקום והחברה שהוא נמצא, או ביותר הכל לפי משמרתו שהוא תופש או רוצה לתפוש; בגלוי הוא מצביע עצמו, ובסתר כשאינו ירא מעין-הרע הוא מעביר את הצבע מעל פניו, והיה מה שהוא באמת. — קשה הוא הרבה שחוק הצביעות ל„בעלי-תשובה“, כלומר, אדם שהיה ידוע לעולל עלילות רשע, ופתאום מאיזו כוונה חזר מדרכו והיה ל„בעל-תשובה“ — חוזר אחרי אנשים מהוגנים, רוצה לכנס בחברתם; אבל אין אנשים מאמינים בו, הושדים אותו שעשה תשובה „מאהבה“ — כלומר, מאהבת כבוד, מאהבת כסף, שומרים צעדיו, מרגלים אותו בסתר, והוא צריך להזהר לשחק אותו שחוק בסתר כבגלוי. —

אין אני מדבר בזה אודות „בעלי-תשובה“ על עבירות שבין אדם למקום. בעלי-תשובה ממין זה אינם בנמצא בארץ קאלומכוס: מה תתן להם התשובה? רוצים לקבל שכרם מיד, — מדבר אני בזה אודות אנשים שעושים תשובה על עבירות שבין אדם לחברו: לזאת יש תקוה להשיג דבר מה מיד, אבל אנכי נפשי תגעל בבעלי-תשובה כאלה, חושד אנכי בצדק שהם שקרנים, תשובתם היא לשם עסק. —

דברי הנביא, המוסריי שבנביאים — ירמיה מצלצלים באזני באמרו: „היפוך כושי עורו ונמר הכרכרותיו, גם אתם תוכלו להיטיב, למודי הרע“ — ירמיה יג:כג. —

שקר לח

שקרי גונבי דעת

אסור לגנוב דעת הבריות. —

חולין צד'

נבת דעת היא מין שקר תמים וחלק, שאינו מוזיק, מכאיב, ואינו נכר ומורגש לכל; ולא עוד, אלא שלפעמים השקרן ושומע השקר שניהם מרויחים בזה; למשל בגמרה חולין שרשמנו למעלה בזה מביא איזו משלים: „אל יסרב אדם לחברו שיסעד אצלו, והוא יודע בחברו שאינו סועד אצל אחרים” — או „אל יסרב אדם לחברו שיקבל מתנה ממנו, והוא יודע שאינו מקבל מתנות” — השקרן ירויח בזה שחברו יחזיק לו טובה, בשביל שרצה לכבדו בסעודה או במתנה, ומקבל השקר נהנה בזה שחושבים אותו לאדם חשוב, רוצים לכבדו, להזמינו לסעודה או לתן לו מתנה, והוא מסרב לקבל; רע מזה הוא השקר שלפעמים מזמינים אדם לסעודה רק מהשפה ולחוץ: בלב אין רוצים שיבוא, רק מפני איזה מעם מחויבים להזמינו, וכאשר המזומן ירניש שהזמנתו אינה באה מן הלב, וימנע יעצמו מלכבד; בעל השמחה בפגשו באיזה זמן, ישקר עוד הפעם ויאמר: מדוע לא באת, הופרעה שמחתנו בשביל זה.

ישנם שקרנים גונבי דעת ממין אחר, שהם מרויחים בשקריהם ואינם מוזיקים לאחרים; דהיינו: רופא הולך לתיאטור, לאסיפה רבה ועוד, והוא מצוה בביתו שלאחר שעה יקראו אותו על ידי המעלעפאן ויאמרו כי הוא נחון מאד, ושומר הסף (1) או שומר הסדרים עומד ומכריז: רופא

1) USHER.

פלוגי מתבקש אל המעלעפאן, וחושבים שהוא רופא עמוק
הרבה. —

או כפי שאומרים שישנם רופאים, וכיותר מירונים
שמעמים הם החולים הבאים לראותם; הם שוכרים איזו
אנשים, נשים שישבו בהמשרד שלהם, ומעם החולים הבאים
שם יחשבו שגם הם חולים, ורכים הם החולים הדורשים
ברופא זה. —

עוד מין אחר שקרנים גונבי דעת שהם בעצמם מרויחים
בוה, ואינם מזיקים לאחרים; דהיינו: ישנם חנונים, מוכרי
חלב, מוכרי מכולת (2) ועוד, שיש להם רק מספר קמץ עגלות
להוליך סחורתם אל הקונים, רוצים הם שיחשבו אותם
לסוחרים גדולים, כה רושמים הם על העגלות מספרים
גדולים, ומשמימים את המספרים הקטנים — אחד, שנים,
שלושה וכו'; מין שקר אחר: עורך דין, מנהל חברת אחריות,
חנות גדולה, שר, פרנס — יושב כמה פעמים במשרד שלו,
מפקק, מגרד צפרניו, בכל זאת כשקוראים לו על ידי
המעלעפאן, אומר אל הנערה העובדת על המעלעפאן שהיא
תאמר: עמוק הוא עתה, יקרא לו אחרי שעתים, אחר חצי
היום; מתבייש הוא לאמר שהוא יושב במל. —

סוחר, חנוני, כשקונה בא ושואל על איזה חפץ ואין לו,
אומר: זה עתה מכרתי האחרון ממין זה, אם גם כי לא היה
לו מעולם חפץ כזה; בודאי יש לחשוב עוד הרבה שקרים
גנבת דעת. —

2) GROCERIES.

שקר לט

שקרי הודעות

מעט כל ההודעות בהעתונים, בירחונים, בחוברות, ועכשיו בהרידיא הנם שקרים, או, לפחות, מגוזמים הרבה, כתיבת ההודעות או ההכרזות על הרידיא היתה לחכמה ואומנות, כותבי הודעות ומכריזים מקבלים שכר הגון; בעלי מסחרים גדולים יש להם כותבי-מודעות קבועים; אין מודיעים או מכריזים פשוט ובקצור — אצל חנוני פלוני, אומן פלוני יש למכור סחורה פלונית, חפץ פלוני, וכך וכך סחירם; מערכים ערמומיות בתוך המודעות, מרכים גם לשקר, לספר בשבחם של הסחורות והחפצים, כדי למשוך, להסעות את הקונים אם מעט ואם הרבה.

מודיעים — ביום פלוני בחנות פלונית מוכרים „מציאות“, 1) מורידים מחיר הסחורה; סחורה פלונית הופחת מחירה עד שקל ותשעים ושמונה סנמים — \$1.98 וכשמרכים 'הקונים לדרוש סחורה זו, אומרים שכבר נמכרה כולה. — חנוני שיש לו מחסן 2) סחורה ישנה, או מודה ישנה או פגומה במקצת, מודיע בעתונים, שהוא יוצא ממסחרו או שקר אחר; ובכן הוא ימכור הסחורה בזול, בחצי חנם.

„מכירת-אש“, 3) כלומר, נפלה דליקה בחנותו או בחנות אחר, והוא קנה הסחורה, היות והסחורה הוזקה מהאש, מהמים, והוא מוכרם בזול הרבה; מקצתם הנם באמת נזוקים מהאש והמים, אבל מוסיפים עליהם הרבה סחורות בלות, פגומות, מהבהבים אותן, שורין אותן במים במקצת, ומוכרים

1) BARGAINS

2) STOCK

3) FIRE SALE

הכל ביחד; רופאים, רוקחים מודיעים בכל יום שהמציאו רפואות לרפואות מחלה פלונית, או רפואה לעשר מחלות בפעם אחת; אפילו מחברי ספרים אי נקיים משקרי, מגזמאות התודעות; הרבה פעמים קרה לי, כי סמכתי עצמי על שבחי התודעות של איזה ספר, וקניתי ספר זה, ולבסוף היה מקח מעות גדול. —

אנשים מודיעים, כי הם מוכרים סחורה פלונית, ומביאים ראיה על טוב הסחורה, שמשחק או משחקת פלונית קונים ממנו סחורה זו, וגם זה הוא שקר: הם מקבלים שכר עבור הרשות לקרוא שמם על הסחורה, או פשוט רוצים בפרסום שמם על ידי זה. —

לוא הייתי מוחר או כותב ההודעות, בודאי יכולתי למנות רשימה של שקרים יותר גדולה, שהסוחרים משתמשים בהם; אבל די לי בזה להעיר, כי הרבה הודעות של הסוחרים השונים הנם שקרים גמורים. — ידאב לי לאמר, כי פה בארצנו נוהגים גם כלי-הקודש: רבנים, דרשנים, חזנים, שוב"ים ומורים במודעות, וגם הם מגזמים ומשקרים הרבה. —

שקר ב

מנהג של שקר ושטות

עמי אזיא: חינא, יאפאן, מוריא ועוד, בסבת האויר החם בארצות שהם חיים שם אלפי דורות, התפתחו והיו לבעלי-הזיה ודמיון בדתם ובכל ארחות חייהם; כה הם מגזמים בדבוריהם; מתארים את המלך של מדינה קטנה ודלה — „מלך מלכי המלכים“; וכן כשמדברים או כותבים לאיזה אדם עני ושפל, הם מרבים לתאר אותו בתוארי הכבוד גדולים של שורה או שתי שורות ארוכות, כמה גדול, חכם ועשיר הוא; והמדבר או הכותב משפיל עצמו עד עפר, מבקש ממנו מחילה על שהרהיב, העיז לכתוב לגדול שכמותו.—

אנחנו היהודים, שערש אומתנו עמדה גם כן באזיא, נשאר עוד אצלנו המנהג המנוחך להרבות בתוארי הכבוד בדויים, מגזמים ומגוחכים: קוראים אנחנו ליהודי עם הארץ „רבי“ — ר' משה, ר' שמואל, קוראים אותו לתורה בתואר „מורנו“; — כותבים מכתב לחנוני עני בתואר הכבוד „הנגיד“; למשכיל במקצת כותבים „חכם“ או בראשי תבות „חונ“; לבן תורה במקצת כותבים „הרבני המופ“, נרו יאיר“; מגזמים, כוזבים ומגוחכים הם יותר תוארי - הכבוד של הרבנים המתנגדים: לרב פשוט מתארים „הרב הגאון“. לרב גדול בתורה באמת מתארים „מאור הגולה, בקי בכל חדרי התורה“.— באמעריקא, ארץ החנופה והשקר, מתארים לכל דרשן פפפמן „הרב המסיף הגדול, פה מפיך מרגליות“ ועוד; מגזמים, מגוחכים עוד יותר תוארי-הכבוד של רביי החסידים: „אד“מור, סבא קדישא, בוצינא קדישא, צדיק יסוד

עולם, בנן של קדושים, פרי צדיק, גזע ישישים, פמיש החזק.
עמוד הימיני" ועוד ועוד; בעולם הקולטורי נוהגים: כשכותבים
מכתב לאדם שקבל התואר Ph. D. מאיזה בית מדעים,
מתארים אותו בתואר דר. ודי בזה; אפילו כשכותבים להדר.
איינשמיין, לא היה שום אדם כותב: „כבוד הדר. החוזה
בכוכבים, נהירין לו שבילי דרקייע" ועוד, דברים שהם ראויים
ליחס לו באמת.—

בכלל קשה להבין, ומה הכדל הוא בין דברים שנכתב
לדברים שבעל פה? כלום היה אדם מדבר לרב או לרכי ופורם
לו כסדר כל התוארים הכוזבים המגזומים? — איש נמוסי,
שנפשו תגעל בשמותים, בשקרים, ומשים לבו למה שעמו
מוציא מתוך פיו, כשמזדמן לו לכתוב לאיזה רב בא במכוכה,
אינו יודע מה לעשות: יכתוב לו פשוט — הרב... ירגיש
אותו רב לפגיעת הכבוד, ויהיה לו לשונא; ולכתוב תוארי
הכבוד הכוזבים לא ירשהו מוסר לבו. —

אנכי יעצתי לכל כותב לרב, ישמיט כל תוארי הכבוד,
ובכדי שלא ירגיש לפגיעת הכבוד, ידפיס או יכתוב בשולי
המכתב: — „ממעם הכמוס" משמט אנכי תמיד כל תוארי
הכבוד. —

שקר מא

שקרי סתם „אומרים“

מי שאומר סתם „אומרים“ — אינו קורא בשם מי הם האומרים, או אם האומרים הם בני-סמך — על פי רוב, שקר הוא הדבר; אם שהוא בדא זאת בעצמו או שמע משקרן אחר. — זכורני, לפנים באירופא בהעירות הקמנות היו תמיד נמצאים בעירה במלנים קבצנים מחזירים על הפתחים, והם היו משתמשים עצמם תמיד בלשון „אומרים בעיר“; היו מספרים שקרים, רכילות, לשון הרע, דברים מגונים על יחידים, משפחות, רובם ככולם היו דברים שבדאו הם בעצמם והשאר ששמעו מפי קבצנים שקרנים אחרים. —

עתה יש לנו מין אחר של אומרים „אומרים“ — בכל צבור, חברה ומוסד ישנם תמיד אחד או שנים, שבכח עזותם או כספם החזיקו בהנהגת המוסד, מדמים בנפשם שהוא שלהם, והם מדברים תמיד בשם המוסד, כמו ענין שלהם; ואם אומרים „אומרים“ בחברה פלונית, בצבור, במוסד פלוני כזאת וכזאת, היו במוחים שפלוני ופלוני הם „האומרים“ והצבור וחברי המוסד לא אמרו מאומה. — ואינו כדאי לשים לב לדברי האומרים „שאומרים“ (1)

(1) בזה אפשר לפרש דברי חכמי המדות שלנו באמרם: „האומר דבר בשם אומרו מביא נאולה לעולם“ אבות פ"ו. אם אומרים דבר בשם „אומרו“ בודאי הוא דבר אמת, וכונת האומר להביא תועלת לספורו, אבל האומר „אומרים“ סתם, בודאי שקר הוא וכונתו להזיק. —

שקר מב

שקר משותף

שנם שקרים שהם נאמרים, נבראים על ידי הרבה אנשים בשותפות, כיצד? אחד אומר: „שמא” קרה דבר זה, ואחר בא ומשנה במקצת הנוסח ואומר: „יכול היות” כי קרה דבר זה באמת, ואחר בא ומשנה הנוסח עוד במקצת ואומר, כי דבר זה קרה באמת; כה נברא שקר גמור שאין בו אפילו מקצת אמת. —

שקר משותף כזה קרה בעירי; השקרנים הכניסו גם את המחבר בהשותפות; מעשה שהיה. יהודי אחד מת פתאום, והיות שקרה זאת בערב שבת בימי החורף הקצרים, נקבר מיד; אחר איזו ימים בא אלי יהודי אחד וספר לי, כי היהודי המת בא בחלום לאשתו ואמר לה, שלא מת באמת, ונקבר בעודנו חי; נשאלה ממני שאלה, אם מותר לפתוח את הקבר ולראות אם אמת הוא; ואיש אחר בא וספר לי בנוסח אחר: כי אומרים, כי גם אנכי הייתי בבית הקברות כשפתחו את הקבר. — והנה במה שנוגע לי, היה הכל שקר גמור; לא נשאלה ממני שאלה, אם מותר לפתוח את הקבר, וממילא לא הייתי בבית הקברות כשפתחו את הקבר. — חשבתי כי, לפחות, יש מקצת אמת בדבר: כי אמנם חלמה האשה שבעלה נקבר בעודנו חי, ויש יסוד לזה: היות שמת פתאום ונקבר בחפזון, כאמור, סכסכה במוחה, מדוע מהרו לקברו, יכול היות, כי היה חי עודנו, כדרך החלומות, שגולדים מהרהורי היום, וכה חלמה זאת. — אבל במקרה פנשתי את האשה הזאת, והיא קללה את מספרי המעשה, ומענת: המעט לי פצעי, כי אכדתי את בעלי, והם זורים עוד מלח על פצעי.

לא חלמתי ולא אמרתי, והכל שוא ושקר. —

עתה נבאר איך נולד כל השקר: כאמור, שאדם זה מת פתאום ונקבר בחפזון; מיתה פתאומית וקבורה בחפזון אינם מדברים הרגילים, וזה נתן ענין לאנשים לדבר אודות זה יותר ממיתת אדם אחר, ובדרך שיחתם אמר האחד לתומו: לא היו צריכים למהר לקברו, שמא היתה מיתה מדומה, ושמא קברו אותו בעודנו חי; אחר ששמע מה שזה אומר, הלך ושינה הנוסח במקצת ואמר. יכול היות שנקבר כשהוא עודט חי, ואחר ששמע זאת הלך ואמר. בכל זאת היו צריכים לפתוח הקבר ולראות; אחר ששמע זאת הוסיף. צריכים לשאול מהרב, אם מותר לפתוח הקבר, ואחר הלך ואמר, שנשאלה שאלה, והרב פסק שמותר, ואחר הוסיף עוד, שגם הרב היה בבית הקברות כשפתחו את הקבר. — כה נברא שקר גדול, שלא היה בו אפילו משהו של אמת. —

ביותר ישנם שקרים היסטוריים משותפים, שנבראו מי יודע על ידי כמה אנשים; הם נבראו בהמשך השנים הרבות, כל אחד בא והוסיף מקצת. —

זכורני לפניכם באירופא היו יהודים רגילים לאמר: דבר זה הוא שקר, שכבר יש לו זקן — א בארד — כלומר, דבר זה הלך מפה לפה, וכל אחד הוסיף שער — א האר — וכת קבל דבר זה זקן — א בארד. —

שקר מג

שקר ואמת יחד

כיצד? למשל, האב שואל את בנו: האם היית היום בבית הספר? והוא משיב: כן, הייתי; אמת היא, שהיה היום בבית הספר, אבל היה שם איזו רגעים ולא למד כלל: רימה את המורה, שהוא חולה, והלך שוכב כל היום; שאלת האב, כמובן, היתה, אם היה ולמד בבית הספר, והוא לא למד והוא שקרן; כה הדבר הוא אמת ושקר; ראובן שואל לשמעון: האם היית על אסיפה פלונית? והוא משיב: כן; אמת שהיה שם, אבל לפני חודש ימים; וכוונת השואל היא על אסיפה של אתמול או שבוע זה. —

או מספרים מעשה בלץ אחד שבא אל הרב דמתא וספר: האיך שראה שהש"וב פלוני יושב בגלוי ראש ובלי מלית קמן, ובכך צריכים לאסור שחימתו; הרב התמים נבהל לשמוע זאת, שלח אחרי הש"וב ושאל אותו בכעס: האם אמת היא מה שמספרים, שראוהו יושב בגלוי ראש ובלי מלית קמן? הש"וב השיב: כן, רבי, אבל זה היה בבית-המרחץ... במעשה זה ספר הלץ אמת גמורה, אבל בכל זאת שקר הוא; לפיכך, לפי דעתי, מה שמשביעים בערכאות, "שיגיד כל האמת" אינו מדויק: אדם יכול לאמר כל האמת, כמעשה זה שהקדמנו, ובכל זאת שקר הוא; יותר מדויק הוא מה שמשביעים דייני ישראל: "הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על דעת בית דין" — שבועות כפ, כלומר, לא מה שאתה חושב בדעתך, אלא שתשבע על דעתנו, מה שאנו מכוונים לדעת מדברייך. — לפי דעתי, אפשר להגדיר גדרו של אמת: שהדברים שאדם אומר יהיו מתאימים עם כוונת השומעים, כפי שהם מבינים אותם; כמעשה דהרב עם הש"וב, שהרב הבין, מה שמלשינים על הש"וב זה היה בביתו, ולא בבית המרחץ, ככוונת המספר. —

שקר מד

שקר שהוא שקר

כלומר, אדם אומר שאמר שקר; והוא שקר שאמר שקר, ובאמת אמר אמת—

דהיינו, באירופא ובאמעריקא הוא הנמוס: בבתי מחוקקי המדינה, בבתי יועצי העיר ובסתם אסיפות כששני חברים מנצחים זה את זה באיזה ענין, ובעידן ריתחא פונע בכבוד חברו, מאשים אותו בדבר שקר, בעוות החוק, — מהנמוס הוא שהנאשם אומר: אם לא תחזור מדבריך (1) אקרא אותך ל„מלחמת-שנים“ (2) למלחמת אגרוף, או אתבע אותך לדין. — המאשים כשהוא רואה שנפל ברעה, שחברו הוא התקיף והחזק ממנו ורב כחו לנקום ממנו, — הוא משפיל עצמו ולמורת רוחו, הוא אומר שהוא חוזר מדבריו — כלומר, „שקר“ הוא מה שאמר, אם גם כי הוא יודע בנפשו שאמר אמת—

מעשה באופן זה קרה בעיר אחת; אב זקן אחד הביא את משפמו בבית המשפט, כי בניו הונו אותו מנחלתו בערמומיה, משפט אי-רגיל זה נתפרסם בעתוני העיר והיה לשיחה בפי כל; הבנים התביישו מפני דעת הקהל; והאב ראה שהם חזקים ממנו ולא יזכה בדינו, או התעוררו בו רחמי האב, פחד שלא יענשו במאסר; כה התפשר אתם, אבל להתפשר לא היתה דרך אחרת רק „לחזור מדבריו“ ולפרסם בהעתונים, כי אינה אמת, שרצו להונות אותו מנחלתו, ומעות היתה בידו, ועוד איזו דברים נפתולים ומעוקשים, שהכל הכירו וידעו כי אנוס היה האב הזקן לשקר ולעשות עצמו לשקרן. — האין זה עולם השקר? אדם אומר אמת, והוא מוכרח לשקר ולאמר כי אמר שקר.—

2) DUEL.

(1) צוריק ציהען.

שקר מה

גרמי שקרים

אל תשאל שאלות,
ולא ישיבו לך שקרים. —
פתגם העולם.

פתגם זה שהצבנו למעלה בזה, ישנו הרבה מחאמת; ישנן שאלות שהן קשות לאדם לעמוד בנסיון ולהשיב עליהן את האמת, והוא משקר. — למשל, אם שואלים לאדם למצב מסחרו, פעמים רבות הוא מוכרח לשקר ואומר כי הוא טוב מאד: ירא הוא שלא יודע זאת ברכים, ואז לא ישיג הלואה בהבטחה, הסוחרים, שהוא לוקח מהם בהקפה, יפסיקו הקפותיהם, ובעלי החובות יתבעו חובותיהם, החתנים המשתדכים לבנותיו יעזבו אותן, יודע כי עני הוא ולא יבחר עוד לגיזבר בחברתו. — אין צריכים לשאול לכתולה בונרת, לאלמן ואלמנה, לגרוש וגרושה, כמה מספר שנותיהם? הם לא יעמדו בנסיון, ולא יגידו האמת; אין צריכים לשאול לאומן, לפועל בא בימים מספר שנותיו: אנשים רוצים פועלים צעירים; אין צריכים לשאול מספר השנים אפילו מאנשים אומנים רוחניים: מפראפעסאר, מורה, עורך עתון, סופר שמבקש משרת הקהל, ומכל אלה שפרנסתם תלויה באחרים, מפני שהזיקנה פוסלתם, על פת לחם יפשע גבר, לא יעמדו בנסיון וישקרו, ויפחיתו מספר שנותיהם. —

אצלנו היהודים ישנו מין אחר: אנשים שיראים להגיד מספר שנותיהם לנכון, מפני שלא יאכדו פרנסתם, או שלא ישיגו משרה; דהיינו, רבנים, חזנים, שו"בים וכל כלי הקודש.

ישנו מין אחר, שאינם רוצים להגיד מספר שנותיהם, אם גם כי אינו נוגע זאת לפרנסתם; דהיינו, זקנים, אנשים נבערים מדעת אינם רוצים להגיד מספר שנותיהם: יש להם אמונה מפלה, ששולטת עין הרע ומקצרת השנים אם מגלים מספר השנים.—

בין כה וכה, מהראוי להאדם המוסרי שלא ישאל לאדם מספר שנותיו, אם הוא משער שלא יגיד האמת, ויגרום לו לשקר.— (1)

(1) בנמרה ב"מ כג' אמרו: „בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני במלייהו: במסכת, בפוריא, ובאושפיוא" תמה אני מדוע התירו רבנן לשקר בשלשה דברים אלה, מהראוי היה ליעז ששאלות אלו לא יהיו נשאלים משום אדם, מפני שאנו גורמים להם לשקר.—

שקר מז

שקר חדש

שקר חדש", כלומר, שקר שלא היה במציאות בדורות שעברו, ונולד בדור האחרון, דהיינו, בדור האחרון קמו בכל ארצות הקולטוריות חברות, הבטחת אחריות" או כמו שקוראים זאת בטעות, "בטחון החיים" — אי אפשר לחכרה להבטיח לאדם, שיחיה כך וכך שנים, השם האמתי היה צריך להיות, "הבטחת היורשים" שיקבלו אחרי מותו כך וכך אלפים. —

עסקי החכרה מתנהלים בחשבון ודעת; אדם צעיר לימים, שיש תקווה שעוד יאריך ימים ויוסיף לשלם קצבת המכס (1), כפי השבון החכרה כך וכך מכס לאלף לאיש צעיר לימים, וכך וכך — לאדם בא בימים וכו'; לבא בימים, כמובן, צריכים לקצוב מכס יותר גדול לשנה; איש זקן אין מקבלים בכלל בחברת אחריות, כמובן — לפיכך כשאדם בא להבטיח עצמו בחברת הבטחת החיים, שואלים אותו, כמה מספר שנותיו? כדי לדעת כמה הוא המכס, שצריכים לקצוב לו לאלף לשנה וכו' ופה בא השקר ולוחש לו באזניו. אמור מספר שנותיך עשר שנים פחות, ותשלם פחות; או הוא זקן, שלא היה נתקבל עוד בכלל בהבטחת החכרה. —

מחבר הספר בתור רב, נזדמן לו פעם אחת להספיד איזה זקן, שידע אותו שהוא למעלה משמונים, ובדרך הספדו אמר: ומה נעשה, גזירה היא מלפני הטבע שאי אפשר לחיות לעולם, ימי שנותיו שבעים שנה, ואם בגבורות — שמונים, והנפטר כבר עבר גם גבול השמונים, — והנה מהאבלים התפרצה מחאה כוזבת; חלילה! לא היה אפילו בן שבעים

Rate — מכס (1)

שנה. — אמרתי בלבי: יורשים חכמים, מדוע התפרצה
מחאה זו מפּיכם, ואינכם יראים לשקר, בעמדכם לפני ארוננו
של אביכם המת; כה שקר האדם בעצמו, והנחיל את השקר
לבניו אחריו. — האנשים האלה אינם רוצים לחבין, כי הברת
האחריות אינה משלמת מכיסה, יש לה חשבון מדויק לפי ערך
שנות הבטוחים שמתים לשנה; לפי ערך זה הם קוצנים את
מכס האדם המבטיח עצמו, אם הוא נער או בא בימים; ואם
הבאים בימים משקרים ומפחיתים את מספר שנות חייהם,
הנם מחייבים לאחרים, המגידים את מספר שנותיהם באמת,
והם גוזלים את הרבים. —

שקר מז

שקרי מכתבי מליצה

* * * * *
ני שיש לו משפחה לפרנס, בת בוגרת
להשיאה, עני בן טובים, נין ונכד שאינו רגיל לעבוד,
מחבר שתורתו עודנה בתוך מעיו, מבטיח כאשר
יקבץ הוצאות הדפוס ידפים ספר; משולח ממוסד,
משולח מאשתו, ועוד, והם רוצים לחזור בעירות, במדינות
רחוקות — הם הולכים אל איזה רב מפורסם, או אדם
מפורסם תמים ורך הלב, והוא כותב הכל כמו שאדם זה אומר
לו: היות שמו"כו הוא גדול בתורה, בחכמה, מיוחס גדול,
היה לפעמים עשיר גדול ואבד את כספו בענין רע, מוסד זה
שהמו"כו הוא שליחו עושה גדולות; כה הוא מרכה הרב
הרחמן לעורר נדיבי עם אלהי אברהם, כי יקבלו אדם זה

בכבוד ויתמכו אותו בנדבותיהם. — הרב כותב המכתב הראשון אינו מסתריח עצמו לכדוק היטב מה טיבו של אדם זה, מאמין וכותב הכל מה שהעני המשולח אומר לו. — די לו לאדם זה לקבל רק מכתב מליצה אחד, אז הוא הולך אל רב או אדם מפורסם שני, והשני סומך על מכתב הראשון, ואחר כך הולך אצל שלישי ורביעי, וכל אחד סומך על דברי חברו, והוא מקבץ תכריך של מכתבי מליצה, מזוינים בכלי זיין אלה הם יוצאים לצוד נדבות. —

על פי רוב הרבנים האלה נכשלים בכני אדם שאינם מהוגנים, ואפילו רמאים; מחבר ספר זה זהיר מאד מלתן מכתבי מליצה לאנשים, בכל זאת נכשל גם הוא פעם אחת מכשלה גדולה. אדם אחד בא לעירי ובידו חבילת מכתבים מאנשים מפורסמים, שהוא מעתיק, מדפיס ספר מהרבה כרכים, והרבה מהם כבר נדפסים; והיות שידוע לבני עירי שזהיר אנכי בכתיבת מכתבי-מליצה, סמכו על זה שבודאי הכל אמת, וכה הוציא הרבה מאות שקלים מאנשים; ולבסוף נתגלה לי שהוא רמאי, לא הדפיס אפילו שני דפים; וכותבי המכתבים הראשונים הודיעו בעתונים ששום אדם לא יסמוך עוד על מכתביהם שביד אדם זה — מאד ידאב לבי, כי הייתי גורם בנזיקין. —

רבנים, חכמים, פרנסים: הזהרו, דקדקו, בדקו היטב את האיש המבקש מכתבי מליצה מכם. —

שקר מח

נשרפים שקרנים

לפנים באירופא היו השרפות מצויות הרבה, וביותר בערים הקטנות, לא היו להם המכונות לכבות; כה אם התפרצה שרפה בבית אחד, אחזה השלהבת בכל בתי העיר, להבטיה הבתים באחריות לא ידעו, או לא היה להם הכסף; כה נשארו הרבה יהודים בעירום ובחוסר כל, והרבה מהם היו אנוסים לחזור על הפתחים בעירות לקבץ נדבות, לחזור לבנות להם את ביתם וכו'; אז היתה הזדמנות טובה להרמאים, אנשים שלא נשרף ביתם, או לא היו בכלל מדיירי העיר השרופה, חזרו גם הם בעירות לקבץ נדבות בתור נשרפים; הנשרפים עוררו רחמים יותר משהם קבצנים, וקבלו נדבות יותר גדולות; והיות שנתרבו הרמאים, כאמור, והנדבנים לא האמינו עוד בכל עני הפועץ שהוא נשרף, לכן היה הנשרף צריך להביא „כתב“ תעודה מרב או איש מפורסם, שהוא נשרף באמת; אבל הרמאים מצאו תמיד איזה איש שזייף להם „כתב“.—

כה מספרים בדיחותה נאה; פעם אחת בא אל בעל הבית עני אחד בכתב שהוא נשרף; בעל הבית הרגיש בו שהוא רמאי, והכתב הוא מזויף; התחיל לצעוק עליו: רמאי אתה, הכתב הוא מזויף, איך אפשר שאמת היא כדברך, שהבית וכל מה שהיה בהבית שלך נשרף מחוסר ועד שרוך נעל, ומדוע לא נשרף גם „הכתב“ שלך? — רמאי זה בידעו כי הכתב מזויף באמת, נעשה נבהל ומהומם ויעץ. „הכתב“ היה מונח תמיד בתיק הטלית שלו, ומיד כאשר פרצה הדליקה מהר להציל מהדליקה את הטלית ותפילין. —

שקר מט

שקרי מכתבי - פלסטר *

לפנים, היודעים לכתוב היו מעטים, ומכונת-הכתב (1) טרם היה עוד בעולם; אז לא היה אדם מעיז להאשים את חברו בפניו בעלילת שקר: ירא היה שהכרו יתבעהו לדין או, רע מזה, יעשה דין לעצמו ויכהו מכה רבה. — בדורנו זה, שנתרכו היודעים לכתוב בעט ואפילו במכונת-הכתב, נתרכו כותבי מכתבי-פלסטר; מאשימים אדם בכל עלילות שקר, והוא אין רואה, אינו יודע מי הוא הבליעל הזה, ואינו יכול לכחיש אותו; כה היה לדבר המצוי: כותבים מכתב-פלסטר לעשיר ומבקשים ממנו כסף, ואם לא יתן יפרסמו כתב-הפלסטר ברבים; ואחרים כותבים מכתבי-פלסטר על אנשים שיש להם סכמוכים, ופעמים שנאת חנם, ושולחים כתב-הפלסטר לאנשים ידועים, לאנשים שיש להם מנע ומשא עם האיש הזה, ומוציאים את דבתם רעה עליו; ובמבע האנשים — שאוהבים להאמין אם מספרים על אחד רעות; כה האשמה נשארת כתם על שמו, גורם לו דאבון נפש, ולפעמים — גם היוק פרנסה; לפיכך בכל העולם התרכותי מענשים את כותב מכתבי-פלסטר, כשנמצא, עונש חמור, הרבה יותר מעונש המבזה את חברו בפניו. — (2)

(* פאסקוויל.

1) Typewriter.

(2) גם תורתנו חשבה זאת לעון פליילים, והטילה על הכותב-פלסטר עונש חמור, והוא בכלל: „ארור מכה רעהו בסתר” — פ' תבוא.

שקר ג

שקר בלכול

כורני לפנים ברוסיה היה מתהלך בין היהודים פתגם זה: ה' ישמרני „משקר בלכול” — כלומר, מעלילת שקר; כוונו בזה „לעלילת הדם”, שאימתה היתה מוסלת על כל יהודי מאות בשנים; מדוע קראו לעלילה זו בשם „שקר בלכול” ולא פשוט „עלילת שקר”? — אבל כשנעייין בדבר נמצא שהם דייקו בלשונם, ועלילת הדם צריכים לקרוא „שקר בלכול”, כמו שנבאר: ישנן שלשה מיני עלילות: א) „עלילת אמת”, למשל ראובן מעליל על שמעון שגנב ממנו כף של כסף; מצד אחד הוא „עלילת אמת”, שגנב מראובן כף של כסף, והוא הושד את שמעון שגנבו; ב) „עלילת שקר” שמעולם לא היה לראובן כף של כסף, רק מבקש עלילה על שמעון להוציא ממנו כסף בחנם; ג) ישנה „עלילת שקר” מוחלטת, למשל, אם ראובן היה מאשים את שמעון שגנב ממנו דבר שאינו במציאות כלל. — „עלילת שקר” על היהודים שהם משימים דם נוצרים במצות — היא עלילת שקר ממין אחרון, אין דבר זה במציאות כלל; דם במצות למי? אפילו ספת דם שנמצאת בביצה אסור לנו היהודים לאכול — לפיכך קוראים היהודים לעלילת דם „שקר בלכול” ולא עלילת שקר כמו ששאלנו מקודם בזה; מטעם זה, שפירושו של בלכול הוא ערבוב, בלילה (1)

„בלילה” מפעל „בלל”, כמו: „כי שם בלל ה' את שפת כל הארץ” בראשית יא:ט; „בא שנחריב ובלבל את כל האומות” מד' פ:ז. והרבה בגמרה. והרמ'בם במורה ח'א:ל משתמש בו „בלכול הרעות”.

„שקר בלכול“ — צריכים לכלכל את מחות התמון בכל מיני מזימות, שקרים, זיופים ורציחות, כדי לפעול אפילו על אהמון הנבער מדעת, שיאמינו שאמנם צריכים היהודים דם נוצרים למצות. — ובאמת המלומדים לא האמינו מעולם בזה, ידעו כי אכילת דם אסורה ליהודים, ובכל הפושם בספרי ישראל לא מצאו אפילו רמז לצריכת דם למצות, והרבה מחכמי הנוצרים הישרים גלו תמיד דעתם בפה ובכתב שאין שום יסוד לעלילה זו, ואפילו האפיפיורים ברומי לא האמינו בזה, והפוכים שבהם הודיעו דעתם בגלוי שעלילה זו היא עלילת שקר; רק רשעי הגוים ועוכרי ישראל המשומדים השתמשו בעלילה זו; והיות שעלילה זו אינה במציאות, לפיכך אין תרופה למכה זו אשר לא כתובה בקללות התוכחה; אי אפשר לעשות „מצות שמורה“ בהשגחת גוים — כלומר, להעמיד משגיחים גוים, שישגיחו על קצירת החטים, סחינת הקמח ואפיית המצה, כמו שיהודים חרדים עושים. —

שקר נא

שקרי שחוק הקלפים

שחוק הקלפים הוא שחוק עתיק לימים הרבה; אינו ידוע מקום הורתו ולידתו בפומאה; שחוק זה נוהג בכל העולם, כמעט הכל משחקים בשחוק זה, אבל ישנם אנשים, נשים, שהם שמופים בזה, ולא אחד אחד את כספו ואבד את חייו בשחוק זה. — ישנם משחקים מוסחים רמאים גדולים שזה הוא פרנסתם, והם משיגים על ידי זה סכומים גדולים. — (1)

(1) לראבון לבנו גם היהודים לקויים הרבה במחלה זו עוד משנים קדמוניות; במאה השש עשרה הכריזו מנהיגי עדת ויניציא באיטאליא חרם על שחוק הקלפים; החכם הכולל ר' יהודה אריה די מודינא, שחי שם בזמן הזה, היה שמוף בשחוק הקלפים, וכמה פעמים אבד את כל כספו בשחוק חזה. —

כפי ששמעתי אומרים עומד שחוק זה הרבה על אונאה ושקר; אמרתי „כפי ששמעתי“, מפני שאנכי עם הארץ גמור בשחוק זה, מעולם לא שחקתי בקלפים. — לזאת כאשר חפצתי לקבוע פרק בספרי זה על ענין שקרי שחוק זה, חפצתי לדעת איה מונחים בו השקרים, פניתי אני לאדם זקן מובהק בשחוק הקלפים ואמרתי: רבי ומורי, הסבירני נא איפה הוא מונחים השקרים, הרמאות בשחוק הקלפים? בזיון לי להודות ברבים: עם כל עמלו של הזקן הלמדן בשחוק זה להסבירני איך ואיפה השקרים נעשים, לא תפושם מוחי. — כה מוכרח אני לסמוך על דעת הקהל המקובל בעולם, ששחוק הקלפים רובו ככולו עומד על אונאה ושקר. —

היות ששחוק זה יש לו כח מאגנעטי חזק, מושך אנשים לשחק בו, עד שישנם אנשים שמשקיעים כל מעינם בהשחוק שוכחים כל ישותם, ויכולים לשחק בקלפים מעת - לעת ויותר בלי הפסק, מאבדים כל כספם, אפילו בגדיהם מעליהם, נולדה מזה אמונה טפלה אצל ההמון הגם, שאיזה כח כשפים נסתר בהקלפים, והיה למין „אורים ותומים“, להבדיל: „הפלת קלפים“ היתה לפרנסה לאנשים וביותר לנשים רמאים נוכלים; והנבערים מדעת המפשים באים לשאול על אודות שחזכים, סכזוכי משפחה, גנבות ועוד, ומפילי הקלפים מסכבים אותם בכל מיני רמיה ושקר, ומקבלים שכרם על זה. —

חז"ל קראו למין שחוק קלפים שנהג בימיהם בשם „קוביא“ ופסלו לעדות את המשחק בקוביא, מפני שחשבו את הכסף שאדם זוכה בזה לגזילה; ומחלוקת בין ר' יהודה ורבנן; ר' יהודה סובר, פסול לעדות הוא דוקא מי שפרנסתו משחוק זה, ורבנן סברי, אפילו יש לו אומנות אחרת, הוא גם כן פסול לעדות, והלכה כר' יהודה עיין כל זאת סנהדרין כד בר"שי וברא"ש. —

שקר נב

שקרי כותבי סודות

ישנה מפלגה של עשירים ומיוחסים פוליטיים שהם חושבים, שלא לפי כבודם הוא לצאת למלחמה בגלוי נגד מפלגה מתנגדת להפליטיקא שלהם, מה הם עושים? הם שולחים מכתבים לאנשים ידועים, כהני דתות, נשיאי עדות, נשיאי חברות ועוד, מכתבים לאלפים, ובהם הם מכארים מדוע הם מתנגדים להפליטיקא של מתנגדיהם, מפני שהיא סכנה להכלל; ובסוף המכתב הם מוסיפים: דבר זה יהיה בסוד 1). — האין זה סתירה מניה וביה, כלום אפשר להיות סוד אם אלפי אנשים יודעים זאת?

אבל ערמומיה היא זאת; יודעים האנשים האלה שלא ישאר דבר זה סוד, וזאת היא כוונתם באמת שיתפרסם הדבר. — ומדי קבלי מכתב כזה, שכותבים שדבר זה יהיה בסוד, מבין אנכי שכוונה זרה יש במכתב זה; איש האמת אינו מתפחד, אינו מתבייש לאמר בגלוי מה שהוא ואשב שהוא אמת. —

מין ערמומיה כזו שמעתי מספרים על הגראף ביסמארק הזקן, הדיפלומאט הערום; העתונאי המפורסם בזמנו מאקס-מיליאן הארדען, עורך ה"צוקונפט" בבערלין, שמפני עמו החד, הארסי פחדו מלכים ונסיכים, — ביסמארק מצא אותו ראוי להשתמש בו ככלי-נשק להדיפלומאטיא הערמומית שלו; כה הזמינו לביתו ושח אתו ענינים פוליטיים, ואמר לו שדבריו יהיו בסוד גמור. — הארדען לא הבין בתחילה שביסמארק מכוון ההיפך, שיתפרסמו דבריו בעתונו, עד שביסמארק כעס עליו ואמר: מה אתה סובר, שאין לי עסק אחר רק לבלות את זמני אתך בחנם; אז הבין הארדען מה

1) Confidentially.

הוא פירושו של „שיהיה כמוד גמור“ — ספור זה שמעתי
עוד לפני ארבעים שנה מאיש משכיל שחי בכערלין, והחזקתי
לאיש אמת. —

שקר נג

דעות כחבות

רובם של קוראי ספרים הנם תמימים; אם הם
קוראים בספר ומתקשים בדברי המחבר, הם תולים את
הקלקלה בקוצר שכלם, בשביל זה אינם יכולים לרדת
לעומקם של דברי המחבר, אבל טעות היא בידם; האדם
היודע לקרוא ספר הרגיל, הוא אינו צריך לכזבו זמנו לקרוא
ספרי מחקר ופילוסופיא, ובשמים כאלה לא עסקינן; אנו
מדברים, כמובן, באנשים מלומדים: הם צריכים להבין כל
ספר, אם הם נכתבים מאנשים ישרים ומכריאי השכל; אבל
ישנם הרבה אנשים, אם שמדמים בנפשם, שהם מלומדים
גדולים ובכחם לברוא, לחדש דעות ושמות חדשות, או
אחרים שהם רמאים, רוצים הם לפרסם ספרים בשמות
מצלצלים, ספרי פילוסופיא, כדי שיקפצו קונים עליהם; שני
מיני אנשים אלה לוקחים ומגנבים דברים מספרי פילוסופים,
מערכים דכריהם, משתמשים גם הם במכמאים פילוסופיים,
מבדאים דעות ושיטות שהן שוא ושקר; רק הקוראים
התמימים נעשים מכולכלים בקריאתם, וחושכים שיש ממש
בדכריהם. —

להכיר, להבדיל בין דעות אמתיות, ודעות כחבות מסר
לנו כללים הפילוסוף הגדול (Descartes 1) כה הם דבריו:
הדעות הברורות הן הנן אמתיות, וכל דבר שהוא ברור,
מדויק וקל להבין הוא אמת; ועל ידי הכללים האלה אפשר
להבין ולהבחין בין הדעות האמתיות והכחבות. —

1596—1650 (1)

שקר נד

שקרנים עזי פנים

רובם של השקרנים, כשהם נתפשים בשקר, הם מתביישים, מבקשים להכחיש שאמרו כזאת, או שאמרו בהיפך, או השומעים לא הבינו דבריהם, הוא כיון בדבריו הכל אחרת, וחלילה לו לשקר.—

אבל ישנם שקרנים עזי פנים, וכשהם נתפשים בשקר, אינם מתביישים להודות, שאמנם אמרו כזאת וכזאת, כשחוק הוא להם לשקר, וביותר, כשאינם עושים רעה לאדם בשקריהם, והם מעיזים, מלעיגים ואומרים: הפה הוא שלי, והרשות בידי לעשות בו הכל כרצוני.— כה מספרים בשקרן אחד שנתפש שאמר בבוקר דבר אחד, ובערב אמר ההיפך ממש ממה שאמר בבוקר, ואנשים תמימים ששמעו האיך שהוא משקר, נתרגזו ונפלו עליו בגדופים, צעקו: איך לא תתביש לשקר, לאמר עתה ההיפך ממש ממה שאמרת בבוקר! ענה להם בנחת ובצחוק: ומה כל החרדה הזאת? כלום רמ"ם אנכי שאינו רשאי לסתור עצמו, לאמר במקום אחד כך, ובמקום אחר בהיפך? — מבכר אנכי השקרנים העזי פנים על השקרנים הביישנים; הם מודים שאמרו שקר, ואפשר להזהר מהם להבא, אבל השקרנים הביישנים כשהם נתפשים בשקר, עוד הם מוסיפים שקרים על שקר הראשון, הם מבקשים להכחיש שאמרו השקר, או לתרץ עצמם בשקרים אחרים: שאמרו אחרת, שכיונו אחר. —

שקר נה

שקרי מתפארים

אמעריקא, שאנשים באו לכאן מארצות מערים שונות אין איש מכיר ויודע את רעהו, מה הוא יחוסו, מה היה מצבו בחברה בעולם הישן; פה הוא מקום טוב לשקרנים מתפארים, מי יודע להכחיש אותם? כמו שאמרו: „הרצה לשקר ירחיק עדותיו" (1)

כה אנו פוגשים הרבה אנשים מתפארים בגדולתם שמלפנים בעולם הישן: האיך שהם מיוחסים גדולים, נינים ונכדים לגאון פלוני, לחכם ועשיר, למנהיג פלוני, וגם הוא בעצמו לא היה סתם מי שהוא, קמלי-קני — הוא למד תורה, השכלה, היה עשיר, נהג עסקים גדולים. היה גבאי בעירו, אבל כל כספי אבד בימי הפרעות והמלחמות; בכל זאת עוד הביא אתו לאמעריקא כמה אלפים רוב, אבל התחיל איזה מסחר ואבד הכל, מפני שלא היה בקי במסחרי אמעריקא. —

לאחד מהמתפארים האלה הצעתי לתן אחד מספרי כחנם, אבל הודה כי התורה כבר נשתכחה ממנו. — אבל כלום אפשר שלא ימצאו שנים, שלשה יהודים מעיר אחת — „לאנדסלייפ" ? שאלתי לתומי לאחד על השני: האם אמת הוא מה שפלוני מספר מיחוסו ועשרו מעולם הישן? והכחישו ואמרו: שקר גמור הוא, קבצן היה ומבזו משפחות וכו'. — מאושרים הם אלה השקרנים, שאין להם בעירם מי שיכחישם. —

(1) הר"ש שבועות פ"ו.

שקר נו

שקרי עושי - רעש *

ישנם אנשים שכל דבר שנופל בחיי משפחתם, בעניניהם הפרטיים, הם רגילים לעשות מזה „רעש בעיר“; מכריזים, מפרסמים זאת בעתונים, בקרוביהם, כחונפיהם, מספרים דברים מעורבים בגוזמאות, במקצת שקר; הכלל, רוצים הם שהכל ידעו שכזאת קרה להם, הכל ידברו אודות מקרה זה; אינם חוששים אפילו שמא יבקרו אותם אנשים ישרים, יבזו אותם בלכם האימפנימים: ידברו, יאמרו חבריות מה שהם רוצים: „עסק הוא עסק“ — יש להם מגמה ופניה „במעשה הרעש“. רוצים הם להשיג על ידי זה משרה, כסף או לפחות פרסום וכבוד מדומה — וכבר היה למשל בפי האנשים הישרים הנמוסיים: „לא ברעש ה'“ מלכים ב' יט; יא.

האנשים הישרים הנמוסיים הולכים שופי 1), אין לך מדה יותר טובה ונאה לאיש כמדת השקמה, אינו עושה רעש מעניניו הפרטיים, דברים שאינם נוגעים לאחרים, אינם רוצים להיות בפיות הכלל, לתת תואנה לבעלי לשון הרע לבקש ולמצוא בהם מומים —

(*) האמנריקאני קורא לזה — NOISE MAKER

בלשון יהודית מבטא קרוב לזה: נו, „מה רעש“? —
1) „שופי“ הוא חיפך מ„רעש“; הנהר פישון: שמימו
הולכים בשופי, בלי רעש — מד' בראשית פ' מז.

שקר נו

לשקרן אין מאמינים

באחד ממשלי עזאפ יש משל נאה אחד; מעשה ברועה אחד, שרצה לבדח עצמו, ולהפעות את אנשי הכפר; הרים קול וצעק: „הוי, זאב נפל על העדר” — אנשי הכפר מהרו ובאו חמושים במקלות, בקרדומות לגרש את הזאב; הרועה התפרץ בצחוק ואמר: שקר הוא, לא היה זאב, חפצתי רק להתל בכם; כה עשה גם פעם שנית, ואנשי הכפר באו עוד הפעם, חשבו, אולי בפעם הזאת אמת היא כי זאב נפל על העדר; אבל בפעם השלישית בא זאב באמת, והרועה צעק וצעק, אבל לא האמינו לו עוד, והזאב חמף ופרף כבש מהעדר וברח.—

גם ח"זל אמרו כך: „כך הוא עונשו של שקרן, שאפילו אומר אמת לפעמים אין מאמינים לו עוד” (1) כה מסופר גם מהפילוסוף אריסטו, שנשאל מה ירויח השקרן בשקריו? ויען: — מרויח רק זאת, כשאפילו אומר אמת, אין מאמינים לו עוד. —

מספרים, בעירה אחת נכנס בבית המדרש בחפזון שקרן אחד וצעק: הוי, שריפה בעיר; אחד מהיושבים שם רץ אל החלון, הביט ואמר: לולא ראיתי כי הלהב עולה השמימה, לא האמנתי לך. —

(1) סנהדרין פט.—

שקר נח

שקרנים אומנים (1)

ובם של שקרנים הנם גולמים, שקריהם הנם מנושמים, עבים, בולמים דוקרים, בלתי מהוקצעים, מערכים דברים שונים, סותרים דבריהם תוך כרי דבור, מספרים דברים שאי אפשר להיות; ואדם שאינו לא חכם ולא ממש מכיר מיד שקריהם. —

שקרן גולם כזה בקרני בביתי לפני איזו שנים, וספר לי כמה שקרים, אבל שקר אחד היה עב ומנושם יותר מדי; דהיינו, ספר לי, כי הספר CHILDREN OF THE GHETTO כתב הוא, ומכר זאת להמספר המפורסם מר ישראל זנגביל ע"ה, וזנגביל הדפיס אותו על שם עצמו. —

אבל ישנם שקרנים מצוינים, אומנים, מומחים במלאכת השקרנות; הם הנם משחקים אומנים כמשחקי הבימה; שיודעים לחקות אנשים בדבוריהם, תנועותיהם, במלבושיהם, הכל ממש כמשחקי הבימה, עד שאפילו חכם מומחה להכיר שקרים, קשה לו להכיר בשקרי האנשים האלה; שקרן אומן כזה היה רגיל לבוא לביתי כמעט בכל יום, והיה מספר לי ספורים ממה שראה, שמע פה ושם, והיה מתאר את האנשים נבורי ספוריו בכל תנועותיהם ומלבושיהם כמו חיים, ולא עלתה אפילו על דעתי לספק בדבריו ולחשוך אותם, אולי משקר הוא במקצת; עד כי לבסוף במקרה נתגלה לי — כל ספוריו הם שקרים גמורים. — לוא נולד האיש הזה בעיד גדולה באירופא או באמעריקא, שישנן בימות וצריכים למשחקים, בודאי היה למשחק גדול; אבל הוא נולד בעיר

1) Artists.

קמנה בלימא, ובא לאמעריקא איש למעלה מעשרים, ונעשה
 רוכל, ונשאר לו רק הכשרון לחקות אנשים ולספר שקרים;
 וזה גרם לו צרות רבות ורעות; חבל על כשרונות טובים
 כאלה שהולכים לאבוד, במקום שהיו יכולים להביא טובה
 וברכה לו ולאחרים; הם גורמים היזק להם ולאחרים. —

שקר נט

שקרנים גאונים

פני עשר שנים או יותר היה בעיר שיקאגו יהודי אחד בשם ליא קארעץ; יהודי ערום זה, שלא היתה לו אף פרופה אחת משלו, יסד חברה גדולה של מניות, פרסם, הודיע בעתונים, כי בארצות אמעריקא הדרומית, התיכונית ועוד קנה מכרות זהב, מעינות נפט, שדות ויערות; והוא מבטיח רוחים גדולים לקוני המניות בחברתו; הוא היה סוחר שקרן גאוני נפלא; כה הצליח בידו למשוך ברשת חברתו עשירים, שולחנים, מוחרים גדולים, שקנו מניות בסכומים גדולים; מיד בזמן הראשון התחיל לחלק רוחים גדולים לבעלי המניות; הוא מכר מניות כסדר, ומכסף המניות שלם הרוחים לבעלי המניות הקודמים; בדרך זה מכר מניות בכמה מיליאנים; כל עסק זה היתה רמאות גדולה; לאדם זה לא היה לו בשום מקום בעולם אפילו „דלת אמות לקבר“ — כה נחג עסק הרמאות זמן רב, עד כי קוני

המניות, הסוחרים הגדולים, ערומים בדעת דרכי המסחר, החלו להפיל ספק בנאמנות האיש הזה; התחילו לדחוק אותו אל הכותל, האיצו בו, כי הוא יקחם להמקומות שנמצאים שם מכרות הזהב שלו, רוצים הם לראותם בעיניהם; דחקם מיום ליום, אמר כי הוא עושה הכנות לשכור אניה מיוחדת עם כל התענוגים, ויסעו לשם מהרה מיד. — בזה נתפקע כל מגדל הפורח באויר: לא יכול עוד לדחותם יותר, וקוני המניות ראו כי נלכדו ברשת איש רמאי גדול; הוא פחד להאסר מיד, מהר ולקח כל המזומן שהיה בידו וברח. — אחר איזו חדשים נתפש בקאנאדא והובא בחזרה לשיקאגא, נשפם לשבת בבית האסורים לכמה שנים; אבל מרוב עבודה קשה, שהעביד וינע את מוחו ועצביו להסב את גלגל השקר הגדול, והפחד התמידי עבור סופו כשתתגלה כל הרמאות שלו, נלקח בשחפת, ואחרי שבתו בבית האסורים רק איזו חדשים הוא מת שמה. —

חבל על כח גאוני — סדרן, מיסד ומנהיג, שכח גאוני זה נהפך לו לרועץ, להזיק לו ולאחרים; לולא נכנס בו רוח השקר, שהסיתו לאסוף הון מהבל ולהתעשר במהרה, ואחז בדרך סוחר ישר, או לכנס לעבוד במשרד שולחני, חברת אניות, או במסחר גדול בשכר מועט, אזי לאט לאט, בכח גאוני שלו עלה בהמשך השנים עד מדרגת מנהל או נשיא בית מסחר גדול, חברת הברזל, חברת אניות ועוד ועוד. —

שקר ס

שקרן בשם מזויף

זכורני לפני עשרים שנה ויותר בא לאמעריקא יהודי למדן מרוסיא, אבל הוא היה שקרן זייפן גדול; מה עשה? לקח לו שמו של רב מפורסם, גדול בתורה וחכמה וכדא מלכו שקר המתקבל על הלב; דהיינו, ספר, כליל אחד בא אליו פקיד העירה וגלה לו הסוד, כי זה עתה קבל פקודה לאסרו ולשלחו אל בית האסורים של המחוז. פקיד העירה שהיה מכירו וידידו אמר לו שימהר לברוח, וגם נתן לו אפילו להוצאות הדרך; דבר כזה היה אפשר להאמין שיקרה אז במלכות רוסיא, וכפרט שרב זה שננב את שמו היה משכיל וסופר, ומלכות רוסיא הביטה בחשד על רבנים כאלה. —

בשמו הגנוב של הרב המפורסם חזר בערים באמעריקא וקבץ הרבה כסף; בקר גם את עיר מילוואקי, ובא אלי וספר גם לי את ספורו הבדוי, וקבלתיו בכבוד, ועזרתיו שיקבל מתנה הגונה; כה סבב כמה ערים בספורו הבדוי, עד כי לכסוף נתגלה תרמיתו: אנשים שידעו את הרב מרוסיא הכירו אותו כי הוא רמאי. —

בראותו כי נתגלתה רמאותו, חזר ולקח את שמו האמתי, וחזר עוד הפעם בערים, ובא עוד הפעם לעירי, ובא עוד הפעם לעירי מילוואקי; בא אצלי כצדיק תמים והניד כך הוא שמו; חשב שלא אכירהו, אבל אנכי הכרתיו וגרשתיו מהעיר. — שקרן אחר גם כן סמין זה, שננב שמות רבנים מפורסמים מאמעריקא, אבל שקרן זה היה שקרן שופה. — לאחד הניד כי הוא רב פלוני, ולהשני כי הוא רב פלוני, ונתפש בשקרו, מלבד שאנכי ידעתי את האיש לשקרן מכבר. —

לכבודם של שני השקרנים שזכרתי צריך להאמר, שלא השתמשו חלילה בשמות הגנובים לרצוח ולנזול כסף; רצו להיות קבצנים מכובדים, ולקבל נדבות הגונות; גולנים בשמות מזויפים, לדאבון לבנו, נמצאים גם בין היהודים פה.—

שקר סא

שקרן בזכרון קצר

פתגם העולם: „השקרן יש לו זכרון קצר” — שוכח היום מה שאמר אתמול, וכה אומר עתה ההיפך ממה שאמר קודם; שקרן בזכרון קצר נודמן לי לפגוש לפני שנים רבות; ואז, כידוע, היו מרבים לבוא מהגרים (1) לאמעריקא, רבים מהם היו צריכים באמת לעזרה; כה פעם אחת בא אלי צעיר אחד ואמר לי: היות שעל פי אומנתו הוא רוסה מרוסיא, ואם יאתן לו רק דאללאר וחצי לקנות החומר לעשות בורית מוציא כתמי בגדים, ויכול להתפרנס מזה, עד שימצא פרנסה אחרת; אנכי נתתי לו סכום זה והלך לו.—

לשנה הבאה בא עוד הפעם והגיד, כי היום בבוקר הוא בא לכאן מעיר הסמוכה, הוא ואשתו וחמשת ילדיו, וכבר הובטחה להם עבודה למחר, צריך הוא רק סכום קמץ להוצאות

(1) אימיגראנטען

גַּד לַמַּחַר; לַפְּנֵי שָׁנָה כַּשְּׂבָא אֲצִלִּי הַגִּיד לִי, כִּי הוּא עוֹד פְּנוּי;
בְּכָל זֹאת לֹא אִמְרָתִי לוֹ מִיד כִּי שִׁקְרָן הוּא; הִיתָה אַז עַת
אֲכִילַת סְעוּדַת הַצְּהָרִים, הַזְּמַנִּי לוֹ לֹאֲכֹל אֲתֵנּוּ, וְהוּא אֲכַל
אֲתֵנּוּ; בַּשַּׁעַת הָאֲכִילָה שְׁאַלְתִּי לוֹ פְּתָאוֹם: מַתִּי נִשְׂאת לְךָ
אִשָּׁה, הֲלֹא פְּנוּי הִייתָ; וַיֹּאמֶר: בַּשָּׁנָה זֹאת; שָׂכַח כִּי לַפְּנֵי אִיוֹז
רַגְעִים אָמַר, כִּי בָא עִם אֲשֶׁרְנוּ וְחֲמִשָּׁה יָלְדִים. — אַחֲרַי אֲכַלּוּ
אִמְרָתִי לוֹ, כִּי הַנְּנִי רוֹצֵה לֵלְכַת אֲתוֹ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאִז אֲרֹאֶה
מִה שְׂאֵפֶשֶׁר לִי לַעֲשׂוֹת עִבּוּרוֹ; בַּתְּחִלָּה נִסָּה לְהַשְׁתַּמֵּם
בַּתִּירוּצִים שִׁקְרִים: — יָכוֹל הִיֹּת שְׂאִינָם עֵתָה שֵׁם, וְעוֹד
תִּירוּצִים כּוֹזְבִים, אֲבָל בְּרֹאוֹתוֹ, כִּי מִתְּעַקֵּשׂ אֲנִי לְלֶךְ דּוֹקָא,
קָם וּבְרַח. —

אֲבָל צְרִיךְ אֲנִי לֵאמֹר, כִּי לֹא כֻלָּל הוּא, כִּי כָל קִצְרֵי
הַזְּכוּרֹן הַמִּשְׁקָרִים, הַנֶּם שִׁקְרָנִים מִתְּכוּוֹנִים לְשִׁקְרָ; יִשְׁנָם
הַרְבֵּה אֲנָשִׁים יִשְׂרָיִם, שֶׁהֵם מְיוֹסְרִים מִהַמְּבַע בְּכַח הַשְּׂכַחָה",
וּבִיּוֹתֵר זְקֵנִים, שָׂכַח הַזְּכוּרֹן נַחֲלֵשׁ אֲצֵלָם, וְגַם הֵם שׁוֹכְחִים
הַיּוֹם מִה שְׂאֵמְרוּ אֲתֵמּוּל; חֲלִילָה לָנוּ לְתוֹפֵשֶׁם לְשִׁקְרָנִים:
לְרַחֲמֵים הֵם צְרִיכִים. —

שקר סב

אורחים שקרנים

לעולם יהיו בני אדם
חשודין בעיניך כליסטים;
והוי מכבדן כרכן נמליאל.—
דא' רבה מ'ה.

או בלשון קצר, כפתגם העם: „כבדהו וחשדהו” את האורח.— כמוכן, זה נאמר באורחים שאין אנו מכירים אותם; וכיותר הני „ארחי פרחי” (1) אורחים תמידים, פורחים הולכים, היום כאן ומחר במקום אחר, — הם הנם כמעט כולם שקרנים, אי אפשר להציל מפיהם דבר אמת, אפילו שמם האמתי לא יגידו לך.— פרנסתם עומדת על השקר, שאלמלי אמרו האמת, לא היו מקבלים צדקה; כל זה ידוע לי מתוך הנסיון, והרבה אורחים מאלה רמוני.— אורחים כאלה היו עוד בשנים קדמוניות, עד שח”זל אמרו: „בואו ונחזיק טובה לרמאים”, (2) שאלמלי הרמאים, שמשתמשים בספורים כוזבים להרך לבנו, לא היינו נותנים צדקה.— כאמור נכשלת מהרבה אורחים רמאים כוזבים; אבל כדאי הוא להביא מעשה מאורח אחד, האיך שרימה אותי בשקר חרוץ נפלא; פעם אחת בבוקר השכם נכנס לביתי ואורח אחד, מחזיק שתי ידיו על לחייו, גונח וצועק: הוי, יש לי כאב שנים חזק, אולי יש לו מעט יי”ש לשפשפם ויעצור הכאב; והיות שלא היה בביתי יי”ש, שלחתי וקניתי לו צנצנת יי”ש, והוא שפשף ושפשף את... גרונו וגמא את כל הצנצנת; אחר נודע לי, כי הוא שכור גדול, ולא היה לו כאב שנים כלל.—

(1) כתובות סא. —

(2) כתובות סח. —

שקר סג

שקר נאה

מספרים, לפני חמשים שנה שב יהודי אחד מאמריקא לעירתו הקמנה וספר ליהודים דשם נפלאות מהארץ הזאת; ביותר, מעשירות הארץ: אין שם עני סוכל במציאות, יש עבודה ועסק לכל אחד; אחרים מרויחים ומתעשרים, ואחרים מרויחים, לפחות, פרנסה בכבוד; אפילו זקן וחולה יכול להרויח; ישנם עסקים שונים; ספר, למשל, בניוארק היה לו מכיר יהודי זקן וחלש, לא היה בכחו לעבוד קשת, מה עשה? הלך וקנה לו ספר תורה ושולחן קטן, ועמד בקרן רחוב בשכונת יהודים, וכל יהודי שעבר קרא לו „לעלות לתורה“, וקבל עבור זה שקל ויותר. —

שקר משונה זה היה אפשר להולד, וגם למצוא מאמינים בזה בעיר קמנה יהודית לפני חמשים שנה; אז, כידוע, היו היהודים בערים הקמנות, כמעט כולם נבערים מדעת שום חכמה חיצונית ולשון נכרי, לא היה להם אפילו עתון, ולא ידעו מכל הנעשה בעולם הגדול; ארץ אמעריקא נדמתה להם כהגדה, ושהיא נמצאת מתחת לארץ, תחת כפות רגליהם. (1 —)

(1) כראי הוא לתביא בזה, האיך שהרב הנאון ר' יעקב עטלינגער מאלמינא באשכנז, בספרו „בכורי יעקב“ הלכות לולב מסתפק, אם יהודי אירופא יוצאים בארבעה מינים שגדלים באמעריקא, מפני שיושבי המדינות האלה, רגליהם נגד רגלינו, וראשיהם למטה; ואם כן המינים שגדלים שם אם ניטלין אצלנו, הרי הם הפוך מדרך גדילתן. — מוכא באוצר ישראל, אייזנשטיין ערך אתרונו. —

שקרן זה הסביר להם עוד בטעם אחר שיאמינו לדבריו, דהיינו, באמעריקא אינם במלנים יושבי בית המדרש, כולם עמוקים במסחר, בעבודה, אין יהודים הולכים לבית הכנסת אפילו בשבת, והיהודי הירוקי כלתה נפשו „לעלות לתורה“, וביותר כשיש לו יאָהרצייט או שמחה, כה שמח הוא, כי בדרך עברו בשוק ובאיזו רגעים יכול לעלות לתורה ולהחיות נפשו, וכדאי הוא לשלם שקל עבורו. —

ספור זה לא בדיתי אני מלכו, חלילה, וגם היהודי שספר לי גם הוא לא בדא זאת מלכו; יכול היות שאיזה יהודי השב מאמעריקא בדא זאת מלכו, לרמאות את היהודים התמימים בעירתו, וספור זה מצא סהלכים בין היהודים התמימים בעירות אחרות, מפני שהיה מתאים לרוחם הדתי: יהודי — שנים רבות בלי עליה, אפילו לא בשמחת תורה... — זה הוא דבר שאי אפשר. —

שקר סד

שקרנים מגזמים

ישנם שקרנים, שכח דמיונם חזק עד מדרגת השגעון: יכולים הם לספר דברים מגזמים שאינם במציאות, כמשוגעים גמורים. —

ספור ממין שקרן מגזם כזה קראתי בספר, ספור נאה; ויכול היות שגם ספור זה מגזום הרבה, אבל בכלל ישנם שקרנים ממין זה בחיים. — מעשה בכהן הדת אחד, שהיה מגזם גדול בדרשותיו, וקהל שומעיו היו מלעיגינים עליו ולא שמעו לדבריו; אחד מרעיו המוכים העירו על זה והזהירו כי יהיה זחיר מלגזם, בני עדתו כבר נלאו לשמוע ולמבול דבריו המגזמים או, פשוט, השקרים; ויען: צדקת מאד, אחי המוב, אבל מה אעשה, חולשה או שגעון סבעי הוא אצלי, הגזומאות מתמלטים מפני שלא ברצוני. — רעו אמר לו: אנכי אוכל להושיע לך, אם תאכה לשמוע לי; מדי תעמוד על חכימה לדרוש, אתיזכה בצדך, ומדי תוציא מפיך איזו גזומה, אמשך בשולי בגדך, ואתה תחזור ותתקן את הגזומא; רב תודות לך, אחי המוב! — ויהי היום, והכהן דרש, ותוכן דרשתו היה — המדה רעה של נקמה; הוא השתמש עצמו בהספור בספר שופטים, איך ששמשון התגקם מחותנו, שנתן את אשתו לאיש אחר; שמשון לכד שלש מאות שועלים, ויפן זנב שועל אחד לזנב השני וישם לפיד בתוך, ויבער אש בלפידים וישלח בקמות פלשתים. — עיין זאת שופטים מו. —

בודאי תתפלאו, אחים, אמר: הלא זנבות השועלים קצרים, ואיך אפשר לקשרם יחד ולשים לפיד ביניהם? — לא הרי זנבות השועלים שכימינו, כזנבות השועלים בימי קדם; אז היו ארוכים עד כדי מאה אמה ויותר; הקהל התחיל לצחק; רעו המוב משך לו בשוליו לסימן כי גזם הרכה; הכהן רצה לתקן ואמר: יכול היות שהפרזתי מעט על מדת ארכם של הזנבות, אבל לפחות היו חמשים אמה; רעהו הוסיף עוד למשכו בשוליו, והוא הוסיף לאמר: אולי היו רק שלשים אמה, גם זה די לקשרם; כה הלך והפחית מדת ארכם של הזנבים עד עשר אמות; ורעו הוסיף עוד למשכו בשוליו, כי גם זה גוזמא; הכהן פרץ בכעס, ויאמר: עד מתי תוסיף למשוך אותי בשולי, כלום רוצה אתה למושכי עד שאשאיר את השועלים בלי זנבות לגמרי? —

שקר מה

שקרן מתפאר

מעשה בחכם אחד שנודמן לו להיות בחברת איש מתעשר אחד; מתעשר זה לא פסק פומיה מלהתפאר, מלספר מרוב עשרו, והאיך שחכמתו במסחר עמדה לו לעשות עושר גדול. (1) חכם זה ידע היטב את האיש לשקרן כפול: ראשית, אינו עשיר גדול, שנית, מעט העושר שקבץ, לא קבץ על ידי חכמתו במסחר, אלא על ידי שקר ותרמית; וכאשר נלאה לשמוע התפארותו ושקריו של איש זה, שאלו בתמימות: — הגד נא לי, כמה שנות חיידך? ויען: — ארבעים שנה; — עוד שאלה אחת אשאלך והגד לי, האם תרצה למות עשיר ואדם הגון? ויען: — בודאי! — אם כן אפוא איעצך, לך מיד ואבד עצמך לדעת.—

הנביא אומר: „עשה עושר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו, ואחריתו יהיה נבל” — ירמיה יז:יא. אפשר לקבוע לכלל, כי המתפאר בחכמתו, בעשרו ועוד, הוא שופס ושקרן יחד; החכם באמת, העשיר באמת אינו מתפאר לפני אחרים בחכמתו ועשרו, אחרים לא ישמחו בזה, ועוד יתקנאו וישנאו אותו. —

(1) כדאי להעיר בזה: המיליאנער הגדול יוליוס ראזענוואלד משיקאגאן אמר, כי לא חכמתו הגדולה במסחר היתה בעזרתו לעשות לו עושר רב, העשירות באה לו רק על ידי מקרים רבים ושונים.— מה יפה הוא הפתנם התלמודי: „היינו דאמרי אינשי: אסתידא בלגינא קיש קיש פריא” במ' סה', כלומר, מטבע אחת בכר ריקן מסשקשת, משמיעה קול, אבל כד מלא מטבעות אינו משמיע קול.—

שקר סו

שקר תחת שקר

כבר, כבר עוד בנערותי שמעתי ספור נאה זה מזקן אחד; בימיו היתה משכורת איש - החייל בצבא רוסיא שמונה עשר קאפ. לשבוע אחד, או תשעה סנמים בכסף אמעריקא; וחיות שמך קמן כזה לא היה די אפילו להוצאות היותר הכרחיות, וגם כוס יי"ש רצה לפעמים, — כה היה איש - החייל נוטה לבקש לו הכנסה מן הצד, כלומר, לגנוב; פעם אחת קרה באיש - חיל אחד, שלא היתה לו פרוטה בכיס, וגם לגנוב לא נודמן לו; כה הלך בלילה אחד וצד כלב גדול, שמו בשוק וקשרו; הלך אצל קונה גנבות הידוע לו ואמר: הנה הבאתי לך כבש גנוב למכור, רוצה אני עבורו רובל אחד; הקונה התרצה: — כן, אתן לך רובל; שניהם יראו להדליק נר, יראו שלא ירגישו בזה השכנים, כה המסחר נעשה בחושך ובמחירה; אז התחכם הקונה ויתן לו מטבע נחושת של שלשה קאפ., שהיתה גדולה כמדת רובל כסף בימים ההם 1); כאור בוקר הכירו שניהם את שקריהם. —

1) המטבעות האלה ראיתי עוד בימי ילדותי היו גדולות; הוטבעו בימי הקיסר ניקאליי הראשון; היו עוד במציאות בילדותי, מספר סמן פתולכות בין העם; הורי קבצו איזה סך מהמטבעות הגדולות-האלה, וצורף נחושת עשה מהן מחבת. —

הגדות על דברי שקר

55 גדול הוא כחכמת הנפש, כי הגדות המתהלכות באומה הן עצמות מעצמותיה, ילדי-רוח נשמת האומה; ואם אתה רוצה לעמוד על אופיה של איזו אומה — צא ולמד הגדותיה; והיות שאהבת האמת ותעוב השקר היתה מדה קבועה עוד משנים קדמוניות בלכות טובי האומה, כמו שבארתי בהקדמתי, לפיכך נבראו הרבה אגדות ממין זה, שמדברים בשכחו של אמת ומגנים את השקר; ואביא בזה איזו מהן. —

הגדה זו יפה מאד, היא מבמאת ככל עומק וחריפות את החיזק, הכליון, שהשקר גורם לאנשים. —

בשעה שהמכול התחיל לבוא, ונח היה פרוד להכנים אל התבה שנים - שנים מכל חי, מכל בשר איש ואשתו כאשר צוה אותו ה' — בא גם השקר ורצה גם הוא לכנס אל התבה; אמר לו נח: אי אתה יכול לכנס, אלא אם יש לך בת - זוג; הלך לבקש לו בת - זוג, פגע בת „מארה“¹, אמר לה: רצונך להיות בת-זוג שלי? אמרה לו: ומה אתה נתן לי? אמר: אני מתנה אתך, שכל שאני מאסף ומכנים, את נוטלת; כיון שיצאו מהתבה, היה השקר הולך מאסף ומכנים, והמארה באה

1) „מארה“ היא קללה נמרצה, מסוכנת, לאכזר ולכלה כל דבר עד תומה, כמו: „מארת ה' בבית רשע“ — משלי ג:לג; במארה אתם נארים“ — מלאכי ג:ט ועוד, עיין שם. —

ונטלתי; בא השקר ואמר לה: היכן הוא הכל מה שכנסתי?
 אמרה לו: — וכי כלום לא כך הותנה בינינו, שכל מה שאתה
 מכנים אני נוטלתי; לא היה לו עוד פתחון־פה לדבר—מד'
 שוחמ' ז. — בדברים קצרים, ברורים ופשוטים במא הנביא
 ירמיה את כל תוכן ההגדה הזאת, באמרו: „קרא דגר ולא ילד,
 עשה עשר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו” —ירמיה יז.יא.—

הגדה שניה

„ויהי בבקר והנה היא לאה” (2) וההגדה מספרת: אמר
 לה יעקב ללאה: רמיית בת רמאה, לא בלילה הוה קרינא
 לך רחל, ואת ענית לי כן; אמרה ליה: לית רבי דלית ליה
 תלמידים, (3) לא כך היה אביך צווח — עשו, ואת באת
 ואמרית: אנכי עשו. — מדר' פ' ויצא, וגם מובא בילקוט
 אליעזר, ערך שקר; עוד הפעם קבל יעקב את עונשו עבור
 מעשה דעשו; הוא השתמש עצמו בגדי עזים לרמאות את
 יצחק, ובניו גם כן השתמשו עצמם בשעיר עזים לרמאות אותו
 במעשה דיוסף: — וישחמו שעיר עזים ויטבלו כתונת יוסף
 בדמו, ויאמרו לו: הכר נא, הכתונת בנג היא, והוא הכיר
 ואמר: כן, כתונת בני היא.—

השקר זוכר היטב את המקום שיצא משם, והוא חוזר
 ובא שם; מרמזהו באותו אופן, כמו שהוא רמה את פלוני,
 כמעשה דיעקב ורחל ויעקב ובניו.—

-
- (2) עיין כל הספור בפ' ויצא, האיך שיעקב עבר שבע שנים
 עבור רחל, ובערב ביום חתונתו הכניס לו לכן את לאה בתו.—
 (3) כלומר, מסך למדתי לשקר. —

תגדה שלישית

רב הוה ליה אשה רעה, בקשה תמיד לגרום לו יסורים; כה אם אמר לה: רוצה אני שתבשל לי עדשים, עשתה בהיפך להכעיסו, ובשלה חימצי. 4) אמר לה לבשל חימצי, בשלה להכעיס, עדשים; כאשר גדל חייוא בנו, והרגיש ברשעת אמו וביסורי אביו, שותק וסובל, התחכם לרמאות את אמו ולמלא חפץ אביו; כאשר ידע שאביו חפץ היום בעדשים, אמר לאמו שאביו חפץ חימצי, והיא בשלה בהיפך עדשים, כרצון אביו באמת, וכן כשידע שאביו רוצה חימצי, אמר לאמו, שהוא רוצה עדשים; רב, שלא ידע ערמומיות חייוא בנו, חשב שאשתו חזרה למוטב, גלה שמחתו לחייוא בנו, ונתודע לו הסוד; ורב אמר לבנו: לא תעשה כזאת, שנאמר: „למדו לשונם דבר שקר“ — ירמיה ט:ד; שקר הוא שקר אפילו לכונה טובה.—

הגדה רביעית

מעשה בעיר אחת בשם קושטא — אמת, שכל אנשיה היו זהירים מלשקר בתכלית הזהירות, ובזכות זה לא מת שם אדם מעולם קודם שנזדקן והגיע לגבול החיים האפשריים; פעם אחת בא לעיר הזאת איש בשם רב מכיומא, התישב שם ונשא לו אשה משם, והיא ילדה לו שני בנים; פעם אחת קרה, בשעה שאשתו רחצה עצמה באה שכנתה, דפקה על הדלת ושאלה לאשתו; הוא חשב שאינו מן הנימוס, שתבוא ותמצא את אשתו כשהיא רוחצת, לזאת יצא ואמר לה: אין

4) חימצא — זויערס. עיין בערך חמצ.—

אשתי בביתה; מיד מתו שני בניו, ותהי רעש בעיר —
מעולם לא קרה כזאת, שימותו שני צעירים, ובפעם אחת;
אנשי העיר נקבצו אל רב סביומא ושאלו: מאי האי? בודאי
דברת שקר; ויספר להם המעשה, כי אמנם דבר שקר, אבל
כוונתו היתה רצויה; אנשי העיר לא רצו לקבל התנצלותו,
אסור לשקר זה הוא הכלל, ובכך „מהר וצא מהעיר, ואל
תתגרה בנו את המות” — מנהד' צו.

סוף הספר

תוכן הענינים

תוכן הענינים

3	-----	הקדמה
8	-----	מבוא
11	-----	אמת
15	-----	שמות נרדפים לשקרים בתנ"ך
20	-----	שקר א — שקרי ההיסטוריה
22	-----	" ב — שקרי כותבי תולדות עצמם
24	-----	" ג — שקרי כותבי צוואות
25	-----	" ד — שקרים בעד המתים
27	-----	" ה — שקרי דיפלומאטיא
30	-----	" ו — שקרי מלחמה
33	-----	" ז — שקרנים מפירי ברית
35	-----	" ח — שקרים לאומיים
36	-----	" ט — שקרי בעלי דינים

- 37 — — — — — שקר י — עדי שקר
- 38 — — — — — " יא — שקרנים שאומנתם בכך
- 40 — — — — — " יב — שקרים בדפוס
- 41 — — — — — " יג — מחברים שקרנים זייפנים
- 45 — — — — — " יד — שקרי מראה מקומות
- 46 — — — — — " טו — שקרים שנוהגים בהם היתר
- 50 — — — — — " מז — שקרים על-ידי שליח
- 51 — — — — — " יז — שקרים על-ידי תירוצים
- 53 — — — — — " יח — שקרי איוס
- 54 — — — — — " יט — נשים משקריות
- 56 — — — — — " כ — שקרי שדוכים
- 57 — — — — — " כא — שקרי מקלקלי שדוכים
- 59 — — — — — " כב — שקרי סעודות יובלים
- 60 — — — — — " כג — שקרי מאספי אסיפות
- 61 — — — — — " כד — סתת שקר
- 63 — — — — — " כה — שקרי מבטיחים
- 64 — — — — — " כו — שקרנים בעלי דמיון
- 65 — — — — — " כז — שקרים מפני הנמוס
- 66 — — — — — " כח — שקרנים מפני הבושה
- 67 — — — — — " כט — שקרנים מפחד עונש
- 68 — — — — — " ל — שקרים בתנועות הראש או היד

- 69 — — — — — שקר לא — שקרנים במעשה
- 70 — — — — — " לב — שקר בלב
- 71 — — — — — " לג — מסכים אל שקרי חברו
- 72 — — — — — " לד — שקרנים נשבעים
- 73 — — — — — " לה — שקרי חניפה
- 75 — — — — — " לו — שקרנים נאה דורשים
- 77 — — — — — " לז — שקרי צבוע
- 78 — — — — — " לח — שקרי גונבי דעת
- 80 — — — — — " למ — שקרי הודעות
- 82 — — — — — " מ — מנהג של שקר ושמות
- 84 — — — — — " מא — שקרי סתם „אומרים“
- 85 — — — — — " מב — שקר משותף
- 87 — — — — — " מג — שקר ואמת יחד
- 88 — — — — — " מד — שקר שהוא שקר
- 89 — — — — — " מה — גרמי שקרים
- 91 — — — — — " מו — שקר חדש
- 92 — — — — — " מז — שקרי מכתבי מליצה
- 94 — — — — — " מח — נשרפים שקרנים
- 95 — — — — — " מט — שקרי מכתבי-פלסטר
- 96 — — — — — " נ — שקר בלבול
- 97 — — — — — " נא — שקרי שחוק הקלפים

- 99 — — — — — שקר נב — שקרי כותבי סודות
- 100 — — — — — " נג — דעות כוזבות
- 101 — — — — — " נד — שקרנים עזי פנים
- 102 — — — — — " נה — שקרי מתפארים
- 103 — — — — — " נו — שקרי עושי-רעש
- 104 — — — — — " נז — לשקרן אין מאמינים
- 105 — — — — — " נח — שקרנים אומנים
- 106 — — — — — " נט — שקרנים גאוניים
- 108 — — — — — " ס — שקרן בשם מזויף
- 109 — — — — — " סא — שקרן בזכרון קצר
- 111 — — — — — " סב — אורחים שקרנים
- 112 — — — — — " סג — שקר נאה
- 114 — — — — — " סד — שקרנים מגזמים
- 116 — — — — — " סה — שקרן מתפאר
- 117 — — — — — " סו — שקר תחת שקר
- 118 — — — — — הגדות על דברי שקר

